

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Ústav sociální práce

**Problematické aspekty při procesu svěřením dětí
do náhradní rodinné péče
se zaměřením na pěstounskou péči**

Bakalářská práce

Autor: Ivana Lichnovská
Studijní program: B6731 Sociální politika a sociální práce
Studijní obor: Sociální práce
Forma studia: kombinovaná

Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Radka Janebová, Ph.D.

Hradec Králové, 2019

Zadání bakalářské práce

Autor:	Ivana Lichnovská
Studium:	U1643
Studijní program:	B6731 Sociální politika a sociální práce
Studijní obor:	Sociální práce
Název bakalářské práce:	Problematické aspekty při procesu svěřením dětí do náhradní rodinné péče
Název bakalářské práce AJ:	Problematic Aspects in The Process of Entrusting Children to Alternative Family Care

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Cílem bakalářské práce bude zjistit aktuální problematické aspekty při procesu svěřením dětí do náhradní rodinné péče. Využita bude kvalitativní výzkumná strategie.

* MATĚJČEK, Z. a kol., Náhradní rodinná péče, 1.vyd. Praha: Portál, 1999. ISBN 80- 7178-304-8 * ARCHEROVÁ, C., Dítě v náhradní rodině, Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-578-4 * ZEŽULOVÁ, D., Pěstounská péče a adopce, Praha. Portál, 2012, ISBN 978-80-262-0065-9 * Zák. č. 359/1991 Sb.,o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů * HENDL, J. Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace. 1.vyd. Praha: Portál, 2005, ISBN 80-7367-040-2

Garantující pracoviště:	Ústav sociální práce, Filozofická fakulta
Vedoucí práce:	Mgr. et Mgr. Radka Janebová, Ph.D.
Oponent:	doc. MUDr. Alena Vosečková, CSc.
Datum zadání závěrečné práce:	29.6.2018

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně pod vedením vedoucí bakalářské práce a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne

Ivana Lichnovská

Poděkování

Velmi děkuji vedoucí práce Mgr.et Mgr. Radce Janebové, Ph.D., za odborné vedení mé bakalářské práce, připomínky, cenné rady, konzultace, a především za doporučení: „Musí Vás to bavit“, které jsem měla při tvorbě této práce celou dobu na mysli. Poděkování adresuji i své rodině za jejich morální podporu. Velké díky a respekt vůči jejich práci patří také všem zúčastněným sociálním pracovnícím, bez jejichž odborných postřehů a zkušeností z praxe, které mi předaly prostřednictvím rozhovorů, by tato práce nemohla vzniknout. Děkuji.

Anotace

LICHNOVSKÁ, IVANA. *Problematické aspekty při procesu svěřením dětí do náhradní rodinné péče se zaměřením na pěstounskou péči*. Hradec Králové: Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové, 2019, počet stran 88. Bakalářská práce.

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. et Mgr. Radka Janebová, Ph.D.

Tato bakalářská práce zjišťuje aktuální problematické aspekty, které se vyskytují při procesu svěřením dětí do náhradní rodinné péče se zaměřením na pěstounskou péči z perspektivy sociálních pracovníků OSPOD.

Teoretická část se v úvodu zabývá obecně náhradní rodinnou péčí, jejími druhy a právním ukotvením. Následující stěžejní část této práce nabízí čtenáři podrobnější zaměření na pěstounskou péči, osobnost pěstouna a děti vhodné do pěstounské péče. Dále představuje popis celého procesu a současně průřez jednotlivými fázemi svěřením dětí do pěstounské péče. Závěr teoretické části se věnuje seznámením s problematickými aspekty, které uvádí odborná literatura. Výzkumná část se zaměřuje na zjištění a identifikaci komplikací nastávajících aktuálně při procesu svěřením dětí do pěstounské péče v jednotlivých fázích procesu, a to prostřednictvím kvalitativní výzkumné strategie. V závěru bakalářské práce jsou uvedeny náměty pro další výzkum a doporučeny možné návrhy pro praxi.

Klíčová slova:

náhradní rodinná péče, pěstounská péče, proces svěřením dětí, fáze procesu, problematické aspekty

Annotation

LICHNOVSKÁ, IVANA. *Problematic Aspects in The Process of Entrusting Children to Alternative Family Care Focusing on Foster Care*. Hradec Králové: Philosophical Faculty, University of Hradec Králové, 2019, 88 pp. Bachelor Thesis.

Supervisor of Bachelor Thesis: Mgr. et Mgr. Radka Janebová, Ph.D.

This Bachelor Thesis investigates the current problematic aspects that occur during the process of entrusting children to alternative family care with a focus on foster care from the perspective of social workers of social and legal protection of children.

In the introduction, the theoretical part deals generally with substitute family care, its types and legal assurance. The following key part of this thesis offers to reader a more detailed focus on foster care, foster personality and children who are fit for foster care. Furthermore, this thesis describes the whole process and, simultaneously, the cross-sections of the particular phases of child custody into foster care. The conclusion of the theoretical part devotes to acquainting with the problematic aspects mentioned in the specialized publications. The research part focuses on finding and identification of complications that are currently occurring in the process of entrusting children to foster care at each stage of the process, through a qualitative research strategy. At the end of my Bachelor Thesis are given suggestions for further research and recommended possible proposals for practice.

Keywords:

alternative family care, foster care, process of entrusting children, phase of the process, problematic aspects

OBSAH

SEZNAM ZKRATEK	9
ÚVOD.....	10
1 NÁHRADNÍ RODINNÁ PÉČE.....	13
1.1 Vymezení náhradní rodinné péče.....	14
1.1.1 Nejlepší zájem dítěte.....	14
1.2 Současná právní úprava náhradní rodinné péče	15
1.3 Druhy náhradní rodinné péče	16
1.3.1 Adopce (osvojení).....	16
1.3.2 Hostitelská péče.....	17
1.3.3 Poručenství s osobní péčí.....	17
1.3.4 Pěstounství	18
2 PĚSTOUNSKÁ PÉČE	18
2.1 Vymezení pěstounské péče v ČR.....	18
2.2 Současná právní úprava pěstounské péče	20
2.3 Druhy pěstounské péče	21
2.3.1 Dlouhodobá pěstounská péče.....	22
2.3.2 Pěstounská péče na přechodnou dobu	22
2.3.3 Příbuzenská pěstounská péče	22
2.4 Kdo je pěstoun, jeho povinnosti a práva	23
2.4.1 Povinnosti pěstounů	24
2.4.2 Práva pěstounů.....	25
2.5 Charakteristika dětí vhodných pro pěstounskou péči	25
2.5.1 Potřeby dětí v pěstounské rodině.....	26
2.5.2 Kontakt s biologickými rodiči.....	28
2.6 Sociální pracovník OSPOD a jeho činnost při procesu svěřených dětí do pěstounské péče	29

3	PROCES SVĚŘENÍ DĚTÍ DO PĚSTOUNSKÉ PÉČE	30
3.1	Orgány sociálně právní ochrany dětí zabývající se procesem svěření dětí do pěstounské péče.....	32
3.2	Fáze posouzení vhodnosti a doporučení potenciálního pěstouna do evidence žadatelů	32
3.3	Fáze zpracování žádosti potenciálních pěstounů	34
3.3.1	<i>Posouzení zdravotního stavu.....</i>	35
3.3.2	<i>Psychologické posouzení.....</i>	36
3.3.3	<i>Příprava žadatelů k přijetí dítěte.....</i>	37
3.4	Fáze spárování vhodných pěstounů a dítěte.....	37
3.5	Fáze kontroly pěstounských povinností	39
3.5.1	<i>Rodičovské kompetence.....</i>	40
4	PROBLEMATICKÉ ASPEKTY (KOMPLIKACE)	41
5	SHRnutí TEORETICKÉ ČÁSTI	43
6	CÍL VÝZKUMU	44
6.1	Formulace hlavního cíle výzkumu	44
6.2	Transformace cílů do tazatelských otázek	46
6.3	Volba výzkumné strategie.....	52
6.4	Volba výzkumného souboru a jeho charakteristika	53
6.5	Průběh výzkumu a jeho rizika.....	54
6.6	Popis způsobu získání a zpracování dat	56
7	ANALÝZA A INTERPRETACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	57
7.1	Analýza a interpretace DVC 1	58
7.2	Analýza a interpretace DVC 2	64
7.3	Analýza a interpretace DVC 3	68
7.4	Analýza a interpretace DVC 4	73
8	SHRnutí VÝZKUMNÉ ČÁSTI.....	76
	ZÁVĚR A DISKUSE	82
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ	84
	SEZNAM TABULEK.....	88

Seznam zkratek

Zkratka	Význam zkratky
ČR	Česká republika
DVC	dílčí výzkumný cíl
IPOD	individuální plán ochrany dítěte
LZPS	Listina základních práv a svobod
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
NRP	Náhradní rodinná péče
OSPOD	Orgán sociálně-právní ochrany dětí
PP	Pěstounská péče
SPO	sociálně-právní ochrana

Úvod

Náhradní rodinná péče je velice diskutované téma, které je v dnešní době stále aktuální. V naší společnosti má náhradní rodinná péče již dlouhou tradici a dostatek kvalifikovaných odborníků. S vývojem společnosti se v posledních letech změnila také legislativa upravující tuto problematiku. Novým trendem je vychovávat děti především v rodinném prostředí. To znamená postupné rušení ústavní péče a přesun dětí do náhradních rodin. Dnes je to běžný způsob pomoci dětem ve všech moderních státech, avšak historický vývoj prošel mnoha změnami a stále se jeho podoba zdokonaluje. Vzhledem k tomu, že jsem v minulosti pracovala na oddělení státní sociální podpory úřadu práce a spolupráce s oddělením sociálně-právní ochrany dětí byla nezbytná, je mi oblast rodiny a dětí blízká. Také praxe na oddělení sociálně-právní ochrany dětí pro mě byla přínosem. Osud dětí, které vyrůstají mimo svou původní rodinu mi není lhostejný, a stejně tak nelehké situace párů, které nemohou mít vlastní potomky.

Také z těchto důvodů jsem si pro svou bakalářskou práci zvolila právě toto téma. Rozsah systému náhradní rodinné výchovy je široký. Každá z oblastí, jako je osvojení, pěstounská péče a ústavní péče si zasluhuje zvláštní pozornost. V průběhu tvorby práce se ukázalo, že identifikovat problematické aspekty v procesu náhradní rodinné péče bylo v kontextu této bakalářské práce příliš ambiciózní. Po dohodě s vedoucí mé práce, Mgr. et Mgr. Radkou Janebovou, Ph.D., se tato práce bude blíže zabývat pouze jednou z kategorií, a to pěstounskou péčí. Smyslem této bakalářské práce je nabídnout nově příchozím nebo již stávajícím sociálním pracovníkům vzhled do aktuálního fungování této formy náhradní rodinné péče optikou sociálních pracovníků orgánu sociálně-právní ochrany dětí. V rámci této oblasti se úžeji zaměřím na „Problematické aspekty při procesu svěřením dětí do pěstounské péče“.

Domnívám se, že výsledky mého výzkumu by mohly být užitečné nejen v rámci praxe samotných sociálních pracovníků, ale mohly by zároveň odhalit jednotlivé komplikace, které daný proces nepochybně obnáší. Pokud se potencionální pěstouni rozhodnou vychovávat cizí dítě nebo také pěstouni z oblasti příbuzenské, kteří by poskytli dětem domov a lásku, je i pro ně vhodné mít povědomí, jakou cestu budou muset absolvovat

a s jakými požadavky se mohou setkat na odděleních sociálně právní ochrany dětí. Také všem zájemcům o tuto problematiku nebo studentům sociální práce mohou výsledky tohoto výzkumu osvětlit konkrétní situace a komplikace, které nastávají při svěřeni dětí do péče pěstounům.

Hlavní cílem této práce je zjistit a identifikovat aktuální problematické aspekty při procesu svěřeni dětí do náhradní rodinné péče se zaměřením na pěstounskou péči z perspektivy sociálních pracovníků OSPOD. Pomocí jednotlivých dílčích cílů a prostřednictvím odpovědí na tazatelské otázky, bude mou snahou naplnit hlavní cíl této práce. Dílčí cíle jsou rozvrženy do etap zahrnujících celý proces. Prostřednictvím prvního dílčího cíle zjišťuji, jaké komplikace nastávají podle sociálních pracovníků při procesu svěřeni dětí do pěstounské péče ve fázi posouzení vhodnosti a doporučení žadatele do evidence žadatelů o pěstounskou péči. Následuje druhý dílčí cíl, jehož obsahem je zjistit, jaké komplikace nastávají podle sociálních pracovníků při procesu svěřeni dětí do pěstounské péče ve fázi zpracování žádosti potencionálních pěstounů. Navazujícím třetím dílčím cílem si stanovuji zjistit, jaké komplikace nastávají podle sociálních pracovníků při procesu svěřeni dětí do pěstounské péče ve fázi spárování vhodných pěstounů a dítěte. Poslední dílčí cíl uzavírá mou snahu zjistit, jaké komplikace nastávají podle sociálních pracovníků při procesu svěřeni dětí do pěstounské péče ve fázi kontroly pěstounských povinností.

Jsem si vědoma, že existují i jiné úhly pohledu na tuto problematiku, zejména z pohledu budoucích pěstounů, ovšem takový výzkum už byl proveden mnohými studenty. Mým cílem je věnovat se zásadním otázkám z perspektivy sociálních pracovníků, tedy optikou profesionálů. Ti jsou díky své praxi a zkušenostem s řadou případů schopni posoudit míru těžkostí a překážek, které tento proces může obsahovat.

V první kapitole se budu zabývat obecně náhradní rodinnou péčí, popíši v ní základní definici náhradní rodinné péče, její význam, koho se dotýká a stručně také historii pro ucelený výklad a pochopení jejího vývoje v českých zemích. Poté bude čtenáři nabídnuta kapitola se zaměřením na současné právní ukotvení a druhy náhradní rodinné péče. Tato kapitola je důležitá pro pochopení kontextu systému náhradní rodinné péče.

Ve druhé kapitole se zaměřím na jednu kategorii náhradní rodinné péče, a to na pěstounskou péči, jelikož je to jedna z nejzajímavějších kategorií, kterou nelze jednoduchým způsobem specifikovat. Vzhledem k tomu, že jsem sama zažila spolupráci s oddělením OSPOD obecního úřadu s rozšířenou působností, jak jsem se již zmínila, mohu konstatovat, že sociální pracovníci se stále zdokonalují na seminářích a školeních a sledují nové trendy, což je žádoucí pro jejich kvalifikaci.

Třetí kapitola představuje popis celého procesu a současně průřez jednotlivými fázemi, který je nutno absolvovat při svěřeni dětí do pěstounské péče od jeho počátku, tj. od podání žádosti, až po výkon pěstounské péče.

Ve čtvrté kapitole se čtenář seznámí s vybranými možnými problematickými aspekty (komplikacemi), které byly uvedeny v odborné literatuře. Pátá kapitola uzavírá a shrnuje teoretickou část této práce.

Ve výzkumné části představím metodologii svého výzkumu, pro který bude použita kvalitativní výzkumná strategie. Při realizaci mě zajímalo následující: svěřeni dítěte do pěstounské péče může být bezproblémové, ale sociální pracovníci z vlastní praxe vědí, že mnohdy není. Můžou nastat různé komplikace, které lze klasifikovat jako problematické aspekty. Problematickými aspekty jsou myšleny typické komplikace, ke kterým dochází při procesu svěřeni dětí do pěstounské péče. Jaké komplikace nastávají? Pro účely zodpovězení této problematiky ve svém výzkumném šetření plánuji oslovit osm sociálních pracovníků, které pracují na odděleních OSPOD Městského úřadu v Kutné Hoře, Městského úřadu v Kolíně, Městského úřadu v Čáslavi a Krajském úřadě Středočeského kraje v Praze. Každá z pracovníků má různou délku praxe a vzdělání. Pro přehlednost bude vytvořena tabulka respondentek.

V poslední kapitole budou prezentovány výsledky výzkumného šetření, tedy odpověď na to, jaké jsou specifické problematické aspekty (komplikace) při procesu svěřeni dětí do pěstounské péče, které vyplynuly z analýzy polostrukturovaných rozhovorů.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Náhradní rodinná péče

Už v dávných dobách docházelo k přijímání opuštěných, osiřelých nebo nalezených dětí do nové, náhradní rodiny. Lidé mají zakódovanu schopnost bránit a chránit své vlastní děti, ale určitý ochranný postoj zaujímají vůči všem dětem. „*V současné době systém náhradní rodinné péče pouze ojediněle řeší případy skutečně osiřelých dětí, kterým oba rodiče nebo jeden z nich zemřel*“ (Kolektiv autorů, 2018, s. 19). Většina dětí v náhradní rodinné péči a jejich životní osudy spadají do kategorie sociálně osiřelých dětí. Nejsou úplní sirotci, svou matku a otce nebo aspoň jednoho z nich mají. Ti se však o ně nechtějí, neumějí nebo nemohou starat (Matějček, 2002, s. 20). Nejsou schopni zajistit svým dětem řádnou výchovu a péči. Tyto problémy byly řešeny napříč všemi civilizacemi již od nepaměti a nevyhneme se jim ani v dnešní době.

V souvislosti s těmito situacemi jsou děti přednostně svěřovány do péče širší rodiny nebo osobám, které jsou dítěti blízké. Pokud nelze využít tyto možnosti, je další volbou vyhledávání vhodných osob, které jsou schopny a ochotny dítě přijmout do nové rodiny (Kolektiv autorů, 2018, s. 19–20). Náhradní rodinnou péčí se snažíme zajistit dětem bezpečný domov a rodinné zázemí. „*Dát opuštěnému dítěti novou rodinu, to je věc tak složitá a tak odpovědná, že ‚nějaké‘ ty zákony a ‚nějaké‘ to zdržování je tu docela na místě*“ (Matějček, 2002, s. 11).

Účelem náhradní rodinné péče je zajistit těmto dětem přechodnou či dlouhodobou péči v rodinném prostředí, které jim na rozdíl od ústavní péče dává šanci na pozitivní psychomotorický a psychický vývoj. Důraz je kladen také na maximální možné zachování vazby dítěte s původní biologickou rodinou, pokud je to možné (Kolektiv autorů, 2018, s. 20). V následujících podkapitolách bude mou snahou blíže popsat aktuální úpravu náhradní rodinné péče na území dnešní ČR a stručný přehled základních forem. V další kapitole se budu úžeji věnovat pěstounské péči.

1.1 Vymezení náhradní rodinné péče

Pokud dítě z nějakého důvodu nemůže vyrůstat ve své biologické rodině, přebírá tuto úlohu institut náhradní rodinné péče, který zabezpečí výchovu dítěte. „*Náhradní rodinná péče (dále NRP) je forma péče o děti, kdy je dítě vychováváno „náhradními“ rodiči v prostředí, které se nejvíce podobá životu v přirozené rodině*“ (Matějček a kol., 1999, s. 31).

Dle autorky Krausové a Novotné je v situacích, kdy se vlastní rodiče nechtějí nebo nemohou starat o své děti, nutno v širokém rozsahu aplikovat sociálně-právní ochranu a hledat optimální formu náhradní výchovy, o které vždy rozhoduje soud (Krausová, Novotná, 2006, s. 53). Ze sociálně-právního hlediska je absence, rozbití či přerušeni vztahu s vlastními rodiči základním faktorem indikace NRP. Hodnocení vychází z intenzity jejich zájmu a kvality jejich péče. Posouzení situace je založeno na zkušenostech a odborných znalostech sociálních pracovníků a je velice náročné. Úkolem sociálních pracovníků je vždy hájit zájem dítěte (Magistrát hl. m. Praha, 2008).

1.1.1 Nejlepší zájem dítěte

Nejlepší zájem dítěte. Tento pojem je skloňován v mnoha diskusích a je na něj kladen hlavní důraz v celém kontextu sociálně-právní ochrany dětí. Protože výraz „nejlepší zájem dítěte“ jsem již zmiňovala v předcházejícím textu této bakalářské práce a čtenář se s ním bude nadále setkávat, považuji za nutnost zabývat se jeho obsahem.

Dítě bychom měli považovat za velice zranitelný subjekt, na nějž musí dohlížet celá společnost a jejím úkolem je chránit jeho vývoj před negativními vlivy okolí. Z toho vyplývá, že „*zájem dítěte by měl být vždy nejvyšším imperativem, neměl by být podřazen zájmům kohokoli jiného*“ (Voňková, Spoustová, 2016, s. 127). Nejlepší zájem dítěte je definován v několika paragrafech v Úmluvě o právech dítěte, je také jedním ze základních principů současného rodinného práva, avšak jeho definice není přesně dána. Dle odborné literatury, Voňkové a Spoustové, bychom měli posuzovat zájem dítěte podle aktuálního stavu, v němž se dítě ocitá, přičemž bereme v úvahu také hledisko budoucnosti a volíme tu variantu, která představuje nižší riziko pro zdravý

psychický vývoj dítěte (Voňková, Spoustová, 2016, s. 128). „*Respektování nejlepšího zájmu dítěte znamená nalezení takového řešení, které bude v souladu s jeho oprávněnými požadavky na zdravý a harmonický vývoj, a přitom bude minimálně zasahovat do zájmů jiných dotčených subjektů. Pokud není možné tyto zájmy sladit, pak musí být zvoleno řešení, které zájem dítěte nadřadí nad zájem ostatních*“ (Voňková, Spoustová, 2016, s. 128).

V českém právním řádu je princip nejlepšího zájmu dítěte vyjádřen v čl. 3 Úmluvy a je zakotven v § 5 zák. č. 359/1999 Sb., který stanovuje, že: „*Předním hlediskem sociálně-právní ochrany je zájem a blaho dítěte, ochrana rodičovství a rodiny a vzájemné právo rodičů a dětí, na rodičovskou výchovu a péči. Přitom se přihlíží k širšímu sociálnímu prostředí dítěte*“ (Mičicová, 2017, s. 11). Dle důvodové zprávy k zákonu a jeho novelizacím bylo při formulaci tohoto usnesení zohledněno ustanovení čl. 3 Úmluvy, ustálená judikatura Ústavního soudu a Evropského soudu pro lidská práva (Mičicová, 2017, s. 11).

Součástí judikatury Ústavního soudu, se k pojmu „nejlepší zájem dítěte“ váže i Obecný komentář Výboru OSN pro práva dítěte č. 14, který v článku 4 vypovídá o tom, že „*cílem konceptu nejlepšího zájmu dítěte je zajistit jak plné, tak i účinné požívání všech práv zakotvených v Úmluvě a celostní rozvoj dítěte.*“ Závěrem této kapitoly by bylo možno říci, že institut nejlepšího zájmu dítěte a jeho rozlišování jako „nejvyššího“ či „předního“ hlediska má zcela jistě své opodstatnění (Hofschneiderová, 2017).

1.2 Současná právní úprava náhradní rodinné péče

Současné pojetí NRP je legislativně upraveno zák. č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů a zák. č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, s účinností od 1. ledna 2014. Základní princip vychází z ústavního pořádku ČR (Ústava, LZPS) a svou podstatu lze nalézt i v mezinárodních smlouvách, jimiž je ČR vázána. V souvislosti se zabezpečením rodin, které přijali dítě do NRP, uvádím také zák. č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů a zák. č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu. Nová právní úprava deklaruje přednost NRP před ústavní výchovou. Tento princip je platný od 1. 1. 2014 na základě

rozsáhlé novelizace zákona o sociálně-právní ochraně dětí, v rámci rekodifikace civilního práva obsaženého v novém občanském zákoníku a navazujících právních předpisech a vyplývá také z mezinárodních úmluv (Bubleová, Vávrová, Vyskočil, Pokorná, 2014, s. 3). Tento právní předpis sjednocuje právní úpravu do té doby rozdělenou do podzákonných norem a předpisů sociálního zabezpečení.

1.3 Druhy náhradní rodinné péče

Náhradní rodinná péče nabývá mnoha podob, které se od sebe svou podstatou výrazně liší. Svou roli sehraává nově „institut rodičovské zodpovědnosti“, tedy biologické a náhradní rodičovství a „institut poručenství“. V současné době je NRP poskytována v ČR dětem formou adopce, pěstounství či poručenství s osobní péčí. Relativně novou formu představuje pěstounská péče na přechodnou dobu. Také hostitelská péče má v praxi své místo (Kolektiv autorů, 2018, s. 26).

1.3.1 Adopce (osvojení)

Dle zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, je osvojení považováno za rovnocenný vztah s běžně vzniklým rodičovským vztahem dle § 794 a dle § 765 se osvojením rozumí přijetí cizí osoby za vlastní. (Zákony pro lidi, 2012). Dítě získává právně stejné postavení jako biologické dítě osvojitelů (Konečná et al., 2017, s. 94-95). Základní princip osvojení je založen na přirozeném vztahu mezi osvojencem a osvojitelem, jako mezi rodičem a vlastním dítětem. K osvojení je nezbytný souhlas rodičů osvojovaného dítěte (Kolektiv autorů, 2018, s. 20). „*Nově může rodič dát souhlas k osvojení pouze osobním prohlášením vůči soudu, tedy nikoli písemně v jakékoliv ověřené formě*“ (Cílečková, 2014, s. 64). Nová právní úprava zdůrazňuje postavení osvojení jako subsidiární formu péče o nezletilé děti a vyzdvihuje funkci biologické rodiny jako „*primárního pečovatele o nezletilé děti*“. „*Dohled nad úspěšností osvojení je novinkou v České republice, ale je běžný v mezinárodním osvojení*“ (Cílečková, 2014, s. 65). Bez souhlasu rodičů lze dítě osvojit pouze z autoritativního rozhodnutí soudu při splnění zákonem stanovených podmínek. Kromě osvojení dítěte je také nově v praxi zavedeno osvojení zletilého (Kolektiv autorů, 2018, s. 21).

1.3.2 Hostitelská péče

„Hostitelská péče“ je forma pomoci dětem, které vyrůstají v ústavním zařízení. Vychází z přesvědčení, že v rodinách mohou zažít „skutečný život“. Právní ukotvení při realizaci hostitelské péče není rigidně dáno, nejsou vymezena jasná kritéria k propouštění dětí na hostitelské pobyty na prázdniny nebo víkendy v rodinách. Je určena zejména dětem starším, kteří žijí v ústavech dlouhodobě (Zezulová, 2012, s. 171–172). Je důležité, aby tyto děti věděly, že jsou to pouze dočasné pobyty, a dokázaly situaci pochopit a uvědomovat si ji (Kolektiv autorů, 2018, s. 26).

Do hostitelských rodin přicházejí většinou děti, které patří do sourozeneckých skupin, chtějí zůstat v ústavním prostředí se svými sourozenci, ale zároveň naléhavě potřebují prožívat „běžný život v normálních funkčních rodinách, učit se hierarchii mezilidských vztahů, získat pocit jistoty ve vnějším světě“ (Zezulová, 2012, s. 172). „Tyto děti mají strach jít do pěstounské péče, je to pro ně příliš velký zásah do života, ale jezdit někam na hostitelské návštěvy pro ně není tak ohrožující“ (Zezulová, 2012, s. 174). Hostitelská rodina touto formou pomoci prokazuje jistý způsob dobrovolnické aktivity. Zezulová uvádí, že nedostatečně ošetřená legislativa brání rozvoji této velice užitečné formy pomoci dětem z ústavů (Zezulová, 2012, s. 171-172).

V souvislosti se svěřením dítěte do pěstounské péče, respektive v situaci, kdy se teprve řeší úprava poměrů dítěte, je v praxi uplatňováno předběžné opatření. Je to rychlá a efektivní cesta rozhodnutí soudem o podaném návrhu na svěřením dítěte, kdy soud teprve řízení povede (Kolektiv autorů, 2018, s. 27).

1.3.3 Poručenství s osobní péčí

Institut poručenství nastupuje tehdy, jestliže jsou rodiče dítěte zbaveni rodičovské zodpovědnosti, zemřeli nebo nemají v plném rozsahu způsobilost k právním úkonům. V takových případech jmenuje soud dítěti poručníka. Ten má vůči dítěti stejná práva a povinnosti jako rodič s tím rozdílem, že nemá k dítěti vyživovací povinnost. V porovnání s pěstounskou péčí je poručenství vůči pěstounské péči „nadřazeno“, protože poručník je oproti pěstounovi v roli „zákonného zástupce“ dítěte.

V podstatných záležitostech týkajících se dítěte je poručník povinen obrátit se na soud, rozhoduje pouze o běžných záležitostech. K výkonu poručenství uzavírá poručník tzv. dohodu o výkonu pěstounské péče. Z té plyne povinnost pravidelných návštěv sociální pracovnice OSPOD a pracovnice doprovázející organizace u dítěte v rodinném prostředí (Kolektiv autorů, 2018, s. 24).

1.3.4 Pěstounství

Pěstounská péče tvoří základní pilíř této práce a z hlediska teorie se jí bude zabývat následující kapitola.

2 Pěstounská péče

Tato kapitola, jako stěžejní část této práce, se bude zabývat popisem instituce pěstounské péče a její náplní. Poté bude stručně popsán vývoj v českých zemích až do dnešní doby a vyjmenovány jednotlivé druhy se základními charakteristikami. Pro pochopení celého procesu svěřením dětí do péče náhradních rodičů zde budou zachyceny jednotlivé fáze procesu svěřením dětí do pěstounské péče, účastníci procesu, činnost sociálních pracovníků v rámci obecních a krajských úřadů oddělení sociálně-právní ochrany dětí a popis pěstouna, jeho povinnosti a práva. Pozornost bude zaměřena na charakteristikou dětí, které jsou umisťovány do pěstounské péče a v neposlední řadě následuje vysvětlení, co se skrývá za označením problematický aspekt.

2.1 Vymezení pěstounské péče v ČR

Pěstounská péče je jedna z kategorií náhradní rodinné péče a její specifičnost tkví v tom, že *„je zvláštní formou státem řízené a kontrolované náhradní rodinné výchovy, která zajišťuje dostatečné hmotné zabezpečení dítěte i přiměřenou odměnu těm, kteří se ho ujali.“* (Matějček a kol., 1999, s. 34–35). Autorka Cílečková uvádí definici pěstounské péče podle Radvanové a Zuklínové jako *„tradiční soukromoprávní institut s veřejnoprávními rysy, které spočívají v jejím zprostředkování, organizaci, hmotném zabezpečení, kontrole a v neposlední řadě i podpoře a provázení pěstounů“* (Cílečková, 2014, s. 68). V mezinárodním právu je tato služba dítěti, tedy pěstounská péče, označována jako „foster care“ (Kolektiv autorů, 2018, s. 47). Pro dokreslení celkového

obrazu pěstounské péče Smolíková deklaruje, že „*pěstounská péče je v první řadě velmi náročným posláním, a to po stránce fyzické, duševní i finanční*“ (Smolíková, 2014, s. 65).

V povědomí české veřejnosti je pěstounská péče považována za dlouhodobou péči, většinou i za celoživotní vztah. „*To nás odlišuje od zahraničí, kde je často pomocí krátkodobou a děti putují z jedné rodiny do druhé*“ (Konečná et al., 2017, s. 10). Pro každé dítě by bylo přáním vyrůst ve své biologické rodině, ale pokud se původní biologické rodině nepodaří uspořádat své sociální prostředí vhodným způsobem, je pro dítě a jeho výchovu vhodnější fungující pěstounská rodina. Dle Smolíkové zastávají pěstouni důležitou roli ve výchově a péči o děti, které ve svých původních rodinách zažily kruté zacházení, které ovlivnilo jejich celkovou kondici (Smolíková, 2014, s. 65).

Smyslem pěstounské péče je zajištění potřebné péče dítěti pěstounem v době, kdy o ně nemohou pečovat rodiče a nemohou být osvojeni. Z toho vyplývá, že je to institut „přechodný“, kdy se očekává, že dítě by mohlo být navráceno do původní rodiny (Smolíková, 2014, s. 16). Autorka Králíčková uvádí: „*Je třeba vzít v úvahu, že účelem pěstounské péče je služba dítěti. Altruistický přístup musí ustoupit egoistickému cíli vyřešit vlastní bezdětnost. Pěstounská péče musí být proto chápána jako překlenovací řešení krize přirozené nukleární rodiny rodičů a jejich dítěte.*“ (Králíčková, 2008, s. 310-311).

Vztahy s původní rodinou dítěte nejsou v pěstounské péči zcela zrušeny, ale naopak je žádoucí rozvoj těchto vztahů podporovat (Konečná, et al., 2017, s. 101). Instituce pěstounství podle vyjádření dětského psychologa Radka Ptáčka z 1. LF Univerzity Karlovy vyjadřuje jednu z forem náhradního rodičovství, která je velmi náročná. Nabízí dítěti nenahraditelné prostředí, v němž může prožívat důvěrné citové vztahy, které by v ústavním prostředí nebylo možné navázat a vyžaduje značnou míru porozumění a trpělivosti (Hledáme rodiče, 2018).

Pěstounská péče se stále vyvíjí a v českých zemích má dávnou tradici. Autor Matějček se zmiňuje o instituci kojných, které by se daly přirovnat k dnešní placené pěstounské péči. V době osvícenství koncem 18. století došlo k rozmachu nalezinců. Děti

z nalezinců odcházely brzy po narození ke kojným. Mnoho z nich nepřežilo, jak vyplývá ze záznamů Vojtěcha France (1884), který byl úředníkem Ringhofferových závodů v Praze, protože poměry na venkově bývaly z hlediska hygieny a ekonomického zajištění velice ubohé. V té době se začal oficiálně objevovat úřední název „pěstouni“ a do problematiky se zapojuje i stát se svými úředními orgány. Zajímavostí je, že ne všichni byli zastánci instituce kojných. Za zmínku stojí kritizující a zavrhuující spis J. A. Komenského Informatorium školy mateřské (1632), kde tvrdě argumentuje proti kojným. Jistý pokrok nastává ještě v období do 1. světové války. V roce 1908 vzniká v Praze Česká zemská komise pro péči o mládež při Zemské školní radě (Matějček, 1999, s. 25–28).

V období od roku 1918 až do roku 1948 se stala základním prvkem náhradní rodinné péče instituce poručenství. Po roce 1948 dochází k reorganizaci systému pěstounské péče. *„Náhradní rodinná péče představovala potenciální riziko a výchovně nebezpečné prostředí pro dítě, jež mělo být „přetaveno“ v socialistického člověka“* (Smolíková, 2014, s. 47). V roce 1950 dochází ke zrušení všech forem pěstounské péče s výjimkou příbuzenské a nová právní úprava zák. č. 69/1952 Sb., o sociálně-právní ochraně mládeže preferuje přednost ústavní péče před NRP. Pěstounská péče byla obnovena po více než dvaceti letech zák. č. 50/1973 Sb., o pěstounské péči. K novému pojetí a úpravám dochází až vlivem celospolečenských změn v roce 1989 (Smolíková, 2014, s. 52–55).

2.2 Současná právní úprava pěstounské péče

Legislativní úprava pěstounské péče je zakotvena v Listině základních práv a svobod, občanském zák. č. 89/2012 Sb. v hlavě III – Poručenství a jiné formy péče o děti (§ 928-975), zák. č. 359/1999, o sociálně-právní ochraně dětí a zák. č. 99/1963 Sb. občanský soudní řád. Občanský zák. § 958 odst. 1 uvádí: Nemůže-li o dítě osobně pečovat žádný z rodičů ani poručník, může soud svěřit dítě do osobní péče pěstounovi. Z § 959 odst. 1 dále vyplývá, že o pěstounské péči může soud rozhodnout na dobu, po kterou trvá překážka bránící rodičům v osobní péči o dítě. Pěstounská péče vzniká rozhodnutím soudu a může jím být také zrušena. Zaniká dle nového občanského zákoníku nabytím svéprávnosti dítěte, tedy dosažením 18 let. Dle Sobotkové

a Otčenáškové mnohdy děti, které dosáhly zletilosti a osamostatnily se, zůstávají ve funkční pěstounské rodině nadále (Sobotková, Otčenášková, 2013, s. 11). Smolíková uvádí, že: „*V současné době by měla být pěstounská péče „oblekem šitým na míru“, a to prostřednictvím činnosti orgánů sociálně-právní ochrany dětí a rozhodovací činnosti soudů*“ (Smolíková, 2014, s. 57).

Závěrem této kapitoly s ohledem na aktuálnost v této problematice, bych ráda zdůraznila, že v posledních letech proběhly zásadní změny v oblasti pěstounské péče. Při svěřování dítěte do péče jiné osoby je jako obligatorní podmínka stanoven „zájem dítěte“. Nová právní úprava se týká také zjišťování názoru dítěte, tedy práva dítěte vyjadřovat se ke všech záležitostem týkajících se jeho osoby. Nová možnost přináší svěřování dítěte do společné péče manželů. Poslední dvě změny se týkají rozhodovací činnosti soudů. Ten musí zjišťovat před nařízením ústavní výchovy, zda výchovu nelze zajistit náhradní rodinnou péčí, která má přednost před ústavní výchovou a při svěřování dětí do péče musí dát přednost vždy příbuznému dítěti (Pazlarová, 2016, s. 14).

2.3 Druhy pěstounské péče

Je rozlišováno několik druhů pěstounské péče, které budou v následujících řádcích podrobněji popsány. Jak již bylo zmíněno v předcházejících kapitolách, pěstounská péče může mít dlouhodobý charakter, ale také mohou být děti svěřovány do péče pěstounů na dobu kratší. „*Soud může pěstounskou péči vymežit na dobu určitou (například po dobu pobytu dítěte v léčebně), ale i neurčitou*“ (Konečná, et al, 2017, s. 100). Na pěstounskou péči je nahlíženo také dle počtu dětí. Je rozlišována individuální péče, jestliže se jedná o jedno až dvě děti v pěstounské péči nebo skupinová pěstounská péče, při které je rodině svěřeno více dětí. Ty jsou vychovávány tzv. ve velkých pěstounských rodinách nebo SOS vesničkách (Kolektiv autorů, 2018, s. 23).

2.3.1 Dlouhodobá pěstounská péče

Tato forma pěstounské péče „je koncipována jako stabilní a dlouhodobé opatření“ (Kolektiv autorů, 2018, s. 23). Bývá označována jako klasická pěstounská péče, kdy je dítě svěřeno nepříbuzenské rodině, tedy formou zprostředkování. Předpokládá se, že biologičtí rodiče těchto dětí mají jen omezenou rodičovskou odpovědnost nebo ji zcela postrádají. Děti mohou vyrůstat v pěstounské rodině až do zletilosti, kterou péče oficiálně končí. Ve skutečnosti zaujímají pěstouni k přijatým dětem stejný postoj jako k vlastním dětem, a proto ve fungujících rodinách často zůstávají přijaté děti až do té doby, než se osamostatní nebo dostudují (Kolektiv autorů, 2018, s. 23).

2.3.2 Pěstounská péče na přechodnou dobu

Tato forma pěstounské péče bývá někdy označována jako „profesionální pěstounská péče“ nebo krátkodobá pěstounská péče. Jde o individuální, rodinnou péči. Již v počátcích péče je pěstounská rodina připravována na brzký odchod dítěte (Kolektiv autorů, 2018, s. 23). Instituce pěstounské péče na přechodnou dobu je v našem právním řádu zakotven od roku 2006. Zavedením nové právní úpravy zákona o sociálně právní ochraně dětí v roce 2013 nastala jeho širší aplikace do praxe. Dříve byla využívána pouze ojediněle. Nová pravidla nastavila řešení otázky sociálního zabezpečení pěstounů na přechodnou dobu a jasně vymezila pravidla jejího využívání. Tato forma pěstounské péče v prostředí rodiny zajišťuje péči o dítě pouze na omezenou dobu, než se najde trvalé řešení (Pazlarová, 2016, s. 14, 153-154). Pěstounská péče na přechodnou dobu by měla být vykonávána nejdéle 1 rok. Osoby, které mohou vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu, jsou vedeny v evidenci krajského úřadu. V případě potřeby musí být připraveny ihned přijmout dítě do své péče. Za tuto činnost jim náleží odměna pěstouna (Adopce, 2010).

2.3.3 Příbuzenská pěstounská péče

K otázce příbuzenské péče se vážou mnohé odborné i politické diskuse. Zdá se, že tato forma pěstounské péče nebyla novelou zcela vyřešena. Pazlarová se pozastavuje nad různými modely této formy péče. Na jedné straně jsou na příbuzné kladeny stejné nároky jako na ostatní pěstouny a na straně druhé se pohlíží na příbuzenskou péči jako

na specifickou formu pěstounské péče. „*Příbuzní jsou v péči ze zákona preferováni, jejich schopnost a připravenost pečovat je testována jen minimálně, což v některých případech vede ke svěřeni dítěte do prostředí, o jehož vhodnosti lze úspěšně pochybovat. Dítě je do péče svěřeno pouze z titulu pokrevní příbuznosti*“ (Pazlarová, 2016, s. 17).

Jedná se o péči poskytnutou dítěti v širší rodině, za kterou je možno považovat prarodiče nebo osoby dítěti blízké (Kolektiv autorů, 2018, s. 23). V této formě pěstounské péče bývají zachyceny časté zdroje konfliktů mezi prarodiči a vnoučaty. Ty mohou být zaviněny patrným mezigeneračním rozdílem. Prarodiče se vždy nemusí orientovat v současných společenských normách, zvyklostech a životním stylu mladé generace (Pazlarová, 2016, s. 137).

2.4 Kdo je pěstoun, jeho povinnosti a práva

Na tomto místě bude definován pojem pěstoun dle odborné literatury. „*Pěstoun je osoba, která pečuje a vychovává dítě, které z nějakého důvodu nemůže být vychováváno ve vlastní rodině. Poskytuje dětem možnost prožít dětství, nebo alespoň jeho část, v přirozeném prostředí rodiny*“ (Pazlarová, 2016, s. 47). Stejně jako v případě adopce může být žadatelem o pěstounskou péči jednotlivec (zletilá osoba), manželský pár nebo pár, který spolu žije v mimomanželském svazku již delší dobu. Mohou to být rodiny, které mají své vlastní děti nebo lidé bezdětní (Neckář, 2009, s. 2).

Většina pěstounů má již rodičovské zkušenosti s vlastními dětmi a v touze pomoci jinému dítěti vyrůstat v rodinném prostředí se rozhoduje přijmout nové dítě do rodiny. Tito rodiče již mají představy o výchově dětí reálné. Vychovali své vlastní děti a na nové dítě nekladou nepřiměřené nároky a očekávání, nechtějí ho „předělat k obrazu svému“, ale respektují ho. Nevžívají se do role vlastních rodičů. V mnoha případech neváhají přijmout i děti zdravotně znevýhodněné, jejichž výchova je náročnější (Vágnerová, 2012, s. 10). Podobné názory jsou uváděny i v rozhovorech publikace Neckáře, kde je uvedeno, že tyto rodiče mají již mnohé výchovné zkušenosti a pro děti přicházející do pěstounských rodin mají větší míru pochopení a tolerance. Zároveň

je také upozorněno na velkou zátěž, kterou obnáší přijetí dítěte do rodiny, ne všechny rodiny jsou na to připraveny (Neckař, 2009, s. 6).

Z hlediska vazeb k dítěti pěstouni postrádají genetickou a biologickou vazbu. Je zde i absence právní vazby, jelikož na základě právního rozhodnutí nevzniká vztah jako mezi rodičem a dítětem. „*Obvykle je zde ale vytvořena silná psychosociální vazba*“ (Konečná, et al., 2017, s. 71). Oproti autorce Vágnerové se Zezulová v odborné literatuře zmiňuje o faktu, že mnozí zájemci o pěstounskou péči nechtěli několik let čekat na dítě vhodné do adopce, a proto se rozhodli pro pěstounskou péči. Jejich motivací, která se překrývá s motivací k adopci je poté snaha získat dítě jako sourozence pro dítě, které už v rodině je, nebo nahradit dítě, které jim zemřelo atd. (Zezulová, 2012, s. 18). „*V těchto případech je však mnohdy silná touha dítě vlastnit a očekávat od něj naplnění vlastních potřeb*“ (Zezulová, 2012, s. 18).

Závěrem této kapitoly je dlužno říci, že žadatelů o dlouhodobou pěstounskou péči je nedostatek. Zájemci nebo potencionální žadatelé, jsou klíčovým prvkem v procesu pěstounské péče. „*Bez pěstounů nebude pěstounské péče. Proto je nezbytné, aby bylo se zájemci jednáno s respektem*“ (Pazlarová, 2016, s. 27).

2.4.1 Povinnosti pěstounů

Mezi povinnosti pěstounů patří v první řadě osobní péče o dítě, spolupráce se sociálními pracovníky, povinnost informovat o průběhu péče pravidelnými zprávami soud či umožnit kontakt dítěte s biologickými rodiči a blízkými osobami. Ten jsou povinni udržovat a rozvíjet, což je mnohdy jejich nejtěžší úkol. Styky s původní rodinou mohou být problematické. Jestliže k tomu dojde, je nutností upravit podmínky kontaktů soudem. V mnoha případech jsou naopak kontakty přínosem pro všechny strany. Například styk s babičkou dítěte, v jejichž silách není postarat se o dítě dlouhodobě, ale má dítě ráda a kratší návštěvy nejsou překážkou (Konečná, et al., 2017, s. 101). Při výchově dítěte by měl pěstoun vykonávat přiměřená práva a povinnosti rodičů (Kolektiv autorů, 2018, s. 21). „*Je povinen a oprávněn rozhodovat jen o běžných záležitostech dítěte, v těchto záležitostech dítě zastupovat a spravovat jeho jmění*“ (Kolektiv autorů, 2018, str. 21). Je třeba zmínit, že mezi povinnosti pěstouna nepatří

vyživovací povinnost k dítěti. Vzhledem k tomu, že povinnosti pěstouna zahrnují jen spravování běžných záležitostí, v praxi někdy např. nastávají situace, kdy pěstoun podporuje dítě ve studiu pro jeho dobré studijní výsledky nebo má dítě možnost vycestovat do zahraničí a rodiče s jeho názorem nesouhlasí. V takových záležitostech musí spor rozhodnout soud (Krausová, Novotná, 2006, s. 56). Mezi nové povinnosti se zahrnuje průběžné vzdělávání v rozsahu 24 hodin ročně, u pěstounů na přechodnou dobu 72 hodin (Pazlarová, 2016, s. 154).

2.4.2 Práva pěstounů

Pěstouni mají právo na zajištění asistence při styku oprávněných osob s dítětem včetně zajištění místa pro uskutečnění styku. Výčet práv zahrnuje nárok na hmotné zabezpečení formou dávek od státu, které zajišťují úřady práce, oddělení státní sociální podpory. Dále zahrnuje nárok na odbornou pedagogickou, právní, psychosociální či lékařskou podporu formou „doprovázení“. Termín doprovázení je používán v souvislosti s neziskovými organizacemi, které jsou prostřednictvím svých nabízených služeb pěstounům k dispozici. Pěstouni mohou využít i práva na respitní péči (dovolenou), kdy péči o dítě zajistí stát (Konečná, et al., 2017, s. 101-102).

2.5 Charakteristika dětí vhodných pro pěstounskou péči

Děti, pro které hledáme náhradní rodinu, jsou v mnohých případech zatíženy určitým sociálním, mentálním nebo zdravotním hendikepem (Kolektiv autorů, 2018, s. 32). „*Dítě v pěstounské péči nemá statut biologického potomka, právní vztah mezi dítětem a pěstounem končí dosažením zletilosti dítěte. Vytvořený vztah pokračuje často celý život*“ (Pazlarová, 2016, s. 47). Do pěstounské péče jsou navrhovány děti, které nejsou tzv. právně volné. Mají své biologické rodiče a nemohou být osvojeny. Jedná se o děti, které si do života přinášejí nějaký hendikep. Ten se týká zdravotního znevýhodnění nebo sociálního prostředí, ze kterého pocházejí (Neckář, 2009, s. 3). Jako všechny ostatní děti, které mohou vyrůstat a žít ve své původní biologické rodině, mají i tyto děti vhodné pro umístění do nové rodiny stejné základní potřeby, práva a požadavky. Hovořím o právu na lásku, výchovu, bezpečí, vzdělání, na sociální a zdravotní péči,

a především na naději, že jejich budoucnost je zajištěna. Takové podmínky stabilního rodinného zázemí zaručují zdravý psychosociální vývoj dětí (Matějček, 2002, s. 20).

Děti, které se dostávají do pěstounské péče, mají jedno společné. Dospělí je již zklamali, opustili nebo jim nějak ublížili. Nemají zkušenosti s pocity přijetí, důvěry, akceptací ze strany „jejich lidí.“ To vše vede k opačnému postoji: nedůvěře, obavám a stavům úzkosti. Prostřednictvím mateřské lásky a laskavé péče, kterou jim mohou nabídnout náhradní, nebiologičtí rodiče právě v rodinném prostředí, se budou učit nabývat pocitu bezpečí a budování základů celkového vztahu ke světu (Kovařík a kol., 2004, s. 13).

2.5.1 Potřeby dětí v pěstounské rodině

Každé dítě potřebuje vědět, že je milováno a jeho základní potřebou je pocit **bezpečí** a vědomí toho, že je zcela **přijímáno svými nejbližšími**. Výsledky studií vývojové psychologie ukazují na uspokojení základních psychických potřeb od raného dětství připoutáním dítěte k jedné osobě (Konečná, et al., 2017, s. 80). Rozeznat potřeby dětí, které jsou vychovávány v nové, pěstounské rodině, může být složité. Mnohdy jejich chování vychází z deprivace, kterou si sebou přinášejí z původní biologické rodiny. Nepoučení pěstouni, ale také nepoučení odborníci by mohli děti „odepsat“ jako velice problémové (Zezulová, 2012, s. 72).

Matějček se pozastavuje nad tím, že děti přicházející do pěstounské péče často trpí projevy psychické deprivace. Nebyla uspokojena některá z jejich **potřeb**, které rozděluje do čtyř úrovní: **potřeba přívodu podnětů v přiměřené míře a variabilitě, potřeba stálého a věcného sociálního prostředí, dále potřeba kladného vztahu k ostatním členům rodiny, tzn. uspokojení citových a emočních potřeb a potřeba nazývaná jako sociální.** „Dítě si v interakci s okolím uvědomuje své „já“. „Konečně je tu velmi důležitá potřeba sdílet s někým společnou otevřenou budoucnost“ (Matějček a kol., 2002, s. 85). Tato důležitá potřeba bývá v odborné literatuře někdy uváděna jako pátá úroveň (Matějček a kol., 2002, s. 85). Dítě se cítí zraněné, ale přesto má touhu vrátit se k původní rodině. Uvědomuje si, že mu jeho rodina ubližovala, ale bude si připouštět pouze lásku, která se mu od rodičů nedostávala (Archerová, 2001, s. 100).

Archerová upozorňuje na ochromující účinky traumat dětí v pěstounské péči nebo adopci, díky nimž nezvládají své chování (Archerová, 2001, s. 81).

Za velice důležité v kontextu celého vývoje dítěte je považována potřeba **budovat si svou vlastní identitu**. V současnosti je právě s ohledem na rodinné prostředí upozorňováno na důležitost vývoje a porozumění vazbám mezi dítětem a blízkou osobou. Dítě si tak utváří bezpečné citové pouto, které má později vliv na jeho fungování jako jedince a schopnost navazovat další vztahy s jinými osobami, a především na formování vlastní identity. Jedná se o pochopení teorie attachmentu (attachment theory), kterou se zabýval John Bowlby na přelomu 50. a 60. let minulého století (Smutková, s. 50–51). Zjednodušeně řečeno, můžeme si pojem citové vazby vysvětlit tak, že za běžných okolností je například chování jednoho doplňkem chování druhého (matka – dítě) (Bowlby, 2010, s. 322).

Děti, které jsou umisťovány do pěstounské rodiny, jsou zatěžovány vzpomínkami na to, co se s nimi dělo dříve a následky toho si přinášejí s sebou. Jsou nejisté a často se obávají odmítnutí či ztráty. „*Děti v pěstounské péči jsou emocionálně velmi přetížené*“ (Kolektiv autorů, 2018, s. 197). Starší děti si při příchodu do pěstounské rodiny s sebou často nesou nejrůznější traumata a delší životní historii, která má vliv na jejich chování a začlenění do nové rodiny. Pro úspěšnost pěstounské péče tato traumata představují velké riziko (Pazlarová, 2016, s. 124). Děti přicházející do pěstounské péče mohou projevovat úzkostné obavy, jejich reakce v chování se může jevit neadekvátně, mívají nízké sebevědomí. Někdy je upozorňováno na poruchy řeči nebo neustálé dotazování, mohou být impulzivní, agresivní, často je provází také poruchy učení a pozornosti. Děti sexuálně týrané a zneužívané mohou mít problémy s navázáním fyzického kontaktu. Emocionální složka je potlačena (Grohová, Bubleová, Vávrová, Frantíková, 2011, s. 13). „*U některých dětí naopak můžeme pozorovat „lepení se“ na druhé*“ (Grohová, Bubleová, Vávrová, Frantíková, 2011, s. 14).

V souladu s potřebami dětí je nutné pamatovat na nejlepší zájem dítěte. Ideální by bylo zajištění všech základních potřeb při výchově vlastními rodiči. Souhrnně je myšlen pocit bezpečí, citového pouta a ochrany života, příznivého vývoje, zdraví a s tím

spojené emocionální, fyzické, materiální a výchovné potřeby. Výčet zakončuje potřeba přístupného, dostupného a vhodného vzdělávání (Hofschneiderová, 2016, s. 9).

Velice důležitý je pro dítě také vztah mezi pěstouny a biologickými rodiči. Jestliže se obě strany respektují a jejich vztah je bezkonfliktní, může se dítě cítit součástí obou rodin a nemusí řešit loajalitu vůči žádné straně (Vlčková a kol., 2018, s. 16). „*Může se projevovat přirozeně, projevovat svoje city, aniž by se bálo, že někomu ublíží nebo že se to nesmí*“ (Vlčková a kol, 2018, s. 17).

Závěrem této kapitoly bych ráda shrnula, že mezi děti vhodné k pěstounské péči zařazujeme děti „*s různými zdravotními či psychomotorickými obtížemi, děti starší, skupiny sourozenců nebo děti jiného etnika (u nás hlavně děti romské)*“ (Bubleová, Benešová, s. 6). Tyto děti přicházejí z dětských domovů a jiných ústavů, z kojeneckých ústavů a azylových domů, se souhlasem rodičů nebo zákonných zástupců. Nastávají také situace, kdy umístění probíhá na základě tzv. kvalifikovaného nezájmu rodičů nebo byli rodiče zbaveni rodičovské zodpovědnosti, tudíž bez souhlasu rodičů. Dosavadní zkušenosti z praxe ukazují, že pro děti, které odcházejí z původní dysfunkční rodiny, je vhodnější nejdříve pobyt v citově neutrálním prostředí (dětské domovy, kojenecké ústavy, ozdravovny, aj.), než přímý vstup do stávající pěstounské rodiny. Přechod od biologické rodiny do náhradní rodiny nastává ve zcela výjimečných případech (Bubleová, Benešová, s. 6-7).

2.5.2 Kontakt s biologickými rodiči

V době osamostatňování hledají děti často odpovědi na otázku: Kdo jsem? Potažmo hledají odpověď na otázku: Kdo je můj rodič? „*Výsledky setkání s genetickými/biologickými rodiči pak odborníci popisují takto: „Setkání s nimi obvykle ovšem uspokojí jen potřebu zvědavosti, ale odpověď na otázku, kdo jsou, jim neposkytne*“ (Konečná, et al. in Vagnerová, s. 81). Matějček upozorňuje jako na jeden z možných problémů na kontakt dítěte s vlastními biologickými rodiči. Pěstouni se strachují, že děti mohou být následkem těchto kontaktů značně traumatizovány. Dítě si uchovává vzpomínky a zážitky na vlastní rodinu přiměřeně věku. Komplikace nastávají, pokud vlastní rodiče nevhodně zasahují do života dětí v pěstounské rodině (Matějček,

2002, s. 116). Na druhé straně může také pěstoun způsobit problémy, jestliže brání kontaktu s biologickými rodiči, nerespektuje určité kulturní zvyklosti, nevhodně komentuje nežádoucí chování rodiče nebo jeho nedodržení termínu návštěvy apod. (Pemová, Ptáček, 2015).

2.6 Sociální pracovník OSPOD a jeho činnost při procesu svěřením dětí do pěstounské péče

Sociální pracovník OSPOD obecního úřadu s rozšířenou působností pověřený agendou náhradní rodinné péče se jako první dostává do kontaktu s žadatelem o pěstounskou péči. V této úvodní fázi zprostředkování se stává jeho průvodcem (Pazlarová, 2016, s. 32). Poskytuje žadateli maximum relevantních informací o náhradní rodinné péči a shromažďuje potřebné doklady. Po doložení všech požadovaných dokumentů je jeho povinností založit vlastní spis. Náležitou pozornost při kontaktu se zájemci věnuje projevům jejich chování, které by mohlo svědčit o možných kontraindikacích, které by mohly být uvedeny v sociální zprávě a následně také popsány ve stanovisku obecního úřadu obce s rozšířenou působností k žádosti o zařazení do evidence žadatelů. Pro holistický pohled na žadatele, zahrnující posouzení jeho postavení ve společnosti, pracovních vztazích, rodinném systému apod., je prováděno sociální šetření (Kolektiv autorů, 2018, s. 33).

Sociální pracovníci se stávají po celou dobu budoucím pěstounům těmi osobami, které nabízí pomoc a zároveň nutnou kontrolu nad výkonem pěstounské péče. *„Cílem jejich snažení by mělo být zajistit opuštěným dětem život v prostředí, které se nejvíce vlastní rodině přibližuje, a tím je rodina adoptivní či pěstounská. Ta by měla na prvním místě respektovat dítě jako jedinečné, takové, jaké je, i s jeho minulostí“* (Bubleová, Vávrová, Frantíková, Vančáková, 2009, s. 3).

Sociální pracovníci OSPOD krajského úřadu pověřením agendou NRP vykonávají především metodickou činnost vůči OSPOD, tzn. podporují, koordinují a usměrňují výkon SPO v působnosti kraje. Výčet kompetencí obsahuje kontrolu výkonu SPO či naplňování standardů kvality SPO OSPOD v rámci působnosti kraje. Za zásadní oblast NRP je považováno zprostředkování NRP včetně zajišťování odborné přípravy těchto

žadatelů, uzavírání dohod o výkonu pěstounské péče a kontrola práv a povinností při jejich plnění. V neposlední řadě poskytování poradenství žadatelům o NRP, osvojitelům a pěstounům. (Středočeský kraj, 2018). Krajský úřad zajišťuje pro podporu činnosti v oblasti NRP na OSPOD pravidelné „Konzultační poradenské dny k problematice náhradní rodinné péče“ (Středočeský kraj, 2019).

3 Proces svěřeni dětí do pěstounské péče

O svěřeni dětí do pěstounské péče se může fyzická osoba obrátit přímo na soud prostřednictvím návrhu na svěřeni konkrétního dítěte. Další možností je žádost podaná příslušnému obecnímu úřadu. V této bakalářské práci se snažím popsat proces svěřeni dětí do pěstounské péče uskutečňovaný sociálními pracovníky obecních a krajských úřadů. Jedná se o proces zprostředkování. Zprostředkování pěstounské péče je počátkem procesu zajišťování NRP péče o děti, jimž vlastní rodina z různých důvodů nezabezpečí potřebnou péči. Na základě této významné činnosti, kterou zprostředkování pěstounské péče představuje, dochází k utváření nových vztahů mezi dětmi a osobami, které přebírají značnou část práv rodičů (Novotná, Burdová, Riedlová Jurková, 2014, s.123).

V této kapitole bude popsán proces zprostředkování podrobněji. Na základě žádosti fyzické osoby, která má zájem přijmout dítě, je občanem ČR a má na jejím území trvalé bydliště, se samotný proces zahajuje. Žádat může i cizinec, který splňuje podmínku trvalého pobytu na území ČR nebo je hlášen k pobytu na území ČR po dobu nejméně 365 dní podle zvláštního právního předpisu upravujícího pobyt cizinců na území ČR (Pazlarová, 2016, s. 32). Jak již bylo výše zmíněno, jednou z možností, jak realizovat žádost o pěstounskou péči, je podat žádost o svěřeni dítěte **obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností. Jde o zprostředkování výkonem přenesené působnosti** (Novotná, Burdová, Riedlová Jurková, 2014, s. 128).

Zjišťování všech potřebných skutečností, které charakterizují dítě a prostředí, ve kterém se nachází, je prvotním předpokladem pro úspěšnost zprostředkování pěstounské péče. Ze zjištěných údajů obecní úřad s rozšířenou působností posoudí, jaké nové rodinné prostředí by bylo vhodné pro zaručený řádný vývoj dítěte. Jestliže nastane případ, kdy

po prověření situace dítěte a jeho rodiny a vyhodnocení individuálního plánu ochrany dítěte, dospěje sociální pracovník k závěru, že je nutno dítěti zajistit péči v náhradním rodinném prostředí formou pěstounské péče nebo osvojení, **zakládá spisovou dokumentaci** o dítěti (Novotná, Burdová, Riedlová Jurková, 2014, s. 134).

Smyslem zprostředkování pěstounské péče je v první řadě **vyhledávání dětí**, které potřebují zajištění náhradní rodinné péče v rodinném prostředí formou pěstounské péče a následné nalezení **vhodných osob**, kteří mají zájem stát se pěstouny. „*Základním mottem zprostředkování je vyhledávání nejvhodnější rodiny pro konkrétní dítě*“ (Zezulová, s. 25). Součástí procesu se stává **odborná příprava** vhodných osob stát se pěstouny a povinnost ukládající **zajištění osobního seznámení se dítěte s touto osobou** (Novotná, Burdová, Riedlová Jurková, 2014, s. 123).

V některých případech nastávají specifické situace, kdy se **zprostředkování neprovádí**. Jedná se o situace, ve kterých žádá o svěřeni dítěte do pěstounské péče příbuzný dítěte nebo osoba dítěti a rodině blízká. Za těchto okolností se žádost podává přímo soudu (Pazlarová, 2016, s. 32). Je na místě zde plně respektovat rodinné vztahy nebo péči u jiných osob, ke kterým má dítě již vytvořen vztah a nenarušit tím existující citové vazby (Novotná, Burdová, Riedlová Jurková, 2014, s. 129). Výkon pěstounské péče je realizován na základě dohody o výkonu pěstounské péče, která se uzavírá mezi pěstounem a OSPOD nebo osobou pověřenou, a to nejdéle do 30 dnů od převzetí dítěte do péče. Jednou z podmínek je soulad s IPOD (Pazlarová, 2016, s. 16-16). Celý proces zprostředkování pěstounské péče (NRP) je zakotven v § 19a - §27 zák. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí a navazujících metodických doporučeních MPSV 7/2009 a 8/2009 (Pazlarová, 2016, s. 31).

Vzhledem k cíli této práce je v této kapitole uváděn proces svěřeni dětí do pěstounské péče pouze v rámci ČR, i když existuje možnost zprostředkování pěstounské péče do ciziny. Považuji za užitečné zmínit se o možnosti zprostředkování pěstounské péče do ciziny jen v krátkosti v souvislosti s tím, že pokud není uskutečněno zprostředkování PP ve lhůtě 6 kalendářních měsíců od zařazení dítěte do evidence dětí krajského úřadu nebo do 3 let žadatelům zařazeným v evidenci, jsou zpřístupněny údaje z evidence

žadatelů nebo dětí Úřadu pro mezinárodně právní ochranu dětí v Brně ke zprostředkování pěstounské péče ve vztahu k cizině.

3.1 Orgány sociálně právní ochrany dětí zabývající se procesem svěření dětí do pěstounské péče

Výčet institucí, které se podílejí na zprostředkování procesu náhradní rodinné péče, je jasně dán zákonem. V této části práce s nimi bude čtenář seznámen. Mezi tyto definované orgány a instituce patří obecní úřady s rozšířenou působností, krajské úřady, MPSV, také krajské pobočky úřadů práce a Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí. Výkon SPO dětí zajišťují tzv. pověřené osoby, které se na procesu podílejí, ale nemají kompetence k výkonu samotného zprostředkování. „*Zprostředkování pěstounské péče v rámci České republiky zajišťují krajské úřady*“ (Pazlarová, 2016, s. 32). Povinností obecních úřadů s rozšířenou působností v souvislosti se svěřením dítěte do pěstounské péče, potažmo povinností sociálních pracovníků, je poradenská činnost. Ta je určena osobám, které ještě o dítě nepečují, ale byli zařazeni krajským úřadem nebo Magistrátem hl. m. Prahy do evidence osob vhodných stát se pěstouny nebo osvojiteli.

3.2 Fáze posouzení vhodnosti a doporučení potenciálního pěstouna do evidence žadatelů

V této kapitole bude popsána prvotní část, ve které se zájemce o pěstounskou péči zajímá. Osoba, která má zájem o zprostředkování pěstounské péče, musí nejprve podat žádost o zařazení do příslušné evidence zájemců o zprostředkování pěstounské péče na obecním úřadě s rozšířenou působností. Příslušný formulář žádosti o zařazení do evidence žadatelů vhodných stát se osvojitelem, pěstounem, pěstounem na přechodnou dobu, je volně přístupný na internetu nebo na obecním úřadě s rozšířenou působností. (Kolektiv autorů, 2018, s. 32). Než dojde ke zprostředkování pěstounské péče, je důležité velmi důkladně posoudit všechny rozhodné skutečnosti, ze kterých se učiní závěr, že ke zprostředkování může dojít. „*Jde o komplikovaný proces, v němž je nezbytné všechny potřebné skutečnosti uvést v žádosti a všechny tyto*

uvedené skutečnosti prokázat příslušnými doklady, potvrzeními a vyjádřeními příslušných orgánů, osob nebo jiných subjektů“ (Novotná, Burdová, Riedlová Jurková, 2014, s. 134).

Po podání žádosti o zařazení žadatelů do evidence osob vhodných stát se pěstouny podané u orgánu SPO dětí příslušného obecního úřadu obce s rozšířenou působností podle místa trvalého pobytu si pověřený sociální pracovník sjedná s potenciálními pěstouny schůzku. Na té se dozví základní informace, podmínky a požadavky, které jsou na něj kladeny. Po této úvodní informační fázi následuje prověřování a příprava potenciálního pěstouna před přijetím dítěte. Dle Pazlarové je důležité mít v průběhu celého procesu na mysli, že se jedná o velice citlivou fázi, kdy na jedné straně pracovník zcela výrazně zasahuje do soukromí žadatelů, přičemž na druhé straně o nich potřebuje zcela oprávněně shromáždit celou řadu velmi osobních informací. V této první fázi zprostředkování se jim sociální pracovník stává de facto průvodcem, u kterého se potřebné doklady sbíhají (Pazlarová, 2016, s. 31).

Žadatelé či potenciální pěstouni dokladují zprávu o zdravotním stavu od ošetřujícího, případně odborného lékaře, údaje o ekonomických a sociálních poměrech, kterými jsou příjmy ze zaměstnání či finanční závazky. Dále jsou povinni doložit doklad o státním občanství. U cizinců je potřeba dokladovat povolení o trvalém pobytu na území ČR nebo doklad o hlášeném pobytu na území ČR po dobu nejméně 365 dnů. Žadatelé vyjadřují písemný souhlas s účastí na přípravě k přijetí dítěte do rodiny a písemný souhlas s tím, že OSPOD je oprávněn zjišťovat další potřebné údaje pro zprostředkování, zejména o tom, zda budou žadatelé svým způsobem života schopni zajistit dítěti vhodné výchovné prostředí, mohou prověřovat, zda nedošlo ke změně rozhodných skutečností uvedených ve stávající dokumentaci a případně další doklady důležité pro posouzení. Nezbytnou součástí se stává přiložený životopis včetně fotografie žadatelů (Středočeský kraj, 2018).

Sociální pracovníci oddělení sociálně-právní ochrany dětí jsou po obdržení žádosti povinni posoudit jak údaje v ní uvedené, tak přiložené doklady. Po prozkoumání všech potřebných okolností mohou nastat dvě situace. V případě **splnění požadovaných**

podmínek k žádosti povinně vedou spisovou dokumentaci o dítěti. Samotnou žádost s příloženými doklady doplní o opis z evidence Rejstříku trestů, zprávu o sociálním šetření v rodině žadatelů a vyhotoví **vlastní stanovisko k žádosti** o zprostředkování pěstounské péče. Tato část fáze posouzení vhodnosti a doporučení potenciálního pěstouna do evidence žadatelů vhodných stát se pěstouny je zakončena postoupením kopie spisové dokumentace o dítěti a spisové dokumentace o žadateli neprodleně krajskému úřadu (Novotná, Burdová, Riedlová Jurková, 2014, s. 131). Druhá varianta se týká **zamítnutí žádosti**. Obecní úřad s rozšířenou působností žádost zamítne v případě nesplnění zákonem daných podmínek výše uvedených nebo v souvislosti se zjištěním, že žadatel nesplňuje podmínku trvalého pobytu na území ČR (podle § 20 odst. 1 a 3 Zákona o sociálně-právní ochraně dětí).

Obecní úřad s rozšířenou působností **zastavuje řízení** o zařazení do evidence žadatelů o zprostředkování pěstounské péče v případě, že **žadatel vezme svou žádost zpět** před postoupením spisové dokumentace krajskému úřadu nebo nereaguje na výzvu obecního úřadu s rozšířenou působností o doložení dokladů nebo o sdělení údajů potřebných pro vedení spisové dokumentace (Novotná, Burdová, Riedlová Jurková, s. 131). Někteří zájemci o pěstounskou péči potřebují všechny nabyté informace z úvodní schůzky zpracovat a sejít se víckrát. Doporučuje se vše důkladně zvážit a seznámit žadatele blíže se specifiky dětí, pro které se hledá nová rodina. Jestliže se potencionální žadatelé rozhodnou dále v procesu nepokračovat a přehodnotí svůj názor, mohou vzít svou žádost zpět.

3.3 Fáze zpracování žádosti potenciálních pěstounů

Touto kapitolou bude čtenář seznámen s dalším postupem při svěřování dětí do PP. Úkolem krajského úřadu je po obdržení spisové dokumentace od obecního úřadu s rozšířenou působností pokračovat ve správním řízení. Provádí **odborné posouzení**, které zahrnuje posouzení dítěte a zároveň posouzení žadatele. U dítěte zkoumá úroveň duševního a tělesného vývoje, specifické potřeby a nároky včetně vhodné formy náhradní rodinné péče. Potenciální žadatelé o pěstounskou péči jsou prověřováni z hlediska předpokladu vychovávat dítě a motivace, která je vedla k podání žádosti o svěřování dítěte do pěstounské péče, zjišťují se jejich představy o dítěti (Pazlarová,

2016, s. 33). Prověřuje se jejich psychický a zdravotní stav, zda jsou schopni dlouhodobě pečovat o dítě včetně posouzení osobní charakteristiky (Krausová, Novotná, 2006, s. 70).

Součástí posouzení je zohlednění současné situace dítěte a jeho rodiny. Samozřejmostí je přihlížení k vypracovanému individuálnímu plánu ochrany dítěte, který je součástí spisu o dítěti (Pazlarová, 2016, s. 33). Zajímavou skutečností je, že při hodnocení bezúhonnosti žadatele (manžela/manželky, druha/družky, ostatních členů žijících v domácnosti) krajský úřad disponuje právem hodnotit obsah tzv. opisu výpisu z trestního rejstříku, jehož údaje byly „zahlazeny“, a to s ohledem na závažnost obhajovaných dětských zájmů (Kolektiv autorů, 2018, s. 35). Pro celkové odborné posouzení je potřeba také vyhodnotit přípravu k přijetí dítěte do rodiny, včetně speciální přípravy u pěstounské péče na přechodnou dobu a schopnost spolupráce s rodiči dětí. Přihlíží se k vyjádření dětí žijících v domácnosti žadatelů ohledně přijetí dítěte do rodiny, vždy s ohledem na jejich vyspělost, věk a zhodnocení schopnosti těchto dětí svěřené dítě přijmout jako nového člena rodiny (Novotná, Krausová, 2006, s. 70).

Nezbytné je zjišťování sociální integrace, např. dodržování sociálních a právních norem a v užším slova smyslu také schopnost sociálního fungování, tedy schopnost zachování dlouhodobých a kvalitních mezilidských vztahů (Pazlarová, 2016, s. 52). „*Po provedení odborného posouzení krajský úřad vyhodnotí výsledky celého průběhu odborného posouzení a shromážděných podkladů a rozhodne, zda žadatele zařadí nebo nezařadí do evidence žadatelů o náhradní rodinnou péči*“ (Kolektiv autorů, 2018, s. 38). Pokud žadatelé úspěšně neprojdou procesem prověření a nejsou zařazeni do evidence žadatelů o pěstounskou péči, vydává krajský úřad nedoporučující správní rozhodnutí. Potenciální pěstouni mohou podat odvolání u příslušného krajského úřadu, přičemž odvolacím orgánem je MPSV ČR (Pazlarová, 2016, s. 44).

3.3.1 Posouzení zdravotního stavu

Zdravotní posouzení provádí posudkový lékař krajského úřadu na základě dokumentace praktických lékařů žadatelů, případně zpráv odborných lékařů. Lékař vždy zvažuje konkrétní dopady a rizika na schopnost pečovat o dítě. Za nedoporučující aspekt

je považován např. nepříznivý psychický stav, fyzická výkonnost, soběstačnost, závislost na alkoholu, toxických látkách, a jiné. Za kontraindikaci k výkonu pěstounské péče jsou považovány různé psychosomatické poruchy, psychotické změny osobnosti apod. (Pazlarová, 2016, s. 34). Současný systém posouzení zdravotního stavu umožňuje i přes vydané negativní stanovisko posudkového lékaře přistoupit k celkovému hodnocení rodinného systému: „*jak se vyrovnává s danými omezeními, zda má zdroje pro pokrytí individuálních potřeb spolu s možnostmi saturace potřeb případně přijatého dítěte*“ (Kolektiv autorů, 2018, s. 36).

3.3.2 Psychologické posouzení

Psychologické vyšetření je zaměřeno na osobnost žadatele, jeho rodinné vztahy, vazby a celkovou stabilitu rodinného prostředí. Zkoumá se jeho aktuální psychický stav, zkušenosti s výchovou dětí, představy o dítěti, a především motivace vedoucí k podání žádosti. Součástí vyšetření je i postoj žadatelů k speciálním potřebám dítěte či jeho případným odlišnostem (Kolektiv autorů, 2018, s. 36). Je na konkrétním psychologovi, jaké techniky při zkoumání využije. Dle metodického materiálu MPSV se doporučuje využití metod a technik zahrnujících zejména pozorování či rozhovor. Celkové komplexní shrnutí vyšetření završuje závěrečná písemná zpráva lékaře (Pazlarová, 2016, s. 35).

Pazlarová poukazuje na jisté rizikové faktory, kterým bychom měli věnovat pozornost v rámci psychologického vyšetření. Za riziko je pokládán věk žadatelů vyšší než 50 let a rovněž věkový rozdíl dítěte a žadatele menší než 20 let a větší než 40 let. Mezi výčet rizik zahrnuje různé závislosti, některé psychiatrické diagnózy, traumata v osobní historii žadatele, které by mohly narušit jeho rodičovské schopnosti. Také neschopnost mít stabilní a uspokojivý partnerský vztah, přičemž doporučuje prověřit příčiny rozpadu vztahů. Uvádí: „*Vztahy trvající méně než tři roky vyžadují zvýšenou pozornost, stejně jako aktuální partnerské neshody*“ (Pazlarová, 2016, s. 35).

3.3.3 Příprava žadatelů k přijetí dítěte

Příprava žadatelů k přijetí dítěte do rodiny je zhodnocena v rámci výše popsaného psychologického vyšetření a je povinná. Obsahem přípravy je poskytnout žadatelům odborné informace k náhradní rodinné péči, vytvoření představy o soužití všech členů rodiny po příchodu svěřeného dítěte a hlavním účelem přípravy je získání informací o žadatelích a jejich náhledech a vztahu k nové přijatému dítěti (Kolektiv autorů, 2018, s. 38). Při rozhodování o zařazení a schválení žadatelů do registru se přihlíží také k absolvování povinné přípravy. *„Předepsaná příprava je určitě užitečná, ale je potřeba myslet na to, že teoretické znalosti a představy nic nevypovídají o tom, jak to budeme zvládat v praxi“* (Zezulová, 2012, s. 26).

Zezulová také uvádí, že pokud v rodině již jsou děti, je vhodné je na příchod nového sourozence připravit a seznámit je s plány na přijetí nového člena do rodiny. Také širší rodinu bychom měli v určité fázi informovat (Zezulová, 2012, s. 27). Účast na přípravě je velmi důležitá. Může mít individuální nebo skupinovou podobu. Zapojení sociálního pracovníka a psychologa je běžnou praxí, je využíván multidisciplinární přístup. V průběhu přípravy si zájemci mohou ujasnit své představy o dítěti. *„Je celkem běžné, že pěstouni v průběhu příprav poněkud změní svoje původní představy. Mohou dospět k tomu, že např. zvládnou péči o dítě s určitým zdravotním znevýhodněním, nebo dítě etnický odlišné, které by chtěli přijmout“* (Pazlarová, 2016, s. 36). V kompetenci krajského úřadu je zajištění přípravy dětí žijících v rodině osob, které žádají o prostředkování pěstounské péče. V rámci příprav může být realizována formou účasti dítěte na víkendovém setkání dítěte v nezbytném rozsahu (Pazlarová, 2016, s. 37).

3.4 Fáze spárování vhodných pěstounů a dítěte

Novela zákona č. 359/1999 o sociálně-právní ochraně dětí od roku 2013 začala prosazovat striktní požadavek na zařazení všech dětí mimo péči rodičů do evidence krajského úřadu. Do té doby byl zastáván koncept, že některé děti nejsou pro náhradní rodinnou péči vhodné (Pazlarová, 2016, s. 40-41). Všechny děti, u kterých je ohrožena výchova a vývoj nebo již bylo zahájeno řízení ohledně odebrání dítěte z péče rodičů, mají právo být vedeny v evidenci krajského úřadu. *„Krajský úřad vede evidenci těchto*

děti“ (Pazlarová, 2016, s. 40). Každých 3 až 6 měsíců se údaje o dětech aktualizují. „Vybrání žadatelé mají právo získat veškeré dostupné informace o dítěti a seznámit se s konkrétním dítětem v určitém zařízení“ (Kovařík a kol., 2004, s. 156).

V celém procesu zprostředkování je důležité zjišťování názoru dítěte. Je samozřejmostí, že se přihlíží k jeho rozumovým schopnostem a věku. Během celého procesu zprostředkování bychom dítě měli informovat o důležitých okolnostech jeho případu a průběžně zjišťovat jeho názor, ke kterému by mělo být „přiměřeně“ přihlédnuto. Je stanovena hranice dvanácti let, kdy se „má za to, že je schopno informace o své osobě přijmout, vytvořit si vlastní názor a tento sdělit“ (Pazlarová, 2016, s. 40). Není bez zajímavosti, že spis je postoupen krajskému úřadu i v případě, kdy dítě vyjádří nesouhlas s umístěním do náhradní rodinné péče (Pazlarová, 2016, s. 40).

Za velice důležitý je po celou dobu, od počátku až po konečné rozhodnutí spárování dítěte s pěstounem, považován lidský faktor, který není možno přímo ovlivnit či predikovat. Je na místě uvést, že párování dítěte a pěstounů se uskutečňuje v určitém čase a době, kdy za relevantní faktor považujeme predikci daleké budoucnosti. Proto se na procesu podílejí také ostatní odborníci, jejichž úhly pohledu jsou považovány za důležité. Pracovníci krajského úřadu v konečném důsledku dospějí k rozhodnutí, ve kterém daný případ zodpovědně zhodnotí v celém širokém kontextu potřeb dítěte a rodinné situace žadatelů i dítěte. Jistou roli hraje i doprovázející organizace, která je s pěstouny v kontaktu, existuje zde dohoda o výkonu pěstounské péče, a lze proto předpokládat validitu jimi poskytnutých informací (Kolektiv autorů, 2018, s. 39).

V případě, že krajský úřad nalezne z evidence vhodné dítě a k němu žadatele pro spárování, „oznámí písemně tuto skutečnost neprodleně žadateli a obecnímu úřadu s rozšířenou působností“ (Krausová, Novotná, 2006, s. 74). V současnosti se délka celého procesu, od zaevidování zájemce o pěstounskou péči až po faktické předání dítěte pěstounům pohybuje v rozmezí jednoho až dvou let. Vytipovaná pěstounská rodina je při osobním jednání informována o konkrétní situaci dítěte, seznamuje se s rodinnou anamnézou a aktuálním zdravotním stavem dítěte. Poté se na základě získaných údajů rozhoduje o možnosti osobního seznámení s dítětem a jeho převzetím

do své péče. V kladném případě je vhodné seznámit se s dítětem v jeho prostředí (ústavní péče) a teprve ve vhodný čas je dítě umístěno do nové rodiny (Hledáme rodiče, s. 11). I přes vstřícnost celého systému NRP je nutno mít stále na paměti, že „zákazníkem“ je tu dítě. „*Pro něj se hledají vhodní rodiče, nikoliv opačně. Neexistují žádné katalogy, kde si zájemci mohou vybrat. A protože bylo dítě již minimálně jednou zklamáno dospělými, nyní se pro něj jeho dospělí vybírají pečlivě, jakkoliv je jim to nepříjemné*“ (Konečná, et al., 2017, s. 104).

Je potřeba si uvědomit, že tyto děti sice vypadají podobně jako naše děti, které již vyrůstají od narození v rodině, ale jsou to děti, které trpí nevyléčitelnou nemocí, na kterou nejsou léky (Zezulová, 2012, s. 21). „*Nemoci, která se nedá pojmenovat, nejsou pro ni zdravotní kódy, nedá se měřit. Je to hluboké, niterní zoufalství, extrémní opuštěnost*“ (Zezulová, 2012, s. 21). Dle Konečné se na vhodné dítě pro pěstounskou péči může dlouho čekat. Potenciální pěstouni se v průběhu celého procesu mohou rozmýšlet a pokud změní svůj názor, nikdo jim to nebude vyčítat. „*Pokud přijde informace, že se pro pár našlo dítě, je možné je odmítnout s tím, že ještě nenadešel čas.*“ (Konečná, et al., 2017, s. 104). Důvodem odmítnutí se může stát i to, že si pěstouni netroufají na výchovu konkrétního nabízeného dítěte s případným zdravotním hendikepem (Konečná, et al, 2017, s. 104).

3.5 Fáze kontroly pěstounských povinností

Ve fázi procesu, kdy již vznikla nová pěstounská rodina, posuzují sociální pracovníci prostředí pěstounské rodiny v tom smyslu, zda jsou vytvořeny příznivé podmínky pro bezpečnou výchovu a vývoj dítěte, zda pěstouni disponují zodpovědností za dítě a jejich schopnosti se rovnají kompetencím „náhradního rodiče“ (Kolektiv autorů, 2018, s. 86). Ať už sociální pracovníci v rámci své profese udělají cokoli, patří jejich práce do kategorie, kdy buď klientům – pěstounům pomáhají nebo do druhé kategorie, kdy je kontrolují. Právě v této fázi procesu vykonávají sociální pracovníci „*dozor nad dodržováním práv dítěte*“, a současně nabízí „*pomoc zaměřenou na posílení rodiny*“ (Úlehla, 2004, s. 20).

Předepsané standardy ukládají dohled v pěstounských rodinách jednou za šest měsíců (Zezulová, 2012, s. 150). Sociální pracovníci doprovázejí pěstouny při péči o svěřené děti, pravidelně navštěvují jejich rodiny a pomáhají zvládat případné krizové situace. Jestliže je možný návrat dítěte do původní biologické rodiny, podporují pěstouny v procesu odloučení od dětí, které budou navraceny zpět svým biologickým rodičům. Sociální pracovnice se pak ve vztahu k základní triádě zúčastněných, kterými jsou děti, náhradní pěstounská rodina a biologičtí rodiče, setkávají s problematickými aspekty, které přinášejí eticky náročné situace. Ty převážně vycházejí z rozdílnosti práv biologických rodičů, práv pěstounů a práv a potřeb dětí, která nejsou komplementární a mohou způsobit problémy. Komplikace vznikají „*při zvažování či vyvažování potřeb všech zúčastněných u nastavování formy a délky kontaktu mezi dítětem v pěstounské péči a jeho biologickými rodiči, kdy jsou při plánování návštěvy potřeby dítěte často zvažovány nedostatečně nebo zcela ignorovány*“ ve prospěch jiných priorit (Kolektiv autorů, s. 167-168).

Na druhé straně mohou nastat situace, kdy se kontakt uskutečňuje, protože si to rodiče přejí či vynucují, kontakt není pravidelný, podřizuje se potřebám rodiče a není v souladu se zájmy dítěte. „*Kontakt dítěti musí dávat smysl, jinak pro něj není bezpečný*“ (Kolektiv autorů, 2018, s. 165). Doprovázející pracovníci mohou v některých případech zvažovat přítomnost pěstounských rodičů při styku s biologickými rodiči z toho důvodu, že tito rodiče mnohdy projevují strach, že je jejich vztah vůči dítěti bude narušen působením vztahu s pěstouny (Kolektiv autorů, 2018, s. 168).

3.5.1 Rodičovské kompetence

Rodičovské kompetence jsou důležitým aspektem pro výkon pěstounské péče. Jak pro biologické rodiče, tak pro roli náhradních rodičů je zřejmé, že děti by se vychovat nedaly bez vysokého zájmu a osobní angažovanosti na jejich osudu. Proto považujeme rodinu a její důležitost jako jeden z prvních a závazných modelů společnosti, s jakým se dítě setkává. Dává mu určitý typ podpory a učí ho základním sociálním dovednostem. Z toho je patrné, že důležitým aspektem je vzor, jaký budou pěstouni dětem poskytovat při utváření vazeb v rodinném prostředí a také k jiným lidem (Matoušek, 1997, s. 8).

V odborné literatuře o rodičovských kompetencích se uvádí, že ústředním a definujícím parametrem rodičovství je vztah. Na pěstouny je kladen nárok být dobrými „náhradními“ rodiči (Pazlarová, s. 49). Mezi rodičovské kompetence řadíme „*schopnost zajistit dítěti základní péči, bezpečí, emocionální vřelost, povzbuzení, stabilitu a schopnost stanovit hranice*“ (Pazlarová, 2016, s. 51). Matějček upozorňuje, že rodina „*je modelem mezilidských vztahů, který si dítě ponese do života a jímž bude poměřovat všechny vztahy další, do nichž samo vstoupí*“ (Matějček, 1994, s. 15).

Pazlarová v odborné literatuře souhlasí s deklarací Matějčka, že základ úspěšného výkonu pěstounství spočívá v dostatečných rodičovských kompetencích a zároveň uvádí Buddovo pojetí rodičovských kompetencí jako podporu vývoje dítěte v oblasti sociální, fyzické i psychické od dětství až po dospělost (Pazlarová, 2016, s. 50-51). Některé závažné poruchy chování dětí vyrůstající v pěstounské péči vycházejí z příliš ochrannářských postojů vůči dětem, utajování závažných informací před okolím a nedůslednost. Pěstouni si nechávají své problémy pro sebe s přesvědčením, že si vše vyřeší sami. Nastávají situace, kdy pěstouni nezvládají lži a krádeže dětí, zmeškané hodiny ve škole atd. a děti „kryjí“. Mnohdy takto ztrácí svou autoritu. Není ojedinělé, že příliš empatické pohnutky pěstounů se odrážejí v rozmazlování, hlavně malých dětí. Dalším problémovým prvkem se jeví vyšší věk pěstounů, kteří ještě chtějí přijmout malé dítě, ale motivací jim je často to, že se „*od svých dětí nemohou dočkat vnuku*“ a dítě, které vychovávají se ocitá v roli „*vnoučka*.“ (Matějček, Koluchová, Bubleová Kovařík, Benešová, 2002, s. 120-121).

4 Problematické aspekty (komplikace)

Na tomto místě přistupuji k otázce, jaké problematické aspekty, tedy komplikace, potíže či překážky se vyskytují nebo se s nimi setkávají sociální pracovníci OSPOD. Při studiu odborné literatury jsem nenalezla mnoho informací o této problematice z perspektivy sociálních pracovníků. Tyto informace mohou být pro řadu odborníků překvapivé, ale doposud nebyly v rozsáhlé odborné literatuře definovány přehledně všechny problémové situace, které mohou nastat. Pro názornost uvádím prameny, které tyto aspekty popisují.

Možná rizika a problémy byly nalezeny v odborné literatuře autorky Pazlarové, ze které jsem převážně čerpala informace o problematice, překážkách a komplikacích v procesu pěstounské péče. Zmiňuje se o faktu, že „*již pracovníce obecního úřadu zjistí závažné nedostatky, které brání žadatelům stát se vhodnými pěstouny (např. nevhodné bytové podmínky, nepříznivé sociální situace apod.*“ (Pazlarová, 2016, s. 44). Připouští také možnost, že i krajský úřad může rozhodnout o zamítnutí žádosti, a to před provedením odborného posouzení žadatele, jestliže zjistí závažné důvody, pro které nelze žadatele zařadit do evidence žadatelů. Zároveň poukazuje na to, že v průběhu procesu se často objeví další komplikace, např. v průběhu psychologického vyšetření. Překážkou se může stát také neabsolvování povinných příprav před přijetím dítěte, jestliže žadatel neuvede závažný důvod k jejich absenci (Pazlarová, 2016, s. 44).

Také autor Kovařík se dlouhodobě zajímá o problematiku náhradní rodinné péče. Upozorňuje na to, že sociální pracovníci jsou převážně ženy a jsou „přetíženy“ jak případy, tak administrativou. „*Podle kvalifikovaných odhadů 80 % času spolkne administrativa a toliko 20 % času zbývá na kontakt s klienty. (...) „Je zřejmé, že čas potřebný na vytváření interdisciplinárních týmů a jejich koordinaci, čas pro pravidelné návštěvy ohrožených rodin a dětí zkrátka není k dispozici“* (Kovařík a kol., 2004, s. 120). Pávková se v odborné literatuře zmiňuje o problematickém faktoru poruchy attachmentu, který se objevuje u dětí vyrůstajících v pěstounských rodinách. Jestliže v novém rodinném prostředí pěstouni spolu s odborníky dítěti nepomůžou, je tato porucha přenášena do dospělosti (Kolektiv autorů, 2018, s. 160).

Sociální pracovníci mohou posoudit, že žadatelé o pěstounskou péči jsou odhodláni převzít si dítě do péče co nejdříve, ale reálný proces může trvat několik měsíců. Mnohdy jsou nedočkaví a vzrůstá jejich netrpělivost. Pazlarová upozorňuje, že je „*důležitá dobrá součinnost pracovníků i žadatelů. Vzhledem k množství kroků, které je třeba učinit, a dokumentů, které je třeba shromáždit, se bez dobré spolupráce celý proces může zbytečně protahovat*“ (Pazlarová, s. 42).

5 Shrnutí teoretické části

V úvodu teoretické části se věnuji obecně náhradní rodinné péči, dále se podrobněji zaměřuji na pěstounskou péči a popis jednotlivých fází procesu svěření dětí do pěstounské péče. Nezbytné jsou také kapitoly určené osobnosti pěstouna, popisu dětí vhodných do pěstounské péče, činnosti sociálních pracovníků OSPOD a výčtu možných komplikací uváděných v odborné literatuře. Účelem pěstounské péče je snaha umožnit dětem vyrůstat v co nejpřirozenějším domácím prostředí. Je prokázáno, že děti vztahově, emočně vyrovnané, i co se týče vzdělání, jsou rodiči nebo pěstouny vychovávány pomocí hlubokého kontaktu a péče, ale zároveň jim jsou nastaveny zřetelné hranice a požadavky. Jejich rodiče nebo pěstouni *„jsou důslední, ale přitom dětem stále dávají najevo lásku, respekt a soucítění“* (Siegel, Payneová-Brysonová, 2015, s. 23). Pro úspěšnost celého procesu svěření dětí do pěstounské péče je pro žadatele důležité získat náhled na situaci a porozumění celému procesu. K tomu přispívá dobrá komunikace mezi žadateli a sociálními pracovníky (Pazlarová, 2016, s. 31). V prostředí nové rodiny by každé dítě mělo nalézt naději na bezpečí, jistotu, lásku, na nový, zdravý a šťastný život (Grohová, Bubleová, Vránová, Frantíková, 2011, s. 14).

Teoretická část bakalářské práce slouží ke stanovení hlavní výzkumné otázky a následně vymezení jednotlivých dílčích cílů, které popisují v úvodu metodické části.

METODICKÁ ČÁST

6 Cíl výzkumu

V této části bakalářské práce bude má pozornost zaměřena na metodologii výzkumu. Prvotním krokem si stanovím hlavní a vedlejší cíle výzkumu. Následně vydefinuji tazatelské otázky, které pro přehlednost transformuji do transformační tabulky. Poté zdůvodním volbu výzkumné strategie, volbu výzkumného souboru včetně jeho charakteristiky a zhodnotím průběh výzkumu a s ním spojená rizika. Závěrem reflektuji způsob získání a zpracování dat, který vyústí v konečnou analýzu a interpretaci výzkumu.

6.1 Formulace hlavního cíle výzkumu

Hlavním cílem výzkumu je zjistit a identifikovat aktuální problematické aspekty při procesu svěření dětí do náhradní rodinné péče se zaměřením na pěstounskou péči z perspektivy sociálních pracovníků OSPOD.

Hlavní výzkumná otázka: Jaké komplikace (problematické aspekty) aktuálně nastávají při procesu svěření dětí do náhradní rodinné péče se zaměřením na pěstounskou péči z perspektivy sociálních pracovníků OSPOD? Pro uskutečnění hlavního úkolu, tedy splnit cíl této bakalářské práce, je potřeba formulovat dílčí výzkumné cíle (DVC) jednotlivě na základě rozdělení do tematických celků. Tyto cíle jsou:

DVC 1.: Zjistit, jaké komplikace nastávají podle sociálních pracovníků při procesu svěření dětí do pěstounské péče **ve fázi posouzení vhodnosti a doporučení žadatele do evidence žadatelů o pěstounskou péči.**

DVC 1.1: Zjistit, jaké komplikace nastávají podle sociálních pracovníků při procesu svěření dětí do pěstounské péče v souvislosti s vydáním stanoviska k žádosti potencionálních pěstounů ve fázi posouzení vhodnosti a doporučení žadatele do evidence žadatelů o pěstounskou péči.

DVC 1.2: Zjistit, jaké komplikace nastávají podle sociálních pracovníků při procesu svěření dětí do pěstounské péče v souvislosti se stažením žádosti potencionálních

pěstounů ve fázi posouzení vhodnosti a doporučení žadatele do evidence žadatelů o pěstounskou péči.

DVC 2.: Zjistit, jaké komplikace nastávají podle sociálních pracovníků při procesu svěřeni dětí do pěstounské péče **ve fázi zpracování žádosti potencionálních pěstounů.**

DVC 2.1: Zjistit, jaké komplikace nastávají podle sociálních pracovníků při procesu svěřeni dětí do pěstounské péče v souvislosti s odborným posouzením potencionálních pěstounů ve fázi zpracování žádosti potencionálních pěstounů.

DVC 2.2: Zjistit, jaké komplikace nastávají podle sociálních pracovníků při procesu svěřeni dětí do pěstounské péče v souvislosti s neúměrnými představami potencionálních pěstounů o dítěti ve fázi zpracování žádosti potencionálních pěstounů.

DVC 3.: Zjistit, jaké komplikace nastávají podle sociálních pracovníků při procesu svěřeni dětí do pěstounské péče **ve fázi spárování vhodných pěstounů a dítěte.**

DVC 3.1: Zjistit, jaké komplikace nastávají podle sociálních pracovníků při procesu svěřeni dětí do pěstounské péče v souvislosti s názorem dítěte ve fázi spárování vhodných pěstounů a dítěte.

DVC 3.2: Zjistit, jaké komplikace nastávají podle sociálních pracovníků při procesu svěřeni dětí do pěstounské péče v souvislosti s postoji dětí již vyrůstajících v rodině a jejich potřebami ve fázi spárování vhodných pěstounů a dítěte.

DVC 3.3: Zjistit, jaké komplikace nastávají podle sociálních pracovníků při procesu svěřeni dětí do pěstounské péče v souvislosti s rizikem dlouhého čekání na přijetí dítěte ve fázi spárování vhodných pěstounů a dítěte.

DVC 3.4: Zjistit, jaké komplikace nastávají podle sociálních pracovníků při procesu svěřeni dětí do pěstounské péče v souvislosti s průběhem zprostředkování ve fázi spárování vhodných pěstounů a dítěte.

DVC 4.: Zjistit, jaké komplikace nastávají podle sociálních pracovníků při procesu svěřeni dětí do pěstounské péče **ve fázi kontroly pěstounských povinností.**

DVC 4.1: Zjistit, jaké komplikace nastávají podle sociálních pracovníků při procesu svěřeni dětí do pěstounské péče v souvislosti s neplněním povinností pěstouny směrem k dítěti ve fázi kontroly pěstounských povinností.

DVC 4.2: Zjistit, jaké komplikace nastávají podle sociálních pracovníků při procesu svěřeni dětí do pěstounské péče v souvislosti s neplněním povinností pěstouny směrem k biologickým rodičům dítěte ve fázi kontroly pěstounských povinností.

6.2 Transformace cílů do tazatelských otázek

Díky následující transformaci cílů došlo k vytvoření sady celkem 10 relevantních otázek, které jsou součástí polostrukturovaného výzkumného interview (viz. příloha č. 1–2). Při setkání se sociálními pracovníci tak byly probrány všechny oblasti výzkumu. Vzhledem ke zvolenému kvalitativnímu výzkumu bylo možné klást rovněž doplňující otázky.

Tabulka č. 1: Transformační tabulka k prvnímu dílčímu cíli (DVC 1)

DVC 1	DVC 2. řádu	Indikátory	Sada tazatelských otázek
Zjistit, jaké komplikace nastávají podle sociálních pracovníků při procesu svěřením dětí do pěstounské péče ve fázi posouzení vhodnosti a doporučení žadatele do evidence žadatelů o pěstounskou péči.	Zjistit, jaké komplikace nastávají podle sociálních pracovníků při procesu svěřením dětí do pěstounské péče v souvislosti s vydáním stanoviska k žádosti potenciálních pěstounů ve fázi posouzení vhodnosti a doporučení žadatele do evidence žadatelů o pěstounskou péči.	Vydání stanoviska	S jakými komplikacemi se setkáváte při procesu svěřením dětí do pěstounské péče ve fázi vydání stanoviska k žádosti potenciálních pěstounů? Povězte mi o tom.
	Zjistit, jaké komplikace nastávají podle sociálních pracovníků při procesu svěřením dětí do pěstounské péče v souvislosti se stažením žádosti potenciálních pěstounů ve fázi posouzení vhodnosti a doporučení žadatele do evidence žadatelů o pěstounskou péči.	Stažení žádosti potenciálních pěstounů	S jakými komplikacemi se setkáváte při procesu svěřením dětí do pěstounské péče při stažení žádosti potenciálních pěstounů? Povězte mi o tom.

Pramen: vlastní tvorba

Tabulka č. 2: Transformační tabulka k druhému dílčímu cíli (DVC 2)

DVC 2	DVC 2. řádu	Indikátory	Sada tazatelských otázek
Zjistit, jaké komplikace nastávají podle sociálních pracovníků při procesu svěřením dětí do pěstounské péče ve fázi zpracování žádosti potenciálních pěstounů.	Zjistit, jaké komplikace nastávají podle sociálních pracovníků při procesu svěřením dětí do pěstounské péče v souvislosti s odborným posouzením potenciálních pěstounů ve fázi zpracování žádosti potenciálních pěstounů.	Odborné posouzení potenciálních pěstounů	S jakými komplikacemi se setkáváte při procesu svěřením dětí do pěstounské péče v souvislosti s výsledky odborného posouzení potenciálních pěstounů? Povězte mi o tom.
	Zjistit, jaké komplikace nastávají podle sociálních pracovníků při procesu svěřením dětí do pěstounské péče v souvislosti s neúměrnými představami potenciálních pěstounů o dítěti ve fázi zpracování žádosti potenciálních pěstounů.	Neúměrné představy potenciálních pěstounů o dítěti	Jaké komplikace nacházíte při procesu svěřením dětí do pěstounské péče při jednání s potenciálními pěstouny, kteří vyjadřují neúměrné představy o dítěti? Povězte mi o tom.

Pramen: vlastní tvorba

Tabulka č. 3: Transformační tabulka ke třetímu dílčímu cíli (DVC 3)

DVC 3	DVC 2. řádu	Indikátory	Sada tazatelských otázek
<p>Zjistit, jaké komplikace nastávají podle sociálních pracovníků při procesu svěřeni dětí do pěstounské péče ve fázi spárování vhodných pěstounů a dítěte.</p>	<p>Zjistit, jaké komplikace nastávají podle sociálních pracovníků při procesu svěřeni dětí do pěstounské péče v souvislosti s názorem dítěte ve fázi spárování vhodných pěstounů a dítěte.</p>	<p>Názor dítěte</p>	<p>S jakými komplikacemi se setkáváte při procesu svěřeni dětí do pěstounské péče při zjišťování názoru dítěte na možnost umístění v pěstounské rodině? Povězte mi o tom.</p>
	<p>Zjistit, jaké komplikace nastávají podle sociálních pracovníků při procesu svěřeni dětí do pěstounské péče v souvislosti s postoji dětí již vyrůstajících v rodině a jejich potřebami ve fázi spárování vhodných pěstounů a dítěte.</p>	<p>Postoje dětí již vyrůstajících v rodině a jejich potřeby</p>	<p>S jakými komplikacemi se setkáváte při procesu svěřeni dětí do pěstounské péče při projednávání postojů a potřeb dětí již vyrůstajících v rodině v souvislosti s přijetím dalšího dítěte do rodiny? Povězte mi o tom.</p>

	Zjistit, jaké komplikace nastávají podle sociálních pracovníků při procesu svěření dětí do pěstounské péče v souvislosti s rizikem dlouhého čekání na přijetí dítěte ve fázi spárování vhodných pěstounů a dítěte.	Riziko délky procesu	Jaké komplikace nacházíte při procesu svěření dětí do pěstounské péče spojené s rizikem dlouhého čekání na přijetí dítěte? Povězte mi o tom.
	Zjistit, jaké komplikace nastávají podle sociálních pracovníků při procesu svěření dětí do pěstounské péče v souvislosti s průběhem zprostředkování ve fázi spárování vhodných pěstounů a dítěte.	Průběh zprostředkování	S jakými komplikacemi se setkáváte při procesu svěření dětí do pěstounské péče při současně fungujícím průběhu zprostředkovacího procesu? Povězte mi o tom.

Pramen: vlastní tvorba

Tabulka č. 4: Transformační tabulka ke čtvrtému dílčímu cíli (DVC 4)

DVC 4	DVC 2. řádu	Indikátory	Sada tazatelských otázek
Zjistit, jaké komplikace nastávají podle sociálních pracovníků při procesu svěřením dětí do pěstounské péče ve fázi kontroly pěstounských povinností.	Zjistit, jaké komplikace nastávají podle sociálních pracovníků při procesu svěřením dětí do pěstounské péče v souvislosti s neplněním povinností pěstouny směrem k dítěti ve fázi kontroly pěstounských povinností.	Neplnění povinností pěstouny vůči dítěti	S jakými komplikacemi se setkáváte při procesu svěřením dětí do pěstounské péče v případě neplnění povinností pěstouny směrem k dítěti? Povězte mi o tom.
	Zjistit, jaké komplikace nastávají podle sociálních pracovníků při procesu svěřením dětí do pěstounské péče v souvislosti s neplněním povinností pěstouny směrem k biologickým rodičům dítěte ve fázi kontroly pěstounských povinností.	Neplnění povinností pěstouny vůči biologickým rodičům dítěte.	S jakými komplikacemi se setkáváte při procesu svěřením dětí do pěstounské péče v případě neplnění povinností pěstouny směrem k biologickým rodičům dítěte? Povězte mi o tom.

Pramen: vlastní tvorba

6.3 Volba výzkumné strategie

Kvalitativní typ výzkumu jsem zvolila vzhledem k celkové charakteristice výzkumu, protože umožňuje výzkumníkovi vyhledávat a analyzovat různé informace, získávat na předmět studie integrovaný pohled a sledovat logiku v celkovém kontextu dané zkoumané oblasti (Hendl, 2016, s. 47). V počátcích výzkumu jsem třídila možné směry výzkumu a hledala vhodnou část oblasti náhradní rodinné péče, kterou bych podrobila zkoumání. Sobotková vnímá tuto část výzkumu tak, že se vyznačuje počáteční nejistotou o směrech možného zkoumání. Ve fázi sběru dat začíná proces analýzy, kdy je na základě získaných dat ovlivněn další sběr a plán výzkumu (Hendl in Sobotková, 2003, s. 24).

Tato teorie potvrzuje fakt, že sběr prvotních dat se ukázal být jako klíčový pro další část výzkumu a ovlivnil rozhodnutí rozšířit výzkum o OSPOD Krajského úřadu Středočeského kraje. Respondenty výzkumu jsou sociální pracovníce, je zde proto pravděpodobnost, že pro zvolený kvalitativní výzkum by získaná kvalitní data měla být podrobná, informativní, bohatá a „hustá“, nasbíraná v podmínkách, které zvyšují jejich výpovědní sílu a možnost generalizace. Zdroje možného zkreslení dat na straně výzkumníka by měly být minimalizovány (Hendl in Sobotková, 2003, s. 25–26).

Osobně považuji formu rozhovoru za příjemnější než výzkum uskutečněný na základě dotazníkového šetření, protože během své profesní praxe tímto způsobem s klienty komunikuji. Nespornou výhodou kvalitativního výzkumu je reflexivita, kdy má výzkumník možnost reagovat na nečekané momenty a nová zjištění. Specifické je zaměření na případ, kdy se jednotlivé části případu podrobně popíší, analyzují, vyvozují se obecnější kategorie a souvislosti mezi nimi, z nichž je poté možno formulovat hypotézy a předpoklady. Zkoumaný jev podléhá určitému sociálnímu a historickému kontextu, z něhož se vyvozují závěry výzkumu (Sobotková, 2003, s. 24). Nevýhodou jsou aspekty validity či reliability výzkumných výsledků (Hendl, 2016, s. 63).

Při zjišťování dat v tomto empirickém výzkumu, jsem použila metodu sběru dat „*polostrukturovaného dotazování, jež se vyznačuje definovaným účelem, určitou osnovou a velkou pružností celého procesu získávání informací*“ (Hendl, 2016, s. 168).

To považuji za nespornou výhodu při realizaci výzkumu. Kvalitativní dotazování zaručuje jistou volnost dotazovaných při vyjádření vlastních názorů a subjektivních postřehů, je možné ihned ověřit, zda respondenti otázkám dobře porozuměli, mohou vyjádřit nové souvislosti a vztahy k problému. Tato forma výpovědí umožňuje následné srovnání jejich názorů a možnost nalezení nové dílčí problematiky, což je základem této zvolené strategie. To pokládám za klíčový faktor ohledně prováděného výzkumného šetření. Zároveň by měl výzkumník prokázat při vedení interview s dotázanými jisté dovednosti, koncentraci, interpersonální porozumění a umění citlivě reagovat. Hendl považuje metodu kvalitativního rozhovoru za velice obtížnou, přirovnává ji dokonce k „umění“ či „vědě“ (Hendl, 2016, s. 170).

Sběr informací sloužící výzkumné studii prostřednictvím dialogu se uskutečňuje mezi výzkumníkem a náhodným nebo záměrně zvoleným respondentem. Pro účely této práce byl zvolen polostrukturovaný rozhovor s otevřenými otázkami vždy s jedním pracovníkem zvláště, i když Miovský poukazuje na možnost vedení skupinových rozhovorů (Miovský, 2006, s. 155-156).

6.4 Volba výzkumného souboru a jeho charakteristika

Výzkumný soubor byl vybrán s ohledem na cíl mé bakalářské práce, tedy na zjištění aktuálních problematických aspektů při procesu svěřením dětí do náhradní rodinné péče se zaměřením na pěstounskou péči z perspektivy sociálních pracovníků OSPOD. Strategie volby **výběru výzkumného souboru byla záměrná** a proběhla plánovaně. Základním vzorkem pro výzkum měly být původně sociální pracovníci OSPOD obecních úřadů s rozšířenou působností, kteří jako první přicházejí do styku s potencionálními pěstouny a v konečné fázi celého procesu pracují s již vytvořenou pěstounskou rodinou. Během tvorby této práce jsem si byla vědoma toho, že celý proces svěřením dětí do pěstounské péče je velmi složitý a cesta k vytvoření pěstounské rodiny v některých formách pěstounské péče vyžaduje spolupráci mezi OSPOD obecního a krajského úřadu. Právě z tohoto důvodu jsem do výzkumu později zahrнула i sociální pracovníky krajského úřadu, čímž je umožněn ucelený náhled na průběh celého procesu a jeho jednotlivé fáze. Pro samotný výzkum bylo osloveno osm sociálních pracovníků. Jelikož všichni sociální pracovníci jsou ženského pohlaví, budu nadále používat termín

„sociální pracovnice“ či „respondentky“. Všechny respondentky shodně pracují na oddělení sociálně-právní ochrany dětí. Jejich náplní práce je mimo jiné výkon NRP. Šest sociálních pracovníků je zaměstnáno na úrovni obecních úřadů s rozšířenou působností. Dvě sociální pracovnice svou činnost vykonávají na Městském úřadě v Kutné Hoře, který se nachází v místě mého bydliště. Dvě pracovnice působí na Městském úřadě v Čáslavi a poslední dvě sociální pracovnice na Městském úřadě v Kolíně. Oba městské úřady jsou snadno dostupné z Kutné Hory, kde žiji.

Poslední dvě respondentky pracují na Krajském úřadě Středočeského kraje v Praze, který je nadřízeným orgánem obecních úřadů ve Středočeském kraji. Tyto pracovnice vykonávají zprostředkování pěstounské péče, které přísluší právě krajskému úřadu. Každá sociální pracovnice má dostatečnou délku praxe, aby mohla sdílet své zkušenosti s pěstounskou péčí a najít problémové situace, se kterými se setkává. Pro přehlednost připojuji níže uvedenou tabulku respondentek.

Tabulka respondentek výzkumu je složena z pracovníků obecních úřadů s rozšířenou působností a pracovníků krajského úřadu.

Tabulka č. 5: Respondentky výzkumu

Označení respondenta	Pohlaví	Věk	Délka praxe	Profese
R 1	žena	40	14 let	sociální pracovnice
R 2	žena	46	16 let	sociální pracovnice
R 3	žena	49	29 let	sociální pracovnice
R 4	žena	58	32 let	sociální pracovnice
R 5	žena	43	13 let	sociální pracovnice
R 6	žena	41	16 let	sociální pracovnice
R 7	žena	44	20 let	sociální pracovnice
R 8	žena	56	16 let	psycholožka

Pramen: vlastní tvorba

6.5 Průběh výzkumu a jeho rizika

Před zahájením samotného výzkumu, byl v měsíci říjnu 2018 proveden předvýzkum, během kterého jsem navštívila jednu z respondentek a nastínila jí problematiku bakalářské práce a s tím spojený výzkum. Pomocí předběžných otázek na jednotlivé

fáze procesu svěření dětí do pěstounské péče byla ověřována srozumitelnost pokládaných otázek a pochopení celkového kontextu budoucího výzkumu. Sběr dat formou polostrukturovaných rozhovorů se po vzájemné dohodě s respondentkami uskutečnil v časovém horizontu měsíců listopadu 2018 až ledna 2019. Přepis rozhovorů byl realizován v měsících lednu až únoru 2019 a současně jsem pracovala na teoretické i praktické části bakalářské práce, která se prolínala se soustavným studiem odborné literatury a ostatních pramenů vztahujících se k dané zkoumané problematice této práce. Od měsíce února 2019 jsem se taktéž soustředila na zhotovení metodické části výzkumu, analýzu a interpretaci výsledků výzkumu. Ke korektuře a celkovému dokončení práce bylo přistoupeno v průběhu měsíce března 2019.

Za rizikový prvek výzkumu považuji především skutečnost, že by do výzkumu nebyly zahrnuty pracovnice krajského úřadu a proces svěření dětí do pěstounské péče by bylo možno zkoumat pouze v jeho jednotlivých fázích, konkrétně počáteční a konečné fázi. Domnívám se, že by tím nebylo docíleno uceleného holistického obrazu na celý proces a čtenář neznalý problematiky by byl ochuzen o představu v jeho celkovém kontextu.

Za jistý rizikový faktor mohu označit relativně nízký počet respondentů. Hendl se v této souvislosti zmiňuje o výsledcích výzkumu v podobě subjektivních dojmů dotazovaných, jelikož výzkumné šetření bylo provedeno s omezeným počtem jedinců. Nevýhodou je bohužel nemožnost považovat poznatky kvalitativního výzkumu za zobecnitelné na celou populaci (Hendl, 2016, s. 48).

Určité riziko jednoznačně vyplývalo z ochrany dat a velké citlivosti zvoleného tématu. Je nutno vzít v úvahu zachování ochrany dat, se kterými respondentky pracují včetně jich samotných jako zdroje informací. Po ujištění, že získané poznatky budou anonymně prezentovány, byly pracovnice otevřené a zaznamenala jsem pozitivní reakce na zájem o jejich práci.

Další riziko bylo vnímáno z mé strany v obtížnosti realizace rozhovorů s respondentkami, neboť bylo těžké najít vhodný termín naší schůzky pro jejich velkou vytíženost a časový rozvrh. Za jisté riziko je možno považovat i nezkušenost samotného

výzkumníka. V mém případě to potvrzovaly obavy, zda postupuji správně při výzkumném šetření. Během výzkumu jsem reflektovala své pocity a s každým následujícím uskutečněným rozhovorem sbírala zkušenosti s tímto typem výzkumu díky ochotě jednotlivých respondentek spolupracovat.

6.6 Popis způsobu získání a zpracování dat

Mezi standardní aktivity používané při sběru dat v kvalitativním výzkumu patří „*analýza dokumentů, nestandardizovaný rozhovor a pozorování*“ (Disman, 2011, s. 298). Výzkum procházel jednotlivými etapami. Do úvodní části výzkumné studie bylo zahrnuto studium a analýza dokumentů, což v praxi představovalo vyhledání a studium odborné literatury a různých pramenů s problematikou NRP v ČR, potažmo se zaměřením na pěstounskou péči. V další etapě bylo přistoupeno k realizaci polostrukturovaných rozhovorů. Nejdříve byly mnou vytipované respondentky z řad sociálních pracovníků postupně kontaktovány telefonicky, přičemž jsem je požádala o poskytnutí rozhovoru za účelem výzkumu pro bakalářskou práci. Byly stručně seznámeny s tématem mého zájmu a byl dohodnut termín, kdy se má schůzka uskutečnit. Všechny rozhovory probíhaly s jednotlivými respondentkami na jejich „vlastní půdě“, tedy v prostorách pracovního zázemí OSPOD a průměrná délka rozhovoru činila 45 až 60 minut.

Záměrně jsem sjednávala termíny schůzek tak, aby byl rozhovor veden pouze s jednou pracovnící, která by reagovala na pokládané otázky podle svého názoru a zkušeností a nebyla ovlivněna kolegyněmi. V úvodu rozhovoru byly všechny pracovnice ujištěny, že rozhovor bude anonymní, nebudou zveřejněna jejich jména a získané odpovědi budou použity výhradně pro mou vlastní potřebu. Zároveň jsem požádala o souhlas s pořízením zvukového záznamu na diktafon. Všechny pracovnice s výjimkou jedné souhlasily. U pracovnice, která si nepřála zvukový záznam a naznačovala mi, že je jí to nepříjemné, jsem respektovala její obavy a rozhovor byl zaznamenán písemně formou poznámek. Po absolvování všech rozhovorů bylo přistoupeno k přepisování odpovědí. Tento způsob záznamu nazýváme transkripcí, jedná se v podstatě o převod mluveného projevu do písemné podoby (Hendl, 2016, s. 212). Použila jsem způsob komentované

transkripce, kdy se doslovný přepis rozhovoru doplní o mimoslovní projevy (např. pomlky, způsob řeči atd.).

Získané údaje jsem následně roztřídila do jednotlivých okruhů zkoumaných oblastí a dále ještě podrobněji podle výzkumných otázek. Podle Hendla se jedná o zobrazení dat sloužících ke kompresi informací a jejich přehledné organizaci (Hendl, 2016, s. 211). Další postup byl provázán stylem kódování. „*Kódováním se rozumí rozkrytí dat směrem k interpretaci, konceptualizaci a nové integraci.*“ (Hendl, 2016, s. 251). Technika otevřeného kódování a následně axiální a selektivní kódování se mi jevilo jako vhodný způsob analýzy dat v tomto výzkumném šetření. Při zkoumání jednotlivých odpovědí byla důležitá data zvýrazňována, komparována a redukována s cílem najít shodné aspekty ve výpovědích respondentek tak, aby byl naplněn hlavní cíl výzkumu a současně jednotlivé dílčí cíle.

7 Analýza a interpretace výsledků výzkumu

Hlavní cíl výzkumu, kterým je zjistit a identifikovat aktuální problematické aspekty při procesu svěření dětí do náhradní rodinné péče se zaměřením na pěstounskou péči z perspektivy sociálních pracovníků OSPOD, byl rozdělen do čtyř dílčích cílů. V této kapitole se budu snažit interpretovat výsledky výzkumu, tedy nalezení odpovědí na jednotlivé dílčí otázky. Každá dílčí výzkumná otázka bude zachycena v samostatné podkapitole, která bude doplněna o získaná data v podobě citace rozhovorů dotazovaných respondentek. Jelikož v rámci metodického výzkumu byly použity jako výzkumný soubor sociální pracovníce, které pracují s velice citlivými daty, použila jsem pro jejich označení a zachování anonymity metodu kódování.

Ta umožňuje v tomto případě použít pro sociální pracovníce souhrnné označení kódy R. Číslice vyjadřují počet zúčastněných respondentek. S ohledem na interpretaci výsledků výzkumu byla použita metoda rámcové analýzy, která umožňuje materiál třídit a redukovat data pomocí pečlivé orientace v textu, ve kterém si klíčová data zvýrazňujeme či podtrháváme. Poté interpretujeme jednotlivé dílčí cíle a shrneme nasbíraná data v souhrn odpovědí o dané zkoumané oblasti (Hendl, 2016, s. 221).

7.1 Analýza a interpretace DVC 1

DVC 1.: Zjistit, jaké komplikace nastávají podle sociálních pracovníků při procesu svěřeni dětí do pěstounské péče **ve fázi posouzení vhodnosti a doporučení žadatele do evidence žadatelů o pěstounskou péči.**

Na základě tohoto stanoveného cíle byl dílčí cíl dále rozdělen na dvě části, které se zaměřují na **vydání stanoviska a stažení žádosti potenciálních pěstounů.**

DVC 1.1 Zjistit, jaké komplikace nastávají podle sociálních pracovníků při procesu svěřeni dětí do pěstounské péče v souvislosti s **vydáním stanoviska** k žádosti potenciálních pěstounů ve fázi posouzení vhodnosti a doporučení žadatele do evidence žadatelů o pěstounskou péči.

K získání odpovědi byla použita následující tazatelská otázka: S jakými komplikacemi se setkáváte při procesu svěřeni dětí do pěstounské péče ve fázi vydání stanoviska k žádosti potenciálních pěstounů?

Pomocí indikátoru týkajícího se **vydání stanoviska**, bylo v této počáteční fázi posouzení vhodnosti a doporučení žadatelů do evidence žadatelů o pěstounskou péči zjištěno několik problematických aspektů. Respondentky č. 1, 2, 4, 7 a 8, které přicházejí do prvotního kontaktu s potenciálními žadateli, se shodly v tom, že se setkávají s obtížným shromažďováním dokladů a zjišťují problémy související se zdravotním stavem žadatelů. Žádná z nich zásadně nevybočovala zjištěnými poznatky.

Respondentky shodně směřovaly svou odpověď k problému **špatného zdravotního stavu žadatele nebo jiného člena rodiny**, což je podle nich velká kontraindikace pěstounské péče, pro kterou nemohou vydat doporučující stanovisko. Z odpovědi usuzují, že vážné nemoci jsou rizikem při výchově dítěte. Respondentka R 4 uvádí příklad **nemocné žadatelky** těmito slovy: „*Komplikace je nepříznivý zdravotní stav, onemocnění, který je kontraindikací, to jsou vybrané nemoci, jako všechny psychiatrické choroby, rakovina v určitém stadiu, např. vážnější onemocnění, který by bránilo v řádný a soustavný péči o děti... Třeba jedna žadatelka měla revmatoidní artritidu, což je jasná překážka, to vůbec nejde.*“ Z její odpovědi bylo patrné, že se za svou praxi setkala s větším počtem takových případů a tento rizikový aspekt není výjimečný. Nepřípustný

je špatný zdravotní stav některého **člena rodiny**, který nezvládá péči o svou osobu. R 4 pokračuje svou odpovědí: *„Nebo měl žadatel manžel určitou formu leukémie, to byla žádost na přechodnou dobu. Jenže tam se v podstatě posuzují oba, a ona by se musela starat ještě o něho, což vůbec nejde dohromady.“*

Respondentky shodně uváděly **psychiatrické problémy**. Z odpovědí vyplývala rizika, která respondentky zjistily při šetření v rodině, Překvapivě jsem vnímala skutečnost, že špatný psychický stav bývá doprovázen závislostí např. na alkoholu. V takových situacích se vyžaduje lékařská zpráva od odborníka. R 8 vzpomíná: *„Měli jsme žadatelku, která byla léčena u psychiatra, byla velmi labilní, byl tam v minulosti snad pokus o sebepoškození, brala nějaké návykové léky. Taky sklony k alkoholu tam byly. Pokud se bude starat o děti a dostane se do deprese... Jak to bude řešit? Je to rizikové a nebylo by to v zájmu dítěte, že...“* Z odpovědí bylo znát, že není vždy lehké posoudit situaci, názory respondentek a odborného lékaře se mohou lišit.

Zcela nepřijatelné je zjištění **dluhu, exekuce, špatné nebo nevyhovující bytové podmínky, špatná ekonomická situace žadatelů a záznam v trestním rejstříku**. Souhrnně dotazované respondentky označily výše uvedené zjištěné problematické aspekty za zákonem stanovené podmínky. Tyto zákonem stanovené podmínky nemohou být v žádném případě opomíjeny. Respondentky se shodovaly, že při šetření zjišťují, že např. byt je malý, všichni žijí v jedné místnosti, nevyhovuje sociální zařízení apod. R 7 uvedla: *„Narazila jsem na případ teď v nedávné době, kdy v podstatě ty podmínky, mám na mysli konkrétně bytové podmínky, úplně neodpovídaly, nebyly dostačující, aby žadatelka mohla přijmout dítě, jaké si představuje, a v těchto podmínkách jej vychovávat. Takže jsme se domluvily, že věc uváží a s tím budu její žádost posílat na krajský úřad. Při vydání toho stanoviska mám možnost v tom doporučení třeba napsat, že doporučuji s výhradou, což byl tenhle případ, než žadatelka uzpůsobí podmínky pro bydlení tak, aby byly vyhovující.“* Z analýzy rozhovorů vyplynulo, že zamítavé stanovisko nedávají, ale mají možnost určité výtky. Domnívám se, že někdy na sebe nemají potencionální žadatelé kritický náhled a nedokáží odhadnout, zda vyhovují podmínkám pro pěstounskou péči.

Z odpovědí respondentek bylo znát, že někdy narážejí na naprostý údiv zájemců o pěstounskou péči, když je seznámí se skutečností, že nesmí mít žádnou trestnou činnost, a to ani v minulosti. O záznamu v **Rejstříku trestů** se zminila R 8: *„Vyžadujeme si opis a oni si někdy vzpomenou... Aha, já tam mám asi záznam... Ale už hodně starý. Je to už zamazané... Jenže se to zjistí. To je určitě problém, nebylo by pak vhodné je doporučit...“*

Výše zmiňované **dluhy, exekuce** není také možné tolerovat. Žadatelé by neměli řešit problémy spojené s exekucí, mít nevyřešené pohledávky. Je to ohrožující stav chodu domácnosti. I o tom hovoří R 8: *„Jednou byl problém, že byli lidi v insolventi. Zjišťovala jsem, jaké měli dluhy a ty lidi se mi už neozvali. Prostě nemohli doložit potřebné doklady, přišlo se na problém, který by mohl vadit, a vadil by, tak už nepřišli.“* **Také špatná ekonomická situace** je řazena mezi problémy, které sociální pracovníce shodně popisovaly. Domnívám se, že rodina by měla být po ekonomické stránce zabezpečena. R 4 shrnuje problém těmito slovy: *„Ta ekonomická stránka je dost důležitá, měli by mít slušný příjem. Jak můžou chtít v takové situaci, kdy moc peněz nemají, zabezpečit další dítě?“*

Také okolnost, kdy se po informativní schůzce potencionální pěstoun dozví **veškeré informace** o pěstounské péči, a již se **nedostaví**, je problémovou situací. Respondentky většinou uváděly, že si s žadatelem sjednají i opakovaně schůzku, kde je jim vše objasněno. Také se informují telefonicky. Z odpovědí vyplynulo, že je odradí **složitost a délka procesu, množství dokladů** a poté **žádost vůbec nepodají**. Předcházející tři body považují za jistou subkategorii k situaci, kdy se potencionální pěstoun již nedostaví, žádost nepodá a tím je znemožněno vydání stanoviska. To deklarují výpovědi R 1, R 2 a R 8. R 8 vysvětluje: *„Stává se, že se lidi přijdou zeptat na informace, co je potřeba k pěstounské péči, nebo jen zavolají telefonicky. Já jim někdy vysvětluju aspoň čtvrt hodiny, co je potřeba, a oni se asi vyděsí, co všechno je k tomu potřeba a už nepřijdou... Nezavolají... (...) Řekla bych, že se setkávám i s tím, že je vyděsí délka a náročnost procesu... Ale s tím by měli počítat. Není to jako jít a dostat dítě jen tak.“* Odpovědi respondentek týkající se tohoto problému ve mně vyvolávají pocit bezradnosti. S podobnou situací, kdy zájemci vše vzdávají, se setkala R 8: *„Problém nastává někdy už v okamžiku, kdy jim nastíním celou problematiku a seznámím je*

s celým procesem. Že je to pro ně dlouhý a nehodlaj to prostě podstupovat. Pak v podstatě nemůžu vydat žádné stanovisko, když nedáme ani dohromady potřebné doklady.“

Ke zjištěným komplikacím je nutno přidat i aspekt **velmi malých dětí již vyrůstajících v rodině žadatelů**. Tato překážka dle výpovědí kvalifikovaných profesionálů není ojedinělá. Žadatelé nerespektují tuto podmínku, kdy nejmladšímu dítěti v rodině by mělo být nejméně osm let. Na tom se shoduje R 1 a R 4. R 1 stvrzuje svou odpověď slovy: *„Uvedla bych taky případ maminky, kterou jsem nedoporučila jako vhodnou pěstounku, protože ona měla doma malé dítě, asi dvouleté, a chtěla dítě do pěstounské péče. To jsem nedoporučila, to dítě by mělo být nejmladší v rodině, a já si myslím, že by se paní měla věnovat tomu malému dítěti svému a zažádat až později. Neviděla jsem tam tu motivaci, prostě to dělala jenom z důvodu té finanční otázky.“* Odpovědi většiny respondentek se shodovaly, vnímala jsem z jejich odpovědí, že žadatelky nemají skutečný zájem o pěstounskou péči. R 4 má stejný názor: *„V podstatě by ošidili ty svoje vlastní děti a na to já doporučení nikdy nedávám. Vždycky říkám, podívejte se, to je strašně nefér vůči vašim dětem. Jsou ještě maličké a potřebují vás. (...) Ty maličké děti jsou vlastně kontraindikací u přechodné pěstounské péče a vlastně u dlouhodobé pěstounky je to to samý.“*

Překvapivě vyšlo najevo zjištění komplikace v podobě **krátkodobosti vztahu žádajících pěstounů**. V nové pěstounské rodině by měla být zajištěna stabilita vztahu mezi jejími členy. Dítě přicházející do pěstounské rodiny potřebuje vyrovnané zázemí, na které se lze spolehnout. Zjištěný aspekt odůvodňuje R 4 takto: *„Ona byla rozvedená, měla své vlastní děti, on byl taky rozvedený, taky dvě vlastní děti, spolu byli pouze 3 měsíce po svatbě, a chtějí si vzít dítě do pěstounské péče. Tak to považuji za problém, řekla jsem jim, přijďte za rok. Chtěla jsem, ať mají stabilnější prostředí, a za tu krátkou dobu se přece nemohli sžít.“*

Podobnou odpověď jsem zaznamenala u R 2 a R 4, přičemž za rizikový aspekt byl označen **finanční motiv žadatele**. Tímto způsobem chtějí někteří zájemci vyřešit svou ekonomickou situaci formou pěstounských dávek. Mnohdy se problémové faktory

prolínají. Z odpovědí výše zmíněných respondentek vyšla najevo finanční motivace s rizikovým faktorem malých dětí. R 7 uvedla: „V poslední době jsem zaznamenala několik případů, že to jsou maminky po mateřské dovolené, které mají malé děti. Jedna paní mi i řekla, že to dělá pro to, aby si zajistila zaměstnání.“ Takové zjištění hodnotím jako alarmující, zde chybí smysl pěstounské péče. R 4 se přidává s názorem: „Že je problém v ekonomické situaci, kdy ti žadatelé to chtějí řešit pěstounskou péčí. Je jasné, když otec vydělává cca 10 tisíc a žena je doma... nevydělává, přitom mají své dvě děti a chtějí další do pěstounské péče. No, měli by především zabezpečit svoje děti, a přiznávat, jestli mají dluhy nebo ne. Neměli by svou situaci řešit pěstounskou péčí, aby ta rodina nežila z pěstounských dávek.“

Zcela novým zjištěním je překážka v podobě **nespolupráce**. Za nespolutupráci považuji **neochotu** potencionálních pěstounů **komunikovat se sociální pracovníci** a vzájemně **spolupracovat** na shromaždování potřebných dokumentů k vydání stanoviska. Z odpovědi jedné respondentky jsem vnímala, že byla zaskočena reakcí žadatelů. R 7 uvedla: „Setkala jsem se taky, teda v souvislosti s tím vydáním stanoviska s takovým problémem, že mi klienti odmítli k mým rukám předat nějaké zdravotní zprávy a řešilo se to tak, že po konzultaci s krajským úřadem ten klient předal ty zprávy přímo krajskému úřadu.“

Jedním z posledních zjištěných rizikových faktorů vyplývajících z výzkumu považuji **osobní problémy, nevyřešenou minulost**. Domnívám se, že je potřeba prošetřit sociální prostředí rodiny, která přijme dítě do své výchovy. Zde je naráženo na neochotu potencionálních pěstounů odkrývat své **soukromí**. To potvrzuje odpověď R 8: „Nechtější se vracet ke svým problémům, těm původním. Třeba mají traumata z dětství nebo se nestýkají s rodinou, rodiči a tak. To všechno zjišťujeme a jsou to prostě rizikové faktory.“

Poslední komplikace zjištěná v této fázi je **neinformovanost vlastních dětí žadatelů**. To pokládám za problém, protože v případě, že se v rodině žadatele vyskytují vlastní děti, měl by se brát v úvahu a zjišťovat také jejich názor, pokud jsou schopny se vyjádřit k dané situaci. Jedna respondentka se setkala s případem holčičky, která neměla ponětí

o žádosti rodičů o PP. S touto situací se setkala R 7: „V době podání žádosti neinformovali ty lidi svoje vlastní děti o tom, že si chtějí vzít dítě do pěstounské péče. Ale až později, až při tom našem rozhovoru, a to ještě v nějaké fázi až v průběhu, když jsme vlastně vyřizovali ty doklady. (...) Tam jsem viděla komplikaci v tom, že to byla nezletilá dívčina, která jezdí k otci, je na to zvyklá, ale neví o podstatné změně pro ni, která ji může vlastně ovlivnit. Byla překvapená a bylo vidět, že nesouhlasí, a hlavně vůbec o ničem neví.“

DVC 1.2: Zjistit, jaké komplikace nastávají podle sociálních pracovníků při procesu svěřeni dětí do pěstounské péče v souvislosti se **stažením žádosti potencionálních pěstounů** ve fázi posouzení vhodnosti a doporučení žadatele do evidence žadatelů o pěstounskou péči.

K získání odpovědi byla použita následující výzkumná otázka: S jakými komplikacemi se setkáváte při procesu svěřeni dětí do pěstounské péče při stažení žádosti potencionálních pěstounů?

V případě indikátoru **stažení žádosti potencionálních pěstounů** se sociální pracovnice shodují, že k mnoha takovým případům nedochází. Pokud je žádost podána, bylo doloženo vše potřebné, pak jsou žadatelé pevně rozhodnutí vzít si dítě do pěstounské péče. Pro rozhodnutí stáhnout žádost mají žadatelé většinou pádný důvod. Za ten je považována **změna situace v rodině, nenadálé rodinné komplikace**. S takovými překážkami se setkala respondentka 1, 4, 7 a 8. Respondentky se shodovaly v názoru, že k těmto situacím nedochází často, ale někdy se to stává. Odpověď R 8 potvrzuje: „Oni na rovinu uvedli ty rodinné komplikace, potřebu postarat se o jiného člena rodiny. Taky mi jednou přišli, že mají úmrtí v rodině, oni nemusejí uvádět důvod, to je jejich dobrá vůle. Takže většinou se to stává pro nějaké zásadní nenadálé komplikace.“ Jedna respondentka vzpomíná, že žadatelka ztratila zaměstnání, a to zcela změnilo rodinný rozpočet. Podobnou situaci uvádí R 4: „Taky se mi stalo, že stáhli svou žádost proto, že někdo z nich onemocní, nebo třeba někdo z dětí... Nebo si to rozmysleli z ekonomických důvodů... Neukončili svou žádost, jen ji přerušili. Prostě ztratili práci a necítí se na to.“ Z odpovědi jedné respondentky jsem zjistila, že ne vždy musí být důvodem pro stáhnutí žádosti negativní vlivy. Zcela odlišný, nenadálý a zajímavý důvod pro stažení žádosti

sděluje R 1: „Měla jsem žadatele o klasickou pěstounku, už byla žádost podaná, všechno v pořádku. A pak mi přišla paní, že počali dítě a už to pro ně přestalo mít smysl. Tak tu žádost chtějí vzít zpět.“

Jistou komplikací se stává **věk žadatelů**, pro který je stanoven limit. Protože výchova a péče o děti v PP péči je náročná, je v pořádku, že daná věková hranice by neměla být překročena. S tímto aspektem se ojedinele setkala R 7: „Jedni klienti stahovali žádost o tu krátkodobou péči nebo, jinak řečeno, na pěstounskou péči na přechodnou dobu, protože se blížili věku, který uvádí krajský úřad jako nejzazší pro vykonávání. To se ukázalo jako problém, protože oni ten proces ještě absolvovali. Pak po dohodě vzali žádost zpět. Oni do toho šli v dobré víře, jako prarodiče, ale bylo jim už více jak 62 let, a to je prostě překážka, no. Ten věk tam hraje roli.“ Z odpovědí jsem vnímala, že někdy žadatelé čekají tak dlouho, až přesáhnou povolený věkový limit a žádost vezmou zpět, protože ztrácí smysl.

Komplikace se mohou objevit v případě zjištění **více nových informací**, které žadatelé nezvládnou ve vyšší míře přijmout a od žádosti upustí. S tímto problémem se setkala R 4: „Oni třeba ti žadatelé nastoupí na přípravu na přijetí dítěte a rozmyslí si to v té chvíli, kdy tam dostanou více informací, setkají se s těma lidma, probírají se věci, na který dřív nemysleli... A dojde jim, že něco nefunguje a tu žádost stáhnou.“

7.2 Analýza a interpretace DVC 2

DVC 2.: Zjistit, jaké komplikace nastávají podle **sociálních pracovníků** při procesu svěření dětí do pěstounské péče **ve fázi zpracování žádosti potencionálních pěstounů**. Tento dílčí cíl je dále členěn na dvě části. Ty se zaměřují na **odborné posouzení potencionálních pěstounů a neúměrné představy potencionálních pěstounů o dítěti**.

DVC 2.1: Zjistit, jaké komplikace nastávají podle sociálních pracovníků při procesu svěření dětí do pěstounské péče v souvislosti s **odborným posouzením potencionálních pěstounů** ve fázi zpracování žádosti potencionálních pěstounů. Odpovědi byly zjištěny pomocí následující tazatelské otázky: S jakými komplikacemi

se setkáváte při procesu svěřením dětí do pěstounské péče v souvislosti s výsledky odborného posouzení potencionálních pěstounů?

Z odpovědí získaných od respondentek vyplynulo, že při **odborném posouzení** se sleduje řada faktorů, které se dále prověřují prostřednictvím psychologického vyšetření, odborné přípravy k přijetí dítěte do rodiny, u pěstounů na přechodnou dobu je např. sledována schopnost pečovat o děti vyžadujících speciální péči. Většina hovoří o tom, že i když prošli zájemci tzv. prvním kolem prověřování, při podrobnějším vyhledávání informací narážejí na určité komplikace. Během psychologického vyšetření vyjde najevo jako problémový faktor **motivace žadatelů**. S tím se setkala R 6 a R 7. R 7 vypovídá: *„Že jim jejich děti už odešli z domova. (...) Nebo mají po delší době mladší dítě a dokonce uvádějí, že hledají jen kamaráda pro své dítě.“*

Také při dalším posouzení zdravotního stavu se mnohdy najde **nevyhovující zdravotní stav žadatele**, i když ve spisové dokumentaci od obecního úřadu je vše v pořádku. Respondentky většinou uváděly, že dobrý zdravotní stav žadatelů je důležitý a mohlo se něco přehlédnout. V průběhu posuzování se mohl stav změnit a je v pořádku ho podrobněji přešetřit. S tím souhlasí R 6: *„Lékař při odborném posouzení zdravotního stavu zjistí překážku právě ve zdravotním stavu žadatele. Problém je špatná zpráva od lékaře, nedoporučující.“*

Odborná příprava žadatelů, která je povinná, se ukázala být velice přínosná, protože během jejího absolvování se projeví žadatelé v situacích, které jsou překážkou pro výkon pěstounské péče. Respondentky se ve svých odpovědích shodovaly, že problémy z odborné přípravy vyplývají. Jsou jimi **neochota spolupráce s biologickou rodinou**. Z odpovědí většiny respondentek bylo patrné, že se pěstouni obávají problémů při styku např. s rodiči alkoholiky. R 6 zdůrazňuje: *„Zjistíme ten problém, že vůbec ti zájemci nejsou ochotni spolupracovat s biologickou rodinou dítěte a u té pěstounské péče je to velká kontraindikace. Nebo ten kontakt rovnou odmítnou, že se nechtějí stýkat s biologickými rodiči.“*

Z analýzy rozhovorů bylo patrné znepokojující zjištění, že sociální pracovníce zaznamenávají při odborné přípravě pěstouna **neochotu spolupracovat s ostatními členy skupiny** a prosazování svých názorů na úkor ostatních. R 5 se vyjadřuje: *„Ty přípravy se odehrávají ve skupině a už tam se projeví, že v rámci té skupiny nejsou ti zájemci vůbec ochotni spolupracovat s ostatními zájemci ve skupině, nejsou vůbec tolerantní k ostatní členům, jedou v nějakém svém stereotypu, nerespektují ostatní členy skupiny.“* To vnímám jako zásadní problém. Při odborných přípravách se projeví osobnost pěstouna a jeho vlastnosti, které mohou ohrozit výchovu přijatého dítěte.

Z odpovědí respondentek vyvozují další rizikový prvek, kterým se jeví fakt, že potencionální pěstouni **nerespektují názor svých dětí**. Je těžko usuzovat, zda budou dobrými pěstouny, když nevnímají přání vlastních dětí. Je podstatné zachovat kladné vztahy mezi členy nové rodiny. Děti jsou častou nepřípravené na novou situaci v rodině. R 5 tento problém shrnuje slovy: *„Problém taky je, že rodiče nerespektují názor vlastních dětí. Jak potom můžou vychovávat jiné, cizí dítě a respektovat jeho názor?“* Obavy dětí přibližuje ve své odpovědi R 6: *„Biologické dítě v rodině ještě není dostatečně zralé na to, aby přijalo do rodiny děťátko. Nechce se dělit o maminku a tatínka a vůbec si to nedovede představit.“*

DVC 2.2: Zjistit, jaké komplikace nastávají **podle sociálních pracovníků** při procesu svěření dětí do pěstounské péče v souvislosti s **neúměrnými představami potencionálních pěstounů o dítěti** ve fázi zpracování žádosti potencionálních pěstounů.

K získání odpovědí byla použita následující výzkumná otázka: Jaké komplikace nacházíte při procesu svěření dětí do pěstounské péče při jednání s potencionálními pěstouny, kteří vyjadřují neúměrné představy o dítěti?

Velice podobně reagovaly na tuto otázku respondentky 1, 5, 6 a 7. Většina respondentek projednává představy o dítěti se zájemci o pěstounskou péči. Je to jeden z důležitých bodů jak na úrovni projednávání žádosti na obecních úřadech, tak při procesu zprostředkování, kdy žadatelé o PP mohou své představy upřesňovat nebo dokonce měnit. Závažným zjištěním se ukázaly být **představy** potencionálních pěstounů

na úrovni osvojitelů. Z analýzy rozhovorů jsem nabyla dojmu, že si žadatelé zaměňují pěstounskou péči za osvojení. Respondentky uváděly, že pěstouni chtějí dítě jen pro sebe. R 5 uvedla: *„Je to takové velké téma, protože my jsme teď v situaci, kdy žadatelé o pěstounskou péči mají často představy na úrovni osvojitelů, že se nám vytrácí smysl pěstounské péče, o té pomoci tomu dítěti, a spíše se nám kloní k tomu osvojení, a k uspokojení spíše svých vlastních potřeb.“*

Často uváděným problémem jsou představy dětí, které budou **malé, zdravé, bez zátěže původní rodiny a vymezení věku dítěte.** Respondentky se shodovaly, že nejvíce žádané jsou malé děti, přičemž z výpovědí jsem vnímala překvapivou informaci, že pěti až sedmi leté dítě už nepovažují za malé. R 5 odpověděla, že: *„Chtějí děťátko malé, co nejmenší ideálně, majoritního etnika, zdravé, bez jakékoli zátěže v rodině, bez kontaktu s biologickými rodiči.“* Tyto odpovědi mě přivádí na myšlenku, že více než na děti někdy potencionální pěstouni myslí na uspokojení svých osobních potřeb. R 1 má tuto zkušenost s žadatelkou: *„Měla prostě představu, že dostane miminko, čist'ouнкé, a vůbec si nepřipouštěla, že může dostat i jiné děti, starší, které hlavně mají nějaké trauma ze své původní rodiny. Mají prostě představu, že dostanou voňavý, krásný miminka, ale realita je jiná.“* Z výpovědí respondentek vyplynulo, že dětí vhodných do pěstounské péče je málo. Pěstouni připouští jen mírný hendikep dítěte jako je např. diabetes a značným problémem je pro ně právě věk dítěte. Možná je to dáno tím, že malé dítě je ovlivnitelné a pěstouni mají obavy, jestli by dokázali vychovávat i starší dítě. R 6 uvedla: *„Dají opravdu tu představu přijímaného dítěte pět až šest let. Strašně špatně se nám to hledá a pak páruje. Ten věk je tak úzký a dětí je velice málo, těch vhodných.“*

Poslední zjištěný problematický aspekt spojený s představami potencionálních pěstounů je **vymezení pouze na jedno přijímané dítě.** S touto překážkou se ve své praxi setkala většina respondentek. Bohužel v ústavech se nachází mnoho dětí, které mají také sourozence. Z výpovědí jsem zjistila, že je málo pěstounů ochotných vzít si více dětí najednou. K umístění sourozeneckých skupin dochází jen zela výjimečně. R 5 uvádí: *„Často se také jednoznačně vymezují pouze k jednomu dítěti. A hodně dětí, které jsou*

vhodné do pěstounské péče, většinou má sourozence... A to je taky problém. Ale sourozenecká skupina jsou už dvě děti...“

7.3 Analýza a interpretace DVC 3

DVC 3.: Zjistit, jaké komplikace nastávají podle sociálních pracovníků při procesu svěřeni dětí do pěstounské péče **ve fázi spárování vhodných pěstounů a dítěte.**

Tento dílčí cíl byl rozpracován do čtyř částí. Ty jsou zaměřeny na **názor dítěte**, které má být umístěno v pěstounské rodině, **postoje dětí již vyrůstajících v rodině a jejich potřeby, riziko délky procesu a komplikace spojené s průběhem zprostředkování.**

DVC 3.1: Zjistit, jaké komplikace nastávají podle sociálních pracovníků při procesu svěřeni dětí do pěstounské péče v souvislosti s **názorem dítěte** ve fázi spárování vhodných pěstounů a dítěte.

Odpovědi byly získány pomocí následující výzkumné otázky: S jakými komplikacemi se setkáváte při procesu svěřeni dětí do pěstounské péče při zjišťování názoru dítěte na možnost umístění v pěstounské rodině?

Většina respondentek se setkala s podobnými reakcemi dětí, když byly dotazovány, zda chtějí jít do pěstounské rodiny. Shodovaly se na tom, že dítě buď **důvod vůbec neuvede** a nechce se vyjadřovat nebo se bojí **zklamání**. Každé takové dítě má špatnou zkušenost a je snadno zranitelné. R 1 k této situaci uvedla: *„Myslím, že velká komplikace je v tom, že ty děti se bojí zklamání, že mají pocit, že by tu svoji rodinu zradili, kdyby šli k jiný rodině... Že si to třeba ani nedokážou představit. To je takový syndrom idealizovaného rodiče.“*

Z odpovědí respondentek usuzují, že si tyto děti utvářejí svou vlastní představu hodných rodičů a věří, že se do původní rodiny vrátí. Mohou mít také vazby na své sourozence a bojí se ztráty kontaktu s nimi. Respondentka R 8 hovořila o vlivu původní biologické rodiny na dítě, kdy na takový problém narazila: *„Hodně starších dětí nám říká, že nechtějí být umístěny do pěstounské rodiny. Je to jak u krátkodobé, tak u té dlouhodobé pěstounské péče. Závisí to i na tom, když mají někde sourozence. Setkala jsem se s takovou komplikací, kdy ve fázi spárování se ozvala ta biologická rodina toho dítěte*

a mělo to zásadní vliv na názor toho dítěte. Ono vlastně změnilo názor. Jinak všeobecně starší děti nechtějí být umístovány do rodiny, prostě nechtějí a důvod ani neuvedou.“

DVC 3.2: Zjistit, jaké komplikace nastávají podle sociálních pracovníků při procesu svěřením dětí do pěstounské péče v souvislosti s **postoji dětí již vyrůstajících v rodině a jejich potřebami** ve fázi spárování vhodných pěstounů a dítěte.

K získání odpovědí byla použita následující výzkumná otázka: S jakými komplikacemi se setkáváte při procesu svěřením dětí do pěstounské péče při projednávání postojů a potřeb dětí již vyrůstajících v rodině v souvislosti s přijetím dalšího dítěte do rodiny?

V odpovědi na tuto otázku se téměř všechny respondentky reagovaly stejně: děti v biologické rodině mají strach, obavy, že jim nové dítě rodiče vezme. Některé děti se nechají ovlivnit názory rodičů a své obavy skrývají. Problémem se stává fakt, že dítě **nesouhlasí s přijetím dalšího dítěte do rodiny**. Problém nastává po vyslechnutí dítěte např. psychologem. K tomu R 4 uvádí: *„Rodiče je nadchnou a pak v rámci přípravy, když se pracuje s dětmi, tak se třeba ukáže, že ty děti nejsou až tak nadšení, jak si rodiče myslí, a kolikrát nechtějí zarmoutit rodiče, tak chtějí taky a oni se nepostaví proti zájmu rodičů.“* Z výpovědí respondentek bylo patrné, že jsou si vědomy komplikovanosti situace, které souvisí s nevyzrálostí dětí. Nutně potřebují své rodiče a nechtějí přijít o jejich pozornost. R 5 se setkala s podobným problémem a uvádí: *„To je o tom, že buď řeknou na rovinu, že tam žádné další dítě nechtějí nebo řeknou, rodiče by chtěli, ale já se bojím, že mi bude brát hračky. Ale to je zase zástupný problém, to není o těch hračkách, ale je to o tom, že si myslí, že by mi brali rodiče.“* Problém spatřuji i v tom, že by přijaté dítě omezovalo běžný život dětí v rodině, jejich režim a potřeby. To se týká především starších dětí v biologické rodině.

Jedna respondentka uvádí, že komplikace nastává v okamžiku, kdy se **rodiče a dítě rozcházejí v názoru na pohlaví přijímaného dítěte**. Ostatní respondentky se ve svých odpovědích zmiňovaly, že by se rodina měla dohodnout, mít stejný názor, aby vytvořila vhodné podmínky pro nové dítě. R 6 odpověděla: *„Rodiče řeknou, že chtějí holčičku a děti v rodině řeknou opačné pohlaví. My chceme kluka.“*

Z výpovědí respondentek jsem vnímala, že děti si představují, že budou mít nového „partáka“, kamaráda, ale nikdo jim nevysvětlí, že přijímané dítě nepochází ze spokojené rodiny a nemusí ovládat běžné návyky „normální“ rodiny. Za komplikaci označily respondentky proto **nepřijetí dítěte**. Jedna respondentka popisovala případ holčičky, která byla citově nevyzrálá. R 4 uvádí: „Přijímaná holčička byla citově vyhladovělá. Když přišla do rodiny, a mám ty zkušenosti, tak se úplně „přisaje“ a ty původní děti jakoby o ty rodiče přijdou. To dítě jim sebere veškerou pozornost rodičů, protože tu lásku nemělo. Je jak ‚přijavice‘. A ta holčička vlastní už nechce tuhle holčičku. A to je problém.“ Celkově z odpovědí respondentek vnímám, že komplikované situace v pěstounské péči se vyskytují dost často.

DVC 3.3: Zjistit, jaké komplikace nastávají podle sociálních pracovníků při procesu svěření dětí do pěstounské péče v souvislosti s **rizikem dlouhého čekání** na přijetí dítěte ve fázi spárování vhodných pěstounů a dítěte.

K získání odpovědí byla použita následující výzkumná otázka: Jaké komplikace nacházíte při procesu svěření dětí do pěstounské péče spojené s **rizikem dlouhého čekání** na přijetí dítěte?

Pěstounů je všeobecně nedostatek. Proto by se na dítě nemělo dlouho čekat. Komplikace nastávají v situaci, kdy si pěstouni kladou **nereálné představy o dítěti**. Poté se proces prodlužuje. V téhle otázce se respondentky zcela neshodují. Někdy jsou pěstouni vytipováni pro určité dítě, ale po prvním kontaktu nesouhlasí a dítě nepřijmou. Z odpovědí respondentek bylo znát, že ideální by bylo oboustranné přijetí. Možná by se dalo říct, že by mezi pěstounem a dítětem měla přeskočit pověstná jiskra. R 3 uvedla: „Myslím, že by pěstouni neměli dlouho čekat. Je důležité, aby se ta jejich představa plnila. Když chce někdo kluka do tří let, tak by ho měl dostat. Třeba i ve vztahu k jejich dětem. Ale neměli by jim cpát pětiletýho.“ Z odpovědí respondentek vyplynulo, že také nahlédnutí do spisové dokumentace se může jevit jako problémové, protože klient má svou představu a ze spisu se dovídá jiná fakta o dítěti. R 6 se zmiňuje o nereálných představách na základě seznámení se spisem: „Bohužel, někdy se stává jen na základě těch informací i to, že řeknou, že ne... Takže zase narážíme na představy, které se nedaří plnit.“ Respondentky se shodovaly, že děti s různými hendikepy jsou častou

znevýhodněny, potencionální pěstouni mají strach a obavy přijmout tyto děti. R 5 odpovídá: „*Někdy hraje důvod zdravotní komplikace dítěte, i když ho ani nevidí, a zavolají třeba druhý den, že ne, že nebudou pokračovat. Takže někdy usuzujeme, že komplikace není až tak o těch dětech, ale o nich.*“

V průběhu zprostředkování mohou potencionální pěstouni své **představy o dítěti měnit**. Někdy slevují ve svých požadavcích, ale někdy na nich trvají. Respondentky vnímají představy potencionálních pěstounů jako nevyzpytatelné a těžko splnitelné. R 5 označuje tuto komplikaci takto: „*Pokud ty žadatelé dlouho čekají, tak někdy dlouho zvažují, mění ty svoje představy. On je nesnadný úkol zjistit, jestli ty svoje představy mění jenom na základě toho, že tak dlouho čekají a chtějí nějaké děťátko přijmout nebo k tomu došli na základě nějakého procesu, takže potom ty představy změni a ustoupí od původních představ.*“

DVC 3.4: Zjistit, jaké komplikace nastávají podle sociálních pracovníků při procesu svěření dětí do pěstounské péče v souvislosti s **průběhem zprostředkování** ve fázi spárování vhodných pěstounů a dítěte.

Odpovědi byly získány pomocí následující výzkumné otázky: S jakými komplikacemi se setkáváte při procesu svěření dětí do pěstounské péče při současně fungujícím průběhu zprostředkovacího procesu?

V otázce průběhu zprostředkování se postoje respondentek různily. U části respondentek jsem vnímala, že nejsou zcela spokojeny se současně nastaveným systémem prověřování budoucích pěstounů a jeho fungováním. V průběhu zprostředkování nachází kritická místa. Pokud pěstouni neplní své povinnosti, nemají sociální pracovníce v rukou žádný nástroj, který by mohly použít k nápravě, žádná omezení. Odpovědi na tuto otázku přinesly nová zjištění a zajímavé postřehy. Některé respondentky shodně uvedly komplikaci v tom, že **chybí sankce při neplnění povinností pěstouny**. R 3 uvedla: „*Je tady opora v zákonu, že se musej vzdělávat 24 hodin ročně. Ale nejsou už žádný sankce nebo není nic... Když se nebudou vzdělávat, na to nějak není pamatováno. Takže to je takový otazník.*“ Musím zde uvést, že některé

respondentky naopak vyjadřovaly souhlas se současným průběhem zprostředkování a nenacházely žádné problémy.

Z výpovědi jedné respondentky zaznívala stížnost, že dítě nemá v okamžiku seznámení s budoucím pěstounem vedle sebe žádnou blízkou osobu. Je to tedy komplikace prověřená praxí, že při prvním **kontaktu potencionálního pěstouna s dítětem chybí doprovod sociální pracovnice**, která by byla vždy na místě s dítětem. R 6 odpovídá: *„Když dojde k prvnímu kontaktu těch vytipovaných pěstounů s tím dělátkem, aby tam byla přítomna sociální pracovnice OSPOD toho dítěte. Ne vždycky se to stává. Ono to není nikde vyloženě napsáno. To dítě je tam svým způsobem samo.“*

Výsledky výzkumného šetření poukazují na situace, ve kterých sociální pracovnice zaznamenávají nesoulad v rodině, vědí že pěstounská péče není vyhovující. Respondentky shodně tuto skutečnost považují za velmi rizikový prvek. Z toho usuzují, že **chybí návrhová pravomoc OSPOD na zrušení pěstounské péče**. R 6 uvádí: *„U té pěstounské péče, když už běží, OSPOD nemá návrhovou pravomoc podat návrh na zrušení pěstounské péče. Přestože může mít informace o tom, že to tam nefunguje, když tam chodí. No, to není v zákoně nijak ošetřeno...“*

Poslední komplikací zjištěnou na základě odpovědí respondentek jsou **rizika nalezená ve spisové dokumentaci předávané mezi OSPOD obecního úřadu s rozšířenou působností a krajským úřadem**. Analýzou rozhovorů vyšlo najevo, že po předání spisové dokumentace se mohou názory sociálních pracovníků na její obsah výrazně lišit. R 5 uvedla: *„Už v prvopočátku se setkáváme s tím, že je tam například doporučující stanovisko OSPOD, přestože ze spisu vyplývají velká rizika.“* Z odpovědi respondentky R 6 jsem nabyla dojmu, že zde selhává lidský faktor. Uvádí podobný názor: *„Někdy je to i o hrdinskosti sdělit nějaké negativní stanovisko, těch pracovníků, že jim to neřeknou. Ony si řeknou, ale oni na tom kraji si musí ještě projít psychologickým vyšetřením... Ale to je špatně, protože oni to už měli slyšet na tom začátku.“*

7.4 Analýza a interpretace DVC 4

DVC 4.: Zjistit, jaké komplikace nastávají podle sociálních pracovníků při procesu svěřeni dětí do pěstounské péče **ve fázi kontroly pěstounských povinností.**

Tento dílčí cíl je dále členěn na dvě části. Ty jsou zaměřeny na **neplnění povinností pěstouny vůči dítěti a neplnění povinností pěstouny vůči biologickým rodičům dítěte.**

DVC 4.1: Zjistit, jaké komplikace nastávají podle sociálních pracovníků při procesu svěřeni dětí do pěstounské péče v souvislosti s **neplněním povinností pěstouny směrem k dítěti** ve fázi kontroly pěstounských povinností.

K získání odpovědí byla použita následující výzkumná otázka: S jakými komplikacemi se setkáváte při procesu svěřeni dětí do pěstounské péče v případě neplnění povinností pěstouny směrem k dítěti?

Mezi základní povinnost pěstounů patří především osobní péče o dítě a spravování běžných záležitostí. Většina respondentek se shodla na tom, že povinnosti vyplývající z pěstounské péče na přechodnou dobu nebývají porušovány, protože je sepsána dohoda o výkonu pěstounské péče, která je zavazuje k plnění povinností. Přesto jsem z výpovědí respondentek zaznamenala, že není výjimečnou situací, když se zdráhají přijmout děti např. jiného etnika nebo děti velice zanedbané. Jedna respondentka upozornila na problém, který vidí v tom, že **pěstouni na přechodnou dobu si vybírají děti.** R 1 odpovídá: „*Tak problémy jsou s některými pěstouny na přechodnou dobu, teda profesionálními pěstouny. Setkala jsem se s tím, že třeba odmítli sourozenecké cikánské děti, jenže to nemůžou, tak jsem je nahlásila na kraj a oni je okamžitě a bez pardonu vyřadili z evidence.*“

Většina respondentek uvedla, že se s komplikacemi setkává a řeší je poměrně často v souvislosti s **výchovou v příbuzenské pěstounské péči, kterou pěstouni nezvládají.** Z výpovědí je patrné, že se u dětí mohou začít projevovat původní geny, které nelze potlačit. K tomu R 3 uvádí: „*Ted' mám jednoho klučíka, má ADHD, poruchu pozornosti, a to je takový problematický, že ten pěstoun prarodič už toho někdy má dost. Když je to ob jednu generaci, tak je znát, že je toho na ně hodně. Ty děti jsou hodně agresivní a výbojný a maj spíše výchovný problémy.* Obecně jsem zaznamenala

ve výpovědích stížností na poruchy chování u starších dětí s nástupem do puberty. Jedna respondentka vzpomíná: „*Nebo třeba řešíme záškoláctví... Dostanou se do puberty, a to je někdy kámen úrazu.*“ Velice podobně odpovídaly všechny respondentky, z čehož usuzuji, že problémy s výchovou nejsou výjimečnou záležitostí.

Domnívám se, že další problematický aspekt je spojen s věkem pěstounů v příbuzenské pěstounské péči. Jsou to převážně babičky a dědové, kteří **nezvládli zátěž** pramenící z toho, **že zklamali ve výchově vlastních dětí**. Také tuto komplikaci označovala stejně většina respondentek.: R 1 uvádí: „*Jsou to oni, který si vyčítají, že zklamali v té výchově. Nebo ty děti nějakým způsobem vychovali a oni nebyli schopný dál vychovat ty svoje děti. V tomhle je ta zátěž. Ne každý pěstoun se s tím srovná nebo to přejde.*“

S problémovými situacemi týkajícími se **špatné spolupráce pěstounů se školou dítěte**, se setkala většina respondentek. Z analýzy rozhovorů většinou vyplynulo, že se někteří pěstouni chovají nezodpovědně, vědí, že nebude následovat žádný postih. R 4 odpovídá: „*Setkávám se s tím, že nespolupracují se školou, jak by měli...*“ Shodný názor vyjádřila R 1: „*Škola opakovaně hlásí, že nejsou hrazeny školní aktivity, jako kino, divadlo, nebo že se jich vůbec neúčastní. A když se jich náhodou skoro omylem zúčastní, tak pak to ta pěstounka vůbec neuhradí a problém je v tom potom to uhradit.*“ Pěstouni pobírají dávky státní sociální podpory, které jim umožní zabezpečit dítě po finanční stránce. Usuzuji, že tento rizikový prvek neplnění povinností byl respondentkami vnímán jako zásadní.

Informovanost o situaci, v jaké se děti nacházejí a vysvětlení, proč tomu tak je, proč jsou v péči příbuzných a co je s rodiči, často chybí. Většina respondentek to považuje za **nedostatek pravdivých informací** především v **příbuzenské pěstounské péči**. R 7 uvádí: „*Ten problém nastává v situaci, kdy děti nejsou dostatečně a pravdivě informovány, hlavně se to týká těch příbuzenských pěstounských péčí. Ten problém je teda na straně pěstounů.*“

DVC 4.2: Zjistit, jaké komplikace nastávají podle sociálních pracovníků při procesu svěření dětí do pěstounské péče v souvislosti s **neplněním povinností pěstouny směrem k biologickým rodičům dítěte** ve fázi kontroly pěstounských povinností.

Odpovědi byly získány pomocí následující výzkumné otázky: S jakými komplikacemi se setkáváte při procesu svěření dětí do pěstounské péče v případě neplnění povinností pěstouny směrem k biologickým rodičům dítěte?

Indikátor **neplnění povinností pěstouny směrem k biologickým rodičům dítěte** se ukázal být častým předmětem komplikací v pěstounské péči. Pěstouni se z různých důvodů brání např. kontaktu s biologickými rodiči, i když je to jejich povinnost podporovat kontakt dítěte s rodiči a zachovávat původní vazby. Všechny respondentky shodně uvádí, že častou překážkou je **neochota pěstounů podporovat kontakt dítěte s rodičem**. Z jejich odpovědí jsem učinila další tři subkategorie. Vychází z **ochranitelského postoje**, který ve své odpovědi zmiňuje R 7: *„Myslím si, že je to nedostatečná podpora ať už identity ve směru k biologickým rodičům nebo vůbec kontaktu s biologickými rodiči. Je to taková tendence ochrany těch prarodičů před těmi rodiči. Je tam vidět to subjektivní hledisko.“* Z výpovědí je patrné, že se respondentky setkali s biologickými rodiči dětí, kteří měli problémy s návykovými látkami. S tím souhlasí R 1: *„Taky se bojí, že ty děti dostanou další šok z toho, že se s těmi rodiči uvidí, nebo nějaký trauma, že se jim vrátí vzpomínky, a nechtějí, aby to ty děti podstupovaly.“*

Další kategorií je **ostuda**. Respondenty shodně uváděly, že vědí o nevhodném chování biologických rodičů, za které se pěstouni stydí. K tomu R 2 uvádí: *„Bojí se prostě u toho styku, že o nich lidi budou něco říkat nebo si o nich myslet, s kým se to stýkají?“*

Špatné vztahy mezi pěstouny a biologickými rodiči jsou další označenou kategorií. Domnívám se, že zde mají respondentky zkušenost s tím, že se pěstouni chovají nezodpovědně, a to poškozuje především děti, které prožívají opětovné zklamání. To zdůrazňuje svou odpovědí R 1: *„Bud' s nima mají špatné vztahy, nebo nechtěj, aby je v baráku otravovali nějaký drogáči.“* Ze zjištěných odpovědí respondentek vyplynulo, že biologičtí rodiče mají často obavy, že o dítě přijdou, a naopak **pěstouni považují dítě za své** a mnohdy si neuvědomí smysl pěstounské péče. To se týká dlouhodobých

pěstounských péčí. R 7 uvedla: „Problém bych řekla je taky v tom, že naopak pěstouni nebývají vždycky připraveni na to, že se můžou začít zajímat rodiče a může nastat proces návratu dítěte do biologické rodiny. Na to bych řekla, málo žadatelů myslí a počítají s dlouhodobým pobytem dětí u nich.“

8 Shrnutí výzkumné části

Hlavním cílem této práce bylo zjistit a identifikovat aktuální problematické aspekty při procesu svěření dětí do náhradní rodinné péče se zaměřením na pěstounskou péči z perspektivy zkušených sociálních pracovníků OSPOD. Můj zájem směřoval k jednotlivým fázím celého procesu, které na sebe vzájemně navazují. Tyto fáze byly zakomponovány do čtyř dílčích cílů. Díky provázanosti, s jakou se proces realizuje, bylo možno rozpoznat a identifikovat problémy, se kterými se sociální pracovnice při své práci setkávají. Podle mého názoru přistupovaly oslovené respondentky k pokládaným otázkám velice zodpovědně a s jistou vážností, protože si jsou vědomy citlivosti a ochrany zjišťovaných údajů. Analýzou rozhovorů vyplývajících z výzkumného šetření jsem dospěla k výsledkům, které byly identifikovány a názorně zaznamenány do níže uvedené tabulky.

Tabulka č. 6: Problematické aspekty procesu svěření dětí do pěstounské péče zjištěné výzkumem

Část procesu svěření dětí do pěstounské péče	Indikátor	Problematické aspekty (komplikace)
Fáze posouzení vhodnosti a doporučení žadatele do evidence žadatelů o pěstounskou péči	Vydání stanoviska	<ul style="list-style-type: none"> • Potencionální pěstoun se po podání základních informací již nedostaví <ul style="list-style-type: none"> ○ Složitost a délka procesu ○ Množství dokladů ○ Nepodání žádosti • Zákonem stanovené podmínky <ul style="list-style-type: none"> ○ Špatná zdravotní stav žadatele nebo jiného člena rodiny ○ Dluhy, exekuce, insolvence ○ Nevyhovující bytové podmínky ○ Špatná aktuální ekonomická situace žadatelů ○ Záznam v Rejstříku trestů • Malé děti v rodině žadatele • Krátkodobost vztahu • Finanční motivace žadatele • Nespolupráce se sociální pracovníci
	Stažení žádosti potencionálních pěstounů	<ul style="list-style-type: none"> • Změna situace v rodině, rodinné komplikace • Věk žadatelů • Nově zjištěné informace
Fáze zpracování žádosti potencionálních pěstounů	Odborné posouzení potencionálních pěstounů	<ul style="list-style-type: none"> • Při psychologickém vyšetření problém v motivaci žadatelů • Při posouzení zdravotního stavu je zjištěn špatný zdravotní stav • Z odborné přípravy vyplývají rizika <ul style="list-style-type: none"> ○ Neochoty spolupráce pěstounů s biologickou rodinou dítěte ○ Neochota spolupráce s ostatními členy skupiny ○ Rodiče nerespektují názor svých dětí
	Neúměrné představy potencionálních pěstounů o dítěti	<ul style="list-style-type: none"> • Představy na úrovni osvojitelů • Malé, zdravé děti, bez zátěže původní biologické rodiny • Omezení věku dítěte • Vymezení počtu dětí pouze na 1 dítě

Část procesu svěřeni dětí do pěstounské péče	Indikátor	Problematické aspekty (komplikace)
Fáze spárování vhodných pěstounů a dítěte	Názor dítěte	<ul style="list-style-type: none"> • Zklamání • Neuvádějí důvod
	Postoje dětí již vyrůstajících v rodině a jejich potřeby	<ul style="list-style-type: none"> • Dítě nesouhlasí s přijetím dalšího dítěte do rodiny • Nesoulad rodiče a dítěte na pohlaví přijímaného dítěte • Nepřijetí dítěte
	Riziko délky procesu	<ul style="list-style-type: none"> • Nereálné představy pěstounů o dítěti • Potencionální pěstouni mění své představy o dítěti
	Průběh zprostředkování	<ul style="list-style-type: none"> • Rizika nalezená ve spisové dokumentaci předávané mezi OSPOD obecního úřadu s rozšířenou působností a krajským úřadem • Chybí návrhová pravomoc OSPOD na zrušení pěstounské péče • Při kontaktu dítěte a potencionálního pěstouna chybí doprovod dítěte (sociální pracovnice) • Chybí sankce při neplnění povinností pěstouny
Fáze kontroly pěstounských povinností	Neplnění povinností pěstouny vůči dítěti	<ul style="list-style-type: none"> • Pěstouni na přechodnou dobu si vybírají děti • Pěstouni v příbuzenské péči nezvládají výchovu dětí • Pěstouni v příbuzenské péči nezvládají zátěž, že zklamali ve výchově svých dětí • Špatná spolupráce pěstouna se školou dítěte • V příbuzenské péči nedostatek pravdivých informací podaných dítěti
	Neplnění povinností pěstouny vůči biologickým rodičům dítěte	<ul style="list-style-type: none"> • Pěstouni nepodporují kontakt dítěte s rodičem <ul style="list-style-type: none"> ○ Ochranitelský postoj ○ Ostuda ○ Špatné vztahy mezi pěstounem a biologickými rodiči • Pěstouni nejsou připraveni na zájem rodičů a návrat dítěte do původní biologické rodin

Pramen: vlastní tvorba

Dílčím cílem 1 bylo zjistit, jaké komplikace nastávají **podle sociálních pracovníků** při procesu svěření dětí do pěstounské péče **ve fázi posouzení vhodnosti a doporučení žadatele do evidence žadatelů o pěstounskou péči**. Tomuto cíli odpovídá první část výše uvedené tabulky, která nabízí několik kategorií zjištěných problémových situací. V této fázi byly komplikace zkoumány pomocí indikátorů představujících **vydání stanoviska a stažení žádosti** potencionálních pěstounů. Z analýzy rozhovorů vyplynulo, že k problémovým situacím z perspektivy sociálních pracovníků dochází často už při informativní schůzce, kde potencionální žadatelé zjistí, že nejsou schopni doložit a shromáždit potřebné doklady nebo si jsou vědomi překážky plynoucí z neuspokojivého zdravotního stavu, bytových podmínek, záznamů v Rejstříku trestů apod., a už se nedostaví k dalšímu projednání. Respondentky se shodně domnívají, že si zájemci uvědomují skutečnost, že povinnosti, které je čekají před přijetím dítěte, jsou nad jejich síly. Nechtějí se účastnit např. odborné přípravy, nejsou ochotni spolupracovat a žádost vůbec nepodají. Lze také usuzovat, že sociální pracovníce se setkávají s překážkou v podobě velmi malých dětí v rodině žadatelů, v neposlední řadě s krátkodobostí vztahu, kdy není možno zaručit stabilitu vztahu, což je považováno za rizikový prvek a problémem je i finanční motivace, kdy si někteří zájemci takto chtějí řešit svou osobní situaci. Z výpovědí bylo patrné, že mnohdy se tyto výše uvedené problémové prvky vzájemně prolínají.

Dílčím cílem 2 bylo zjistit, jaké komplikace nastávají podle **sociálních pracovníků** při procesu svěření dětí do pěstounské péče **ve fázi zpracování žádosti potencionálních pěstounů**. Tomuto dílčímu cíli odpovídá prostřední část tabulky, která zachycuje problematické aspekty vyplývající z podrobnějšího zkoumání potencionálních pěstounů při psychologickém a zdravotním vyšetření, kdy lékař nevydá kladnou zprávu o zdravotním stavu a také z pohovorů týkajících se jejich představ o přijímaném dítěti. Pomocí indikátorů **odborného posouzení potencionálních pěstounů a neúměrných představ potencionálních pěstounů o dítěti** mohu z odpovědí respondentek konstatovat, že jakmile zájemci o pěstounskou péči projdou blokem psychologického posouzení účastníka odborných příprav a vyjádří své konečné představy o dítěti, naráží sociální pracovníce na zásadní zjištění, která představují kontraindikaci pěstounské péče. Např. vyvstane problém v motivaci, komplikací je zjištění, že zájemci nejsou

vůbec připraveni na přijetí dítěte, jejich vlastní děti nesouhlasí s přijetím nového člena rodiny, požadují malé a zdravé děti, navzájem není projevován respekt mezi členy rodiny nebo nesouhlasí s uskutečňováním kontaktu s biologickou rodinou dítěte.

Dílčí cílem 3 bylo zjistit, jaké komplikace nastávají podle sociálních pracovníků při procesu svěřením dětí do pěstounské péče **ve fázi spárování vhodných pěstounů a dítěte**. Odpovědi zjištěné výzkumným šetřením jsou zaznamenány v prostřední části výše uvedené tabulky. Byly rozčleněny na kategorie podle indikátorů **názoru dítěte, postojů dětí již vyrůstajících v rodině a jejich potřeb, rizika délky procesu a průběhu zprostředkování**. Z odpovědí je patrné, že všechny respondentky připustily problém v uzavřenosti dítěte, jeho dřívějším zklamání a idealizování si svého rodiče. To může být důvod, proč odmítají pěstounskou péči. Všechny respondentky se shodly na tom, že děti vyrůstající v rodině se nechtějí dělit o pozornost rodičů s dalším novým dítětem a v případě rizika délky procesu mé zjištění směřuje k měnícím se a neúměrným představám potencionálních pěstounů na reálné dítě. Novým a předpokládám přínosným zjištěním na základě výpovědí respondentek jsou problémové situace, které odhalují **nedostatky v opatřeních při průběhu zprostředkování** pěstounské péče, Jejich výčet je zaznamenán ve výše uvedené tabulce.

Dílčím cílem 4 bylo zjistit, jaké komplikace nastávají podle sociálních pracovníků při procesu svěřením dětí do pěstounské péče **ve fázi kontroly pěstounských povinností**. Tomuto dílčímu cíli odpovídá poslední část výše uvedené tabulky. Problémové aspekty byly zkoumány prostřednictvím indikátoru **neplnění povinností pěstouny směrem k dítěti a neplnění povinností směrem k biologickým rodičům dítěte**. Respondentky se shodly v tom, že problémové situace v případě obou indikátorů se vyskytují ve větší míře ve formě pěstounské péči příbuzenské. Konkrétní zjištěné kategorie a subkategorie uvádím ve výše uvedené tabulce problematických aspektů zjištěných výzkumem.

Na základě **shrnutí dílčích cílů** jsem zjistila, že se **sociální pracovnice OSPOD** napříč všemi fázemi **procesu svěřením dětí do pěstounské péče**, setkávají s mnoha komplikacemi. Ty jsou ovlivněny různými faktory a mohou se lišit v závislosti na druhu vykonávané pěstounské péče. Tyto **problematické aspekty** byly **zjištěny** a seřazeny

podle jednotlivých fází, **identifikovány** a zaznamenány do výše uveden tabulky. Věřím, že pomocí dosažení dílčích výzkumných cílů byl následně splněn hlavní cíl této práce. Ráda bych na tomto místě také zdůraznila, že zjištěné problémové situace (komplikace) při procesu svěřeni dětí do pěstounské péče se vyskytují podle názorů zkušených sociálních pracovníků pouze u určitého procenta případů a nelze je v žádném případě paušalizovat na všechny pěstouny.

Závěr a diskuse

V této části práce se zamýšlím nad ukončeným výzkumným šetřením, zjištěnými poznatky a porovnáním výsledků s teoretickou částí. Mohu konstatovat, že závěry výzkumné části se v podstatě zásadním způsobem neodchylují od teoretické části. Touto rozsáhlou problematikou náhradní rodinné péče, ve které jsem soustředila pozornost na pěstounskou péči, se zabývá množství odborníků, kteří možným zájemcům prostřednictvím monografií a jiných pramenů předávají znalosti a informace k pěstounství. Přesto mi chyběl celkový náhled na komplikace, se kterými se setkávají právě sociální pracovníce OSPOD. Pokud zhodnotím zvolené téma, bylo velmi zajímavé a pro mě osobně přínosné, obohacující o nové znalosti. Nalezla jsem odpovědi na otázky, s jakými problémovými aspekty či komplikacemi se setkávají sociální pracovníce při procesu svěření dětí do pěstounské péče.

Zvolená výzkumná strategie byla vhodně vybrána, protože respondentky výzkumného šetření měly možnost ve svých odpovědích vyjádřit své vlastní poznatky, ze kterých jsem vyvodila nová zjištění. Jejich přístup byl velice profesionální.

Domnívám se, že by má práce mohla sloužit jako podklad pro jiné studenty, kteří se zajímají o tuto problematiku. Doporučila bych zaměřit se pouze na jednu fázi z celého procesu svěření dětí do pěstounské péče a pokusit se detailněji rozkrýt komplikace, se kterými je možno setkat se v praxi. Také bych doporučila provést výzkumné šetření na téma vhodnosti umisťovat všechny děti do pěstounské péče nebo zjištění důvodů, které vedou k navrácení dítěte z pěstounské péče. Výsledné výzkumné zjištění této práce by mohlo být užitečné samotným sociálním pracovnícům OSPOD, a především nově příchozím, začínajícím sociálním pracovnícům, které by se takto mohly snadněji seznámit s procesem svěření dětí do pěstounské péče a možnými problémy. Také zájemcům o pěstounskou péči by tato práce mohla být „příručkou“, ze které by získali přehled o možných komplikacích, kterým budou muset čelit.

Z obsahu teoretické i výzkumné části vyplývá, že problémové situace v pěstounské péči se vyskytují. Ráda bych upozornila na výsledky zjištěné ve fázi spárování vhodných pěstounů a dítěte, kdy v souvislosti s **průběhem zprostředkování** respondentky

upozornily na **chybějící opatření v kontextu systému náhradní rodinné péče**. To považuji za důležitý aspekt. Chybějící návrhová pravomoc OSPOD na zrušení pěstounské péče či chybějící povinnost sociální pracovnice doprovázet dítě při seznámení s potencionálními pěstouny by mohly být podnětem k zamyšlení pro utváření nových metodik. Doporučila bych také zaměřit více pozornost na **vzdělávání pěstounů a porušování dohod** o výkonu pěstounské péče. V případě porušení dohody nebo neplnění povinností pěstouny by bylo vhodné určit sankční opatření. V současném systému jsou nastaveny pouze výhody.

Zajímavý byl i postřeh jedné respondentky, která upozornila na umístování **starších dětí do přechodné pěstounské péče**. Z výpovědí respondentek jsem vnímala skutečnost, že je na ně vyvíjen „tlak“ umístovat právě tyto děti. Shodně vyjadřovaly názor, že pěstouni na přechodnou dobu nejsou na tuto věkovou kategorii dětí psychicky, ani odborně připraveni. Z výzkumného šetření jsem nabyla přesvědčení, že pěstouni nemají dostatek zkušeností, aby zvládli výchovu těchto dětí.

Zásadní problém vnímám také v neochotě pěstounů absolvovat povinné **odborné přípravy**. Doporučila bych motivovat pěstouny o témata, která je zajímají. To by mohlo sloužit jako podnět pro odpovědné pracovníky zabývající se odbornou přípravou pěstounů zacílit zájem na lepší informovanost a připravenost na možné problémy v této oblasti.

Závěrem bych ráda podotkla, že si vážím práce sociálních pracovníků OSPOD a zároveň záslužné činnosti všech pěstounů, kteří k rozhodnutí stát se pěstouny dospěli na základě vlastního přesvědčivého rozhodnutí, protože bez jejich podpory by pěstounská péče nemohla být realizována. Na základě neustálého vývoje a zkušeností z praxe se pěstounská péče zdokonaluje, pro tyto děti je poskytováno to nejlepší, co za daných podmínek lze nabídnout. Nepochybuji, že za pár let se situace a vývoj posune vpřed a naše společnost bude moci posoudit, co lze dělat jinak a lépe pro všechny děti, které naši pomoc potřebují.

Seznam použité literatury a zdrojů

Monografie

ARCHEROVÁ, Caroline. *Dítě v náhradní rodině*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 120 s. ISBN 80-7178-578-4

BOWBY, John. *Vazba: Teorie kvality raných vztahů mezi matkou a dítětem*. 1. vyd. Praha: Portál, 2010. 360 s. ISBN 978-80-7367-670-4

BUBLEOVÁ, Věduna, VÁVROVÁ, Alena, FRANTÍKOVÁ, Jana, VANČÁKOVÁ, Martina. *Průvodce náhradní rodinnou péčí*. 4. vyd. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2009. 25 s. ISBN neuvedeno.

BUBLEOVÁ, Věduna, BENEŠOVÁ, Lucie. *Průvodce náhradní rodinnou péčí*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, r. neuveden, 15 s. ISBN neuvedeno

DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. 4. nezměněné vydání. Praha: Karolinum, 2011. 372 s. ISBN 978-80-246-1966-8

GROHOVÁ, Jana, BUBLEOVÁ, Věduna, VÁVROVÁ, Alena, FRANTÍKOVÁ, Jana. *Dítě v náhradní rodině potřebuje i vaši pomoc!: Informace a pracovní listy pro pedagogy*. 1. vyd. Praha: Středisko náhradní rodinné péče o. s., 2011. 42 s. ISBN 97-880-87455-06-7

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016. 440 s. ISBN 978-80-262-0982-9

HLEDÁME RODIČE.CZ *Já pěstoun: Příručka pro zájemce o pěstounství*. Praha: Nadační fond J&T. 2018. 20 s. ISBN neuvedeno. Dostupné také z: <http://www.hledamerodice.cz/download/prirucka-ja-pestoun.pdf>

KOLEKTIV AUTORŮ. *Dobrý pěstoun: Náhradní rodinná péče v ČR*, 1. vyd. Tábor: Asociace poskytovatelů sociálních služeb ČR, 2018. 276 s. ISBN 978-80-907053-2-6

KONEČNÁ, Hana et al. *Rodičem kdykoliv a jakkoliv? - Průvodce asistovanou reprodukcí a náhradní rodinnou péčí*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 2017. 255 s. ISBN 978-80-204-4652-7

KOVAŘÍK, Jiří a kol. *Náhradní rodinná péče v praxi*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. 167 s. ISBN 80-7178-957-7

KRAUSOVÁ, Lucie, NOVOTNÁ, Věra. *Sociálně-právní ochrana dětí: Právní rukověť*. 1. vyd. Praha: ASPI, 2006. 228 s. ISBN 80-7357-214-1

MATĚJČEK, Zdeněk, KOLUCHOVÁ, Jarmila, BUBLEOVÁ, Věduna, KOVAŘÍK, Jiří, BENEŠOVÁ, Lucie. *Osvojení a pěstounská péče*. Praha: Portál, 2002. 152 s. ISBN 80-7178-637-3

MATĚJČEK, Zdeněk. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994. 98 s. ISBN 80-85282-83-6

MATĚJČEK, Zdeněk a kol. *Náhradní rodinná péče*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999. 183 s. ISBN 80-7178-304-8

MATĚJČEK, Zdeněk, DYTRYCH, Zdeněk. *Nevlastní rodiče a nevlastní děti*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 1999. 143 s. ISBN 80-7169-897-0

MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. 144 s. ISBN 80-85850-24-9

MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada Publishing, 2006. 152 s. ISBN 80-247-1362-4

NECKAŘ, Petr. *Adopce a pěstounská péče aneb jak na to*. 1. vyd. Hradec Králové: Statutární město Hradec Králové, 2009, 40 s. ISBN 978-80-904264-4-3

NOVOTNÁ, Věra, BURDOVÁ, Eva, RIEDLOVÁ JURKOVÁ, Jana. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. 1. vyd. Nakladatelství Anag, 2014. 800 s. ISBN 97880-7263-914-4

PAZLAROVÁ, Hana (ed.). *Pěstounská péče: Manuál pro pomáhající profese*. 1. vyd. Praha: Portál, 2016. 255 s. ISBN 978-80-262-1020-7

SIEGEL, Daniel J., PAYNEOVÁ-BRYSONOVÁ, Tina. *Klidná výchova k disciplíně*. Praha: Stanislav Juhaňák – Triton, 2015. 272 s. ISBN 978-80-7387-848-1

SMOLÍKOVÁ, Veronika. *Tradice pěstounské péče v českých zemích*. Ostrava: Key Publishing, 2014. Monografie (Key Publishing: European Society for History of Law). 77 s. ISBN 978-80-7418-218-1

SMUTKOVÁ, Lucie. *Sociální práce s rodinou (distanční text)*. Hradec Králové, r. neuveden, 61 s. ISBN neuvedeno.

SOBOTKOVÁ, Irena. *Pěstounské rodiny: jejich fungování a odolnost*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2003. 144 s. ISBN 80-86552-62-4

SOBOTKOVÁ, Irena, OTČENÁŠKOVÁ, Veronika. *Pěstounská rodina očima dospělých, kteří v ní vyrostli: Trendy vs. zkušenosti*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. 197 s. ISBN 9789-80-244-3821-4

ÚLEHLA, Ivan. *Umění pomáhat*. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2009. 128 s. ISBN 978-80-86429-36-6

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychický vývoj dítěte v náhradní rodinné péči*. 1. vyd. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2012. 181 s. ISBN 978-80-87455-14-2

VLČKOVÁ, Helena a kol., *Metodika pro asistovaný kontakt dítěte s biologickou rodinou*. Říčany: Rozum a cit, z. s., 2018. 30 s. ISBN neuvedeno. Dostupné také z: http://www.pestounskapece.cz/file_prirucky-a-publikace/RaC/Metodika_AK-Rozum_a_Cit%282015%29.pdf

VOŇKOVÁ, Jiřina, SPOUSTOVÁ, Ivana. *Domácí násilí z pohledu žen a dětí. Právní stav k 1.1.2016*. 3. přepracované vyd. Praha: ProFem, 2017. 253 s. ISBN 978-80-90-4564-5-7

ZEZULOVÁ, Dagmar. *Pěstounská péče a adopce*. 1. vyd. Praha: Portál, 2012. 196 s. ISBN 978-80-262-0065-9

Odborné články:

CÍLEČKOVÁ, Kateřina. Změny v náhradní rodinné péči. *Sociální práce: Sociální práce: Sociální práce a chudoba rodin s dětmi*. Brno: Asociace vzdělavatelů v sociální práci, 2014, roč. 2. 64 s. ISSN 1213-6204

KRÁLÍČKOVÁ, Z. *Pěstounská péče: mýty versus ústavně konformní interpretace a aplikace zákona s úvahami de lege ferenda*. Právní rozhledy. 16. ročník, 9/2008, s. 310-311. ISSN 1213-6204

Internetové zdroje:

ADOPCE.COM. *Projekt náhradní rodinné péče. Základní pojmy. Pěstounská péče*. Adopce.com [online] © 2010 [cit. 2018-11-24]. Dostupné z: <http://www.adopce.com/pestounska-pece/zakladni-pojmy/>

BUBLEOVÁ, Věduna, VÁVROVÁ, Alena, VYSKOČIL, Filip, POKORNÁ, Pavla. Středisko náhradní rodinné péče. Adopce.com [online] © 2014 [cit. 2019-01-17]. Dostupné z: http://www.adopce.com/_files/adopce-f39331e567241cca38b868acf6d7ff52/pruvodce-nahradni-rodinnou-peci-2014.pdf

HLEDÁME RODIČE. *Pěstounská péče. Co je pěstounství?* Hledáme rodiče.cz [online] © 2018 [cit. 2018-11-22]. Dostupné z: <http://hledamerodice.cz/pestounska-pece/co-je-to-pestounstvi>

HOFSCHNEIDEROVÁ, Anna. *O konceptu nejlepšího zájmu dítěte*. Epravo.cz [online] © 2017 [cit. 2018-11-19]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/o-konceptu-nejlepsiho-zajmu-ditete-106509.html?mail>

HOFSCHNEIDEROVÁ, Anna. *Praktický právní průvodce nejlepším zájmem dítěte: Pro pracovníky orgánu sociálně-právní ochrany dětí*. Liga lidských práv, 2016. 107 s. ISBN 978-80-87414-26-2 [online] © 2016 [cit. 2019-03-17]. Dostupné z: <http://www.nadejeproautismus.cz/wp-content/uploads/2015/07/Prakticky-pravni-pruvodce-nejlepsim-zajmem-ditete1.pdf>

MIČICOVÁ, Barbora. *Implementace úmluvy o právech dítěte v České republice. Srovnávací studie č. 1.237*. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky. Psp.cz [online] © 2017 [cit. 2018-11-15]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/ppi.sqw?lp=1>

PEMOVÁ, Terezie., PTÁČEK, Radek. *Nadace J&T. Aktuality. Kontakt dítěte s biologickým rodičem v náhradní rodinné péči*. Nadacejt.cz [online] © 2015 [cit. 2018-02-23]. Dostupné z: www.nadacejt.cz/kontakt-ditete-s-biologickym-rodicem-v-nahradni-rodinne-peci-n133.html

PORTÁL PRO SOCIÁLNÍ OBLAST MĚSTA PRAHY. *Formy náhradní rodinné péče*. Socialni.praha.eu [online] © 2008-2011 [cit. 2019-02-23]. Dostupné z: <http://socialni.praha.eu/jnp/cz/rodina/nahradni-rodinna-pecce/formy-nahradni-rodinne-pecce/index.xhtml?mode=list#item-198612>

STŘEDOČESKÝ KRAJ. *Sociální oblast. Stručný přehled činností zajišťovaných OSPOD Krajského úřadu Středočeského kraje*. Kr-stredocesky.cz [online] © 2019 [cit. 2019-01-10]. Dostupné z: www.kr-stredocesky.cz/web/socialni-oblast/ospod-kusk

STŘEDOČESKÝ KRAJ. *Sociální oblast. Odkazy, dokumenty, informace*. Kr-stredocesky.cz [online] © 2019 [cit. 2019-01-12]. Dostupné z: www.kr-stredocesky.cz/web/socialni-oblast/konzultacni-a-poradenske-dny-k-nrp

STŘEDOČESKÝ KRAJ. *Sociální oblast. Základní informace o procesu zprostředkování NRP*. Kr-stredocesky.cz [online] © 2018 [cit. 2018-12-04]. Dostupné z: www.kr-stredocesky.cz/web/socialni-oblast/zadost-o-nrp

ZÁKONY PRO LIDI. *Zákon č. 89/2012 Sb. Částka 33/2012. Aktuální znění 1.12.2018*. Zákony pro lidi.cz [online] © 2012 [cit. 2019-01-10]. Dostupné z: www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89

Judikatura:

Zák. č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

Zák. č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Seznam tabulek

Tabulka č. 1: Transformační tabulka k prvnímu dílčímu cíli (DVC 1) str. 47

Tabulka č. 2: Transformační tabulka k druhému dílčímu cíli (DVC 2) str. 48

Tabulka č. 3: Transformační tabulka ke třetímu dílčímu cíli (DVC 3) str. 49-50

Tabulka č. 4: Transformační tabulka ke čtvrtému dílčímu cíli (DVC 4) str. 51

Tabulka č. 5: Respondentky výzkumu str. 54

Tabulka č. 6: Problematické aspekty procesu svěření dětí do pěstounské péče zjištěné výzkumem str. 77-78

Seznam příloh

Příloha č. 1: Přepis rozhovoru s respondentkou č. 7

Příloha č. 2: Harmonogram procesu svěřeni dětí do pěstounské péče

Příloha č. 3: Hodnotící rámec (Cox, Bentovim, 2000)

Příloha č. 1: Přepis rozhovoru s respondentkou č. 7

Kontext:

Rozhovor mezi Ivanou Lichnovskou a sociální pracovnící (R 7) byl uskutečněn 23.1.2019 na pracovišti respondentky (MěÚ v Kolíně), a to na základě sjednané telefonické schůzky. Po představení tématu bakalářské práce a seznámení s jednotlivými oblastmi výzkumu respondentka souhlasila s nahráváním celého rozhovoru na diktafon.

Já bych přistoupila k pokládání otázek a děkuji za váš souhlas s nahráváním našeho rozhovoru.

S jakými komplikacemi se setkáváte při procesu svěření dětí do pěstounské péče ve fázi vydání stanoviska k žádosti potencionálních pěstounů? Povězte mi o tom.

Vydáním našeho stanoviska myslíte? ...Jaké problémy nastaly, než vydám doporučující nebo zamítavé stanovisko ... aha. Tak zamítavé stanovisko jsem zatím nedávala...

No ... můžou nastat komplikace. Než to stanovisko vydám, musí ti žadatelé doložit spoustu dokladů a taky provádíme sociální šetření. Nevím, jestli odpovídám teda správně, ale narazila jsem na případ teď v nedávné době, kdy v podstatě ty podmínky, mám na mysli konkrétně bytové podmínky úplně neodpovídaly, nebyly dostačující, aby žadatelka mohla přijmout dítě, jaké si představuje a v těchto podmínkách jej vychovávat. Takže jsme se domluvily, že věc uváží a s tím budu její žádost posílat na krajský úřad. Při vydání toho stanoviska mám možnost v tom doporučení třeba napsat, že doporučuji s výhradou, což byl tenhle případ, než žadatelka uzpůsobí podmínky pro bydlení tak, aby byly vyhovující. Jinak často je to opravdu o těch představách těch žadatelů vůči těm přijímaným dětem, tam jistě nastávají překážky i v té otázce toho skloubení s těmi vlastními dětmi.

Aha. Děkuji. A na jaké problémy narážíte?

Stalo se mi třeba, že v době podání žádosti neinformovali ty lidi svoje vlastní děti o tom, že si chtějí vzít dítě do pěstounské péče. Ale až později, až při tom našem rozhovoru, a to ještě v nějaké fázi až v průběhu, když jsme vlastně vyřizovali ty doklady, tak to mi přijde docela jako komplikace.

A v čem vidíte tu komplikaci?

No ... když jsem přišla na šetření do té domácnosti. Oni mi to sami řekli. Byli to teda dospělé děti, které žili mimo domácnost, nicméně jedna dívka byla nezletilá a jezdila do domácnosti toho svého otce docela často, a tam jsem viděla komplikaci v tom, že to byla nezletilá dívka, která jezdí k otci, je na to zvyklá, ale neví o podstatné změně pro ni, která ji může vlastně ovlivnit. Byla překvapená a bylo vidět, že nesouhlasí ... a hlavně vůbec o ničem neví.

Aha ...

Setkala jsem se taky, teda v souvislosti s tím vydáním stanoviska s takovým problémem, že mi klienti odmítli k mým rukám předat nějaké zdravotní zprávy a řešilo se to tak, že po konzultaci s krajským úřadem ten klient předal ty zprávy přímo krajskému úřadu. A pak ještě se mi stalo, že jeden klient měl v minulosti nějaký přestupek, požadujeme výpis z Rejstříku trestů ... a byl těžko zpětně dohledatelný ten rozsudek... Tak jsme to museli řešit čestným prohlášením. Krajský úřad potom už nic nepožadoval. A taky se mi stalo, ale to bylo u osoby žijící s tím budoucím žadatelem v domácnosti, že měl záznam v trestním rejstříku. Musíme prověřovat všechny osoby žijící v domácnosti. Tak to je taky komplikace. Jsou tam určitá rizika pro to dítě a pak vydáváme stanovisko s jistýma připomínkami.

Děkuji. A s jakými komplikacemi se setkáváte při stažení žádosti potencionálních pěstounů?

Určitě jsem se setkala s tím, že byl pro ně problém, když jsme si všechno vysvětlili a oni se dozvěděli, co všechno musí absolvovat, celý ten proces. ...Odradí je vlastně celkově ta složitost toho procesu jako takového. Už to, že musí absolvovat přípravu a psychologické vyšetření je někdy odradí a pak už vůbec nepřijdou, rozmyslí si to. Zažila jsem třeba komplikaci pro rodinnou situaci. V době, kdy se v podstatě informovali, tak ještě vlastně před podáním žádosti se rozhodli tu žádost nepodat pro rodinné komplikace Oni na rovinu uvedli ty rodinné komplikace, potřebu postarat se o jiného člena rodiny. Taky mi jednou přišli ... že mají úmrtí v rodině, oni nemusí uvádět ten důvod, to je jejich dobrá vůle. Takže většinou se to stává pro nějaké zásadní nenadálé rodinné komplikace ...

Ty komplikace nacházíte a setkáváte se s nimi ve všech druzích pěstounské péče?

No ono je to tak asi všeobecně, když se přijdou informovat na počátku asi u všech. Teď mě napadá, a není to teda ve fázi zprostředkování, ale komplikací pro vůbec podání žádosti je to, že ti klienti přichází s malými dětmi. A pro krátkodobou pěstounskou péči vydal krajský úřad metodický pokyn ... který je z mého pohledu pochopitelný, kdy je myšleno zejména na tu rodinu, která pěstounskou péči vykonává, aby nejmladšímu dítěti bylo nejméně 8 let. V poslední době jsem zaznamenala několik případů, že jsou to maminky po mateřské dovolené, které mají malé děti. Jedna paní mi i řekla, že to dělá pro to, aby si zajistila zaměstnání. Vlastně dvě maminky mi řekly na rovinu, že nikde nečetly takové celistvé informace, jaké jsem jim uváděla, takže když si to pak vysvětlíme, žádost už nepodají.

...Teď si uvědomuji, že jedni klienti stahovali žádost o tu krátkodobou péči nebo jinak řečeno na pěstounskou péči na přechodnou dobu, protože se blížili k věku, který uvádí krajský úřad jako nejzazší ... pro vykonávání. To se ukázalo jako problém, protože oni ten proces ještě absolvovali. Pak po dohodě vzali žádost zpět. Oni do toho šli v dobré víře, jako prarodiče, ale bylo jim už více jak 62 let ... a to je prostě překážka, no. Ten věk tam hraje roli.

Děkuji. Další otázku tady mám ohledně odborného posouzení. To se týká pracovníků OSPOD krajských úřadů. A mohla byste mi říct, jaké komplikace nacházíte v souvislosti s neúměrnými představami potencionálních žadatelů o přijímaném dítěti?

... Hm Představy jsou jednak malé děti a bezproblémové děti. Řada klientů musí zpracovat fakt, že v pěstounské péči figuruje biologická rodina. Jednak z titulu, že mají pěstouni jen běžná práva zastupovat dítě a mají povinnost styku, jakéhokoli kontaktu s těmi rodiči. Už to, že se z rozhodnutí soudu dozvědí ti rodiče jejich adresu, tak to bych řekla, že jim docela vadí, je to pro ně problém.

... U té přechodné pěstounské péče, si teď s žadateli o tom dostatečně povídáme, než si žádost podají... Ono to přinesla praxe, mělo to vývoj, první žadatelé do toho šli s těma miminkama, ale teď, může přijít do rodiny třeba jen dítě pěti, šesti, sedmi leté, které přišlo z rodiny a nese si sebou nějaké trauma. Může se neadekvátně chovat v té náhradní rodině... To pro ně bývá problém.

A taky považuji za komplikaci, že oni ti klienti připouští jen ty mírnější hendikepy. Mírnější zdravotní, intelektové, spíše jen mírně snížený intelekt, třeba poruchu učení. Hodně v těch představách je nutné se bavit o těch biologických rodičích, o možnosti dědičných vlastností a schopností. Oni do toho jdou s tou dobrou vůlí, chtějí pomoci a ty jejich představy tak daleko nesahají. Pak se diví a je to pro ně komplikované.

Děkuji, určitě děkuji za vaše zkušenosti... Přejdu k další otázce. S jakými komplikacemi jste se setkala při zjišťování názoru dítěte, že má být umístěno v pěstounské rodině? To také zjišťujete při šetření v rodině?

... Ano, setkávám se s tím. Hodně starších dětí nám říká, že nechtějí být umístěny do pěstounské rodiny. Je to jak u krátkodobé, tak u té dlouhodobé pěstounské péče. Závisí to i na tom, když mají někde sourozence. To je problém, chtějí být umístěny společně. Setkala jsem se s takovou komplikací, kdy ve fázi spárování se ozvala ta biologická rodina toho dítěte a mělo to zásadní vliv na názor toho dítěte. Ono vlastně změnilo názor... Jinak všeobecně starší děti nechtějí být umístěny do rodiny, prostě nechtějí a důvod ani nevedou...

Dobře, děkuji. Přejdeme k další otázce, jaké komplikace nastávají v souvislosti s postojí a potřebami dětí již vyrůstajících v rodině?

...Pro ty děti vyrůstající v rodině je to vždycky někdo nový. Oni do toho jdou s nějakými ideály, že budou mít dalšího sourozence, jenže ty ideály těch dětí nemusí být naplněny. Tam bych řekla ... že naráží na to, že to dítě se s ním hned neskamarádí nebo se chová jinak nebo to dítě nemá dovednosti, které to dítě v té stávající biologické rodině od něj očekává, že by to mělo ve svém věku zvládat ... a přitom to neumí. Určitě má pocit, že se mu ti pěstouni věnují více než jemu, a to bývá problém hlavně na počátku I když taky jsem se setkala s tím, že to byl až takový problém, že ta pěstounská péče selhala. Nedařilo se skloubit ty potřeby těch dětí vyrůstajících v rodině s tou potřebou toho přijatého dítěte...

Taky jsme měli případ, kdy se potíže začaly objevovat v souvislosti s nástupem do puberty ... toho přijatého dítěte. Prostě tam byly změny v chování, ty problémy vznikly až v průběhu pěstounské péče ... a nakonec ty problémy s chováním toho dítěte vůči pěstounce byly tak velké, že ta péče byla ukončena a dítě muselo z rodiny odejít.

To musí být těžké ... děkuji. A jaké komplikace nacházíte při procesu svěřeni dětí do pěstounské péče spojené s rizikem dlouhého čekání na přijetí dítěte? Povězte mi o tom ...

... Myslím si, že se moc dlouho nečeká. Těch pěstounů, teda dlouhodobých je velice málo. To by spíše věděly kolegyně na kraji, jak dlouho je potom párují. Ale všeobecně, když je to příbuzenská péče, tak je třeba v rodině hned něco řešit ... no, takže se nečeká.

Aha. Děkuji ... Přejdeme k další otázce. Jaké komplikace nacházíte v souvislosti se současně fungujícím systémem, tedy průběhem celého procesu svěřeni dětí do pěstounské péče?

... Jak to přesně myslíte?

...Je tím myšleno, jestli vám vyhovuje ten postup, metodika celého systému nebo nacházíte nějaké jiné problémy, na které narážíte v některých fázích procesu?

...Ta prvotní žádost a první kontakt je tady u nás na obecním úřadě. Záleží na druhu pěstounské péče. U příbuzenské péče se třeba zprostředkování neprovádí. U těch ostatních, krátkodobých a dlouhodobých pěstounských péčí je to jinak. Já se snažím ty lidi připravit na to, jak to funguje, že po sepsání žádosti a doložení veškerých dokladů postupujeme dokumentaci na krajský úřad. Na krajském úřadě se na to budou dívat i jinak, z toho psychologického hlediska. Já nemám problém s tím, jak je to nastaveno teď v současné době. Já jsem zastáncem toho, že je v pořádku, že probíhá takhle delší prověřování těch pěstounů, protože ... opravdu si myslím, že je to náročné při těch schůzkách, které oni mají... Pak mají možnost nahlédnout do jakoby složitostí toho dítěte, té jeho sociální anamnézy, a je v pořádku, že se na to můžou aspoň připravit. Dostanou základní informace nebo získají určité kontakty, na koho se můžou obrátit. Myslím si, že není ani od věci, když že se některé informace opakují, protože na začátku je toho opravdu moc... Nezažije se to člověku, jako když se to buď prožije během těch příprav nebo znovu zopakuje v rámci toho zprostředkování. Nehledě na to, že si myslím, že je to pravdu dobře, že se všechno prověřuje. ...Může se tím i něco odhalit, a teď nemyslím něco špatného nebo zásadního, ale i něco, co nemá člověk v minulosti zpracovaný a mohlo by to být překážkou. To je pak komplikace a ten člověk by to měl nějak zpracovat a vyřešit. Pro dítě by mohla nastat podobná situace, kterou zažilo v rodině, a to není dobře...

Děkuji. Přejdeme k předposlední otázce. Jaké komplikace nastávají při procesu svěřením dětí do pěstounské péče v souvislosti s neplněním povinností pěstouny vůči dítěti?

A myslíte tím i povinnosti vyplývající z dohody o výkonu pěstounské péče?

Ano, myslím tím všechny komplikace nebo problémy v souvislosti s těmi povinnostmi v jakékoli formě pěstounské péče.

...Tam u těch dohod to musí plnit. Problémy bývají s tím, že většinou mají výhrady snad jen ke vzdělávání, ale jinak oni si musí plnit ty povinnosti z dohody.

Řekla bych ... že ty komplikace nastávají... nebo že se to týká těch příbuzenských pěstounských péčí. Tam komplikace jsou... Co se týče těch povinností, myslím si, že je to nedostatečná podpora ať už identity ve směru k biologickým rodičům nebo vůbec kontaktu s biologickými rodiči. Je to taková tendence ochrany těch prarodičů před těmi rodiči, kteří je buď zklamali, je tam vidět to subjektivní hledisko. Nebo i takový to subjektivní, objektivní, kdy jiní nevěří, že už se ti rodiče zlepšili, změnili, že tomu dítěti nějakým způsobem neublíží Protože jeli v drogách nebo za sebou mají kriminální minulost a mnohdy jsou to opravdu předsudky a velká nedůvěra a projevuje se tam zklamání těch prarodičů v ty vlastní děti.

Moc děkuji za odpověď.

Ještě bych dodala, že velký zklamání přichází často taky u té příbuzenské pěstounské péče v době, kdy ty děti dospívají a oni začínají projevovat trochu podobné chování jako jejich rodiče. Pak vidím komplikaci v tom, že ti pěstouni mají tendenci bohužel sklouznout a opakovat tu chybu, kterou udělali u těch svých dětí. Případně dítěti dávají najevo, že má geny po rodičích U té profesionální, myšleno dlouhodobé péče, kteří prošli procesem zprostředkování a mají cizí děti ..., tak tam opravdu vznikají problémy v dospívání, v pubertě, kdy se mění chování dětí ať už v rámci vnějších vlivů, kdy se chytanou nějaké party, drogy a tak ... Taky se setkáváme s poruchami chování, které je zaviněné geny nebo mě napadá ADHD. Oni ty pěstouni začnou potom spolupracovat s odborníky, ale už se třeba dál necítí na zajištění té péče a někdy to prostě selže.

Poslední otázka, jakými komplikacemi se setkáváte při procesu svěření dětí do pěstounské péče v případě nesplnění povinností pěstouny směrem k biologickým rodičům dítěte? Povězte mi o tom.

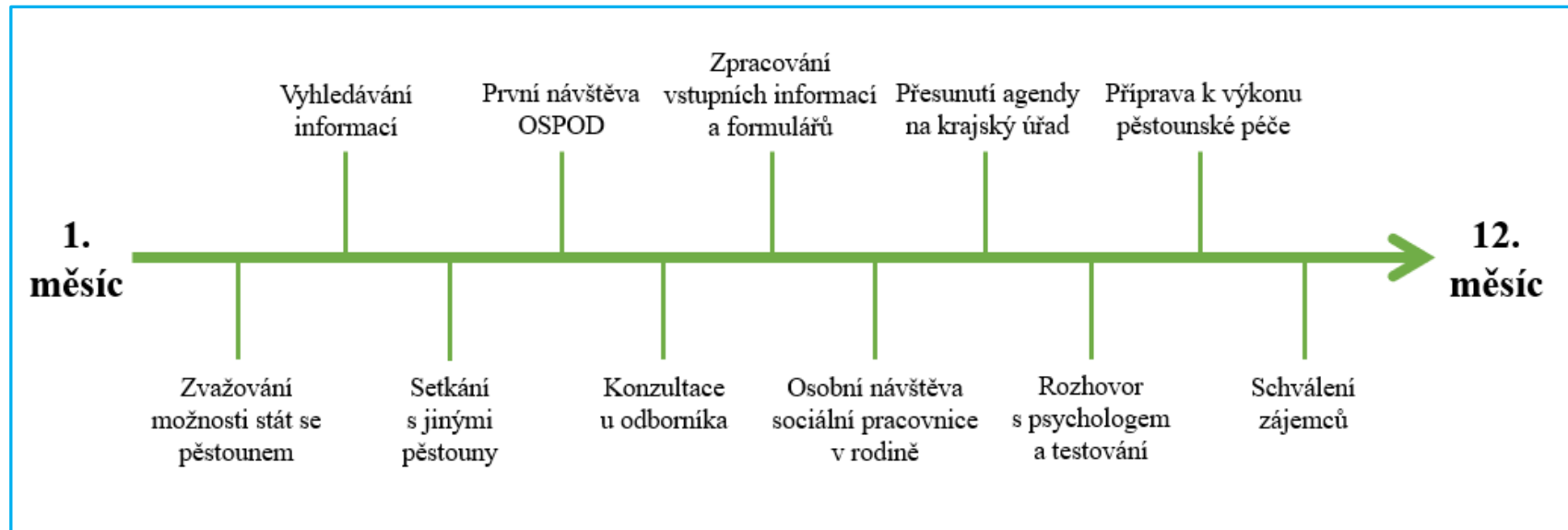
Tak problém nastává v situaci, kdy děti nejsou dostatečně a pravdivě informovány, hlavně se to týká těch příbuzenských pěstounských péčí... Ten problém je teda na straně pěstounů. Pokud ten problém nastává opakovaně, tak se pak nastaví nějaká

jiná pravidla. Pak je tam nějaká klíčová pracovnice těch doprovázejících organizací a ta spolupracuje s pěstouny na nastavení toho osobního kontaktu. Setkali jsme se i s neúměrnými tendencemi kontaktovat ty pěstouny ze strany rodičů. Pak musela být nastavena i ta pravidla pro ty rodiče. Pokud jsou tam závažné okolnosti, může být přítomen kontaktu i psycholog. Pokud se rodiče opakovaně nedostavují, a vůbec se neomluví, pak je nutno kontaktovat OSPOD, aby rodiče vyjádřili svoje představy o kontaktu a nastavila se nějaká změna a jestli vůbec ten zájem budou mít. Buď se opakovaně nedostavují na pravidelný kontakt s dětmi nebo jsme se setkali naopak i s tím problémem, že rodiče dítěte neúměrně požadovali kontakt s těmi pěstouny, komplikovali to tak, že jim až zasahovali do výchovy a mluvili jim do toho Pak se musí nastavit jasně ty pravidla. Ti rodiče ani nemají představu, co ta pěstounská péče obnáší. Někdy mám z toho pocit, že oni se bojí, že jim ty pěstouni to dítě berou. Berou jakoby téměř napořád, že o to dítě přijdou... Stává se to u rodičů, kteří mají překážku tím, že jsou ve vězení. Oni v tu chvíli nemůžou nic udělat, protože jsou ve vězení Neznají co ta pěstounská péče obnáší. Problém bych řekla je taky v tom, že naopak pěstouni nebývají vždycky připraveni na to, že se můžou začít zajímat rodiče a může nastat proces návratu dítěte do biologické rodiny. Na to bych řekla, že málo žadatelů myslí a počítají s dlouhodobým pobytem dětí u nich. V některých případech je to takové až skryté osvojení.

Taky bývá problematická adaptace dětí, protože ty děti měli nějaké návyky, špatné návyky. Pak vznikají střety a potíže ... no. Měla jsem umístované děti ... byly to už větší chlupci, tak tam většinou problém nastává ... s tím chováním. Musí se snažit obě strany. Přizpůsobit se a sžít se...

Děkuji Vám moc za informace a za váš čas, který jste mi poskytla.

Příloha č. 2: **Harmonogram procesu svěření dětí do pěstounské péče**

Zdroj: Hledáme rodiče, 2018, str. 11

Příloha č. 3: **Hodnotící rámec (Cox Bentovim, 2000)**

Zdroj: Pazlarová, 2016, s. 51